

Протоієрей
Петро Дмитрук

**БЛАГОДАТНИЙ ЧАС
ПОКАЯННЯ**

Проповіді

2006

УДК 262.14(477)
ББК кр. 86.37(4УКР)
Д 53

*Книга видана в пам'ять
раба Божого Павла.
Просимо читачів помолитися
за упокій його юної душі*

Дмитрук Петро Савович, протоієрей
Д 53   Благодатний час покаяння. Проповіді. – Д.: АРТ-
ПРЕС, 2006. – 320 с. + вкл. (суперобкл.)

ISBN 966-7036-64-2

Друга збірка одного з найдосвідченіших кліриків Черкаської єпархії протоієрея Петра Дмитрука увібрала в себе проповіді, виголошені за Божественною літургією, молебнями, а також під час різноманітних подій у житті парафії Свято-Покровського собору, настоятелем якого є автор збірки. Книга буде корисною для православних пастирів, слухачів духовних навчальних закладів і всіх, хто хоче доторкнутися до живого пастирського слова.

*За благословенням
Високопреосвященного Софронія,
архієпископа Черкаського і Канівського*

*За підтримки
Бориса Миколайовича Кузика, м. Москва*

**УДК 262.14(477)
ББК кр. 86.37(4УКР)**

ISBN 966-7036-64-2

© Дмитрук П. С., 2006

© Горшков О., комп'ютерний дизайн, 2006

ПРОПОВІДІ, НАПОВНЕНІ СЛОВОМ БОЖИМ І ЖИТТЯМ

Серед духовних книжок, які останнім часом вдалося підготувати й видати з Божою поміччю, ця книжка вирізняється особливо. Перш за все тим, що вона належить звичайному парафіяльному священикові, чиє життя нерозривно пов'язане з Богом.

Будь-яка людина, яка хоча б одного разу чула живе проповідницьке слово протоієрея Петра Дмитрука, залишилася враженою його глибиною, богословським рівнем і водночас дохідливим життєвим змістом. І це стосується не лише проповідей, з якими отець Петро завжди звертається за богослужіннями з церковного амвону. Кожне його слово, звернене до людей – під час численних зустрічей з ними, молебнів або звичайних духовних розмов, дискусій поза храмом – залишається надзвичайно змістовним і дохідливим. Саме таким запам'яталось воно і мені, коли я теж уперше зустрівся з цим проповідником. Зви-

чайно, отця Петра краще слухати, аніж читати його проповіді з аркуша. Але навіть у вигляді друкованої збірки воно, будемо сподіватися, дасть боголюбивому читачеві можливість доторкнутися до глибин богословсько-філософського сприйняття нашого християнського життя через розуміння Слова Божого і духовних скарбів, які залишили нам святі отці Церкви.

Звідки ж з'являються в житті нашої Церкви такі особистості, як отець Петро?

Він народився в простій селянській родині, в якій мірою всіх чеснот завжди були порядність, совісність, працелюбність. Всі його предки – а рід Дмитруків має давню історію – були глибоко віруючими православними християнами, серед них були навіть люди суворого аскетичного життя, яким живуть лише в монастирях. Побожність, православність, відданість Православній Матері-Церкві були і залишаються однією з найбільш яскравих рис цього древнього українського роду, а тому зовсім не випадково сталося так, що понад 60 років тому в ньому народився майбутній православний священник протоіерей Петро Дмитрук.

Лише п'ять років його трудової біографії займає праця на посаді сільського фельдшера. Решта ж життя – це священницьке служіння Богові й людям. Цей вибір був зроблений отцем Петром глибоко свідомо і саме тоді, коли в радянському суспільстві панувала державна атеїстична ідеологія, а

люди, які виявляли бажання і намір стати священиками, піддавалися нещадним утисненням, осміянню й погрозам. Отець Петро відчув на собі увесь ідеологічний і психологічний тягар того часу і пройшов через нелегкі життєві випробування, перш ніж Промислом Божим він оселився на Черкащині й став настоятелем Свято-Покровського собору в Смілі. Саме тут його проповідницьке слово, наповнене фундаментальним богослов'ям, величезною пастирською практикою, глибоким знанням людської психології й душі, зазвучало найбільш натхненно, що не могло не привернути уваги з боку його численної пастви.

Порівняно нещодавно за підтримки народного депутата України Віктора Анатолійовича Тимошенка вийшла перша збірка проповідей протоієрея Петра Дмитрука, що стало помітною подією – адже попит на літературу подібного роду, незважаючи на насиченість церковних крамниць різноманітними духовними виданнями, залишається досить відчутним. І от тепер з ласки Божої ми маємо можливість запропонувати боголюбивим читачам нову збірку, до якої увійшли проповіді, виголошені отцем Петром не лише за Божественною літургією, але й під час молебнів, церковних треб, а також проведення церковних і громадських заходів.

Залишаючись глибоко ортодоксальними, церковними, богословськими, пропові-

ді протоієрея Петра Дмитрука закликають кожного, хто їх чує або читає, до роздумів про духовний сенс нашого життя, християнське покликання, християнську мораль. Отцю Петру вдається, спираючись на, здавалося б, всім відомий євангельський епізод або окремий вислів зі Святого Письма, розгорнути перед людьми безодню премудрості Божої, подивитися на духовну проблему з несподіваного ракурсу, під незвичним кутом міркувань над нею.

**Борис Кузик,
м. Москва**

БЛАГОДАТНИЙ ЧАС ПОКАЯННЯ

Браття і сестри! Промайнув тиждень, який у народі називається сирним, або масляницею. Із завтрашнього дня – початок Великого посту, який передує зустрічі Світлого Христового Воскресіння, «свята усіх свят», як буде співати в ті радісні пасхальні дні наша Церква. Сьогодні ж ми завершуємо підготовчий період до початку сорокаденного посту і будемо просити у Бога сил і благословення гідно пройти це надзвичайно важливе для кожного християнина випробування. І ось давайте спробуймо уявити собі, що цей останній тиждень перед постуванням – масляну седмицю – ми провели не так, як вчить Церква, а як про це розповідали світські засоби масової інформації, закликаючи нас відродити так звані народні традиції: гуляли, розважались, виряджали зиму, ходили один до одного з піснями і чаркою, танцювали, відвідували різноманітні ярмарки, концерти та

інші видовища. А після цього напередодні посту прийшли б до храмів і сказали: «Господи, прости». Я не думаю, що справжня віруюча православна людина провела цей важкий тиждень у розвагах. Вона провела його в глибокому внутрішньому зосередженні, молитві й покаянні, усвідомлюючи своє місце в загальному церковному житті.

Для кожного з нас цей тиждень має особливе значення і зміст. Сьогоднішня ж неділя передує початку Великого посту і ще більш поглиблює це значення, бо називається прощеною. Після вечірнього богослужіння кожний з вас буде підходити до святого Хреста, а потім один до одного просити прощення. Можливо, у когось з вас у цю мить виникне питання: «А чого це я буду просити у когось прощення? Хіба я згрішив перед ним? Я його взагалі не знаю, а він мене». Це правда, що багато з нас, хто приходить сюди, знають один одного лише в очі, а дехто і так не знає. І підійти до такої людини, з якою я особисто не знайомий, і просити в неї прощення, здається не зовсім логічним і правомірним. Чи немає у цьому дійстві присмаку якогось лицемір'я, коли ми просимо в людини прощення заради того що «так треба»? Але якщо ми подивимось глибше – не лише

з погляду нашого ставлення до тієї чи іншої людини, а з погляду ставлення до власного внутрішнього світу, то ми побачимо дійсну причину, з якої мусимо сказати один одному: «Прости мене». А тому, коли ми будемо ці слова казати, то нехай вони поллються з нашої душі легко, просто і щиро.

Коли ми визнаємо себе грішниками, то не повинні обманювати самих себе. Ми є дійсно грішники перед людьми і перед Богом. І це зовсім не обман, що ми є грішники перед усіма людьми, а не лише перед тими, з ким знайомі особисто і кого особисто чимось образили. Але якщо ця правда не торкнулася нашої душі, а лише свідомості, розуму, то ми можемо заперечити, не погодитися, навіть вибухнути: «Чого це я повинен просити у нього прощення, а він у мене? Хіба я перед усіма грішний?» Однак, якщо я усвідомлюю свою гріховність перед Богом, то я мушу усвідомлювати і свою гріховність перед людьми як творіннями Божими. І тут немає значення, який мій гріх перед Богом, – великий чи малий. Гріх завжди є гріхом, і ми не знаємо, який з них урешті-решт переповнить чашу терпіння Божого, після чого почнеться Суд Божий над усім людством, а не лише наді мною особисто.

Спробуймо, браття і сестри, без образ прискіпливо подивитися на те, як ми живемо і як поведимося в цьому житті. Зараз, коли ми будемо просити один у одного пробачення, давайте, наприклад, пригадаймо, скільки разів ми судили інших людей – починаючи від сусідів, рідних, близьких і закінчуючи Президентом країни, державними діячами. Скільки разів ми з вами були суддями цим людям? Хто з вас полічив, скільки нами було сказано образливих, гидких слів на їхню адресу? Скільки вилито бруду, ненависті, злоби? Ми беремо на себе право судити цих людей судом, який не знає пощади, прощення, милосердя... Якщо ми це визнаємо правдою, чи можемо після цього не сказати: «Прости, Господи»?

Уявіть собі, браття і сестри, яким було б наше життя, якби ми нікого не судили, а молились за тих, від кого деякою мірою залежить наша доля. Не судили б їх, а молились за них! Хіба Господь не зглянувся б милосердям на таку молитву? Хіба він не допоміг би змінити наше сьогоднішнє, злидне, в яких живемо, на кращу долю? Однак мало хто молиться саме так. Натомість всі судять, і тому ніхто з нас не має права сказати: «Я не такий грішник, як всі інші». Ми всі є великими грішниками. Прости нас, Боже...

А який ми беремо на себе суд, якщо почуємо, що згрішив хтось з духовних осіб? Яким безпощадним судом ми готові розчавити цю людину! Ви лише вслухайтесь, про що говорить тоді наша душа, коли вона кипить злобою: «Вони всі такі!» У розумінні загальної гріховності людства це є правда: диякони, священники, архієреї теж є грішниками, оскільки вони люди, і їм, як і кожній людині, притаманні помилки, якісь вчинки, слова, почуття, гідні розкаяння перед Богом. Але якщо навіть вони «всі такі», хіба це дає право комусь плювати, ображати, осміювати? Хіба це християнство? Прости нас, Боже...

Нам часто не вистачає слів, щоб до кінця висловити всю глибину нашої гріховності. Я це відношу перш за все до самого себе, бо не так молюсь, не так виконую свій священницький обов'язок, не завжди справедливо ставлюся до людей. Чи є в чому каятися перед вами мені особисто? Звичайно, є. І коли я вас прошу: «Простіть мене, браття і сестри», – я говорю правду, бо згрішив перед Богом і усіма вами. А суд нам усім заборонений. І я не маю права судити когось з вас, тому що я цим судом нічим не допоможу вам, а тільки ще більше збентежу вашу душу, підштовхну її до нових образ.

А якби нікого не судити, а молитись один за одного, то благодать Божя торкнулася б моєї душі, а через мою душу – вашої. Тоді сам Господь допомагає нам робити усе на краще. Тільки не треба ні на кого плювати і нікого засуджувати.

Коли ви чуєте, що якийсь батюшка помилився, не гнівайтесь на нього, не кажіть: «Я більш туди не піду, бо там неправда». Неправда, що там «неправда»? Хіба ми можемо сказати, що у нашій Церкві живе неправда через те, що згрішив священник? Хіба ми можемо сказати, що ми всі негідники через те, що хтось з високих посадових осіб скоїв злочин? Хіба немає нашого особистого гріха в тому, що наше суспільство сьогодні таке розбурхане, немирне, що в ньому стільки протистоянь, розколів, ворожнечі? Хіба не наш гріх у тому, що наші діти живуть у розпусті, забули закон Божий і не знають дороги до храму? Хіба не наша провина в тому, що сьогодні, у неділю, ви прийшли сюди, а поруч з вами немає ваших дітей, рідних, близьких, знайомих, друзів? Де вони всі зараз? Відзначають масляну неділю, розважаються, сплять, дивляться черговий серіал по телебаченню? Чому вони не в храмі Божому? Чия в цьому вина? Чи не наша з вами, що ми не так живемо,

не так молимося, не так віруємо, не так захищаємо нашу святу православну віру від усього того, що її пригноблює? А ми судимо всіх – Президента, уряд, Верховну Раду – всіх! Тільки себе не судимо. У кого ж нам просити прощення за те, що ми впустили до наших осель спокусу, дали можливість дітям відкрито дивитися таку гидоту, за яку Бог знищив Содом і Гоморру? У кого нам треба просити прощення за те, що наші діти до ранку блукають, тиняються серед якихось компаній, вживають наркотики, а ми навіть не усвідомлюємо, чим вони займаються? Хто за це буде відповідати перед Богом: Президент, уряд, Верховна Рада чи ми з вами?

Що ж для нас краще: судити один одного чи молитися один за одного і просити в Бога прощення? Напевно, нам краще молитися один за одного і просити прощення. І тому сьогодні, коли ми стоїмо перед лицем Правди Божої, про яку ми чули в недільному Євангелії, ми повинні знайти сили сказати: «Господи, прости!» Нам є за що просити в Нього і один у одного прощення. Ми повинні просити прощення в Бога за зруйновані храми і скинуті православні хрести, за розтоптані святині, за концтабори, де знущалися і страчували православних

пастирів і архіпастирів, за усе свавілля, яке приніс із собою шалений атеїзм. Ми всі причетні до цього зловісного гріха. А чи всі просили за нього прощення: відкрито, прямо, дивлячись в обличчя? Ні, не всі. А чому? Тому що ми запитуємо в себе: «А чого це я мушу просити прощення? Хіба це я згрішив? Хіба я руйнував? Страчував? Катував? Агітував проти Бога і віри?»

Нам за нашою життєвою психологією легко сказати: «Чому ТИ грішив?», а віднести це запитання до своєї душі – дуже важко. Але усе починається з нашої власної душі, з нашого власного ставлення до святості життя. Недарма святий апостол Павло закликав усіх вірних: «Умертвіть ваші земні члени: блуд, нечистоту, пристрасть, лиху пожадливість, зажерливість, що є ідолослужінням, за яке приходить гнів Божий на синів непокірних» (Кол. 3, 6-7). А хіба не про це повчав Сам Господь? Згадаймо його слова: «Не те, що входить в уста, оскверняє людину, а те, що виходить з уст, оскверняє людину» (Мф. 15, 11).

І доки ця Правда не торкнеться не чиєїсь, а нашої душі, доти для нас духовна сутність сьогоднішньої церковної події – прощення – буде залишатися затьмареною, незрозумілою, формальною. Ми

будемо виходити з храму не збагаченими, а спустошеними, безблагодатними, виконуючи лише церковну традицію без її глибокого внутрішнього усвідомлення. Душа наша повинна розкритися в усій повноті розкаяння і сказати слово «прости» так, щоб воно палало вогнем каяття. Якщо наше слово прощення буде саме таким, то Господь обов'язково зглянеться на нас і надішле нам Свою допомогу. А без Бога людина – ніщо.

Згадайте історію великих загарбників – Олександра Македонського, Наполеона, хана Батия, які підкорили величезні території й народи. Що вони залишили після себе, крім крові, страждань, горя? Нічого. І ким були ці великі загарбники? Великими грішниками. А якщо тепер згадати тих людей, про яких пише святий апостол, що їх світ не був вартий, то вони «ховалися по пустелях та горах, по печерах та ущелинах землі» (Євр. 11, 38). Однак саме ці непомітні люди, яких ганьбили, переслідували, катували, піднялися на верхівку Божої слави.

Що вони залишили нам? Насамперед, зразок віри, послуху, терпіння, покори, витримки, чистоти у відношеннях до Бога, до брата, до близьких і всіх без винятку людей. Ми побачимо в них зразок ставлення до всього, що є творінням

Божим. Нинішній світ не уміщає всього, що відображає славу Божу і Його справи, як про це сказав святий апостол Іоанн Богослов (Ін. 21, 25). Але незважаючи на це, ми надзвичайно мало змінюємося в нашому житті, ставленні до Бога і людей на краще.

Чому ж ми такі є? Може, тому, що хтось не хоче бути святим, бути з Богом у Його Царстві? Неправда, кожний з нас прагне до цього. Ми хочемо бути справедливими, чистими, добрими, ревними у вірі, ми дбаємо про мир і злагоду у своїх сім'ях. У такому разі, що ж гальмує наше прагнення бути справді такими, якими нас хоче бачити Господь?

Ось чому такою важливою є для нас ця неділя, за якою починається Великий піст: вона відкриває нам таїну нашої душі. Ми повинні побачити в ній те негативне, від чого треба рішуче позбавлятися. Ми повинні визначити для себе, що нам краще: полежати зайву годину у ліжку чи стояти на колінах у храмі; наїстися чи поститися; подивитись телебачення чи помолитись; захистити себе чи віддати на глум?..

Так, мені не хочеться підніматися уночі, запалювати свічку чи лампаду і молитися за себе і своїх рідних. Мені не хочеться, щоб на мене показували паль-

цем, коли я хрещуся перед храмом або сідаю за стіл з молитвою. Мені не хочеться відрізнятися від інших. А разом з тим хочеться бути святим. Я боюсь розкрити свою душу і свою віру перед людьми, особливо незнайомими. А ще більше я боюсь того, щоб мою душу не розкрив Сам Господь. Мені стає страшно за це. А тому я зручно відчуваю себе у храмі, коли я – тут, а ти, Господи – десь там. Через це я схильний вважати, що я кращий, добріший, чистіший за інших.

Ось чому нам потрібні ці спасенні слова, якими ми починаємо Великий піст: «Господи, прости». І чим глибше в душу і серце ми їх впустимо, тим більш спасеними вони для нас будуть. Саме на це нас усіх націлює сьогоднішнє євангельське читання: не постись напоказ, не молись напоказ, на роби подвигів своєї віри напоказ, а усе роби потай, щоб отримати нагороду не від людської марної слави, а від Бога.

Чому Господь вимагає заховати від інших ці добрі вчинки? Тому що за його словами, «Отець твій, Котрий бачить таємне, віддасть тобі явно» (Мф. 6, 4). А хіба не краще для людей знати і бачити, як я молюсь, постую, стаю на коліна, плачу?.. Звичайно, краще, аби кожний з нас не спостерігав за іншим, хто як

молиться, стоїть на колінах, поститься, а сам відчув на собі благодатну дію посту, молитви, зважив кожну покайну сльозинку, яка спроможна розчинити гріх. А тоді прийдіть і будемо правуватися, закликає Господь: «Коли ваші гріхи будуть як кармазин, – стануть білі, мов сніг; якщо будуть червоні, мов багрянця, – то стануть, мов вовна вони!» (Іс. 1, 18). Амінь.

«БЕЗПЕРЕСТАНКУ МОЛІТЬСЯ!»

Найдорожчим для кожного християнина є молитва до Бога, тому святий апостол Павло заповідав нам перебувати в постійній молитві: «Безперестанку моліться!» (1 Сол. 5, 17). Він не зауважує, за кого треба молитися – за живих чи за спочилих, тому що в Богові всі живі: і ті, хто нині живий, і ті, хто вже відійшов до Бога. Тому й сьогодні, браття і сестри, ми звершили богослужіння – відслужили Божественну літургію і панахиду.

Ще у третьому столітті від Різдва Христового святитель Кирило Єрусалимський написав, що літургія має велику користь для тих, чиї часточки лежать на дискосі, що знаходиться на Престолі храму.

Там Агнець Господній, а праворуч – Божа Матір, ліворуч – Небесні чини. І коли священник опускає часточки до освяченої Чаші, він промовляє при цьому величні слова: «Відмий, Господи, гріхи

всіх, про кого ми згадували, Кров'ю Твоєю Святою, молитвами святих Твоїх».

Те, що ми робимо для наших рідних і близьких, коли часточки за них священник опускає у Чашу, є проявом великого милосердя Божого до грішних людей, бо Його Пречистою Кров'ю омивається будь-який людський гріх. Так було з першої Тайної Вечері, яку здійснив Сам Господь і Бог наш Ісус Христос, так було протягом всього існування Христової Церкви і так буде аж до скінчення її земної історії.

З життя Петра митаря, якого шанує наша Церква, відомо, ким він був тривалий час за свого життя. Збирачем податків, немилосердним здирником, який відвертався від всіх, хто звертався до нього з проханнями. І лише одного разу він не зміг витримати волення одного з жебраків і кинув йому шмат хліба. І цей шматок відкрив йому Царство Боже, коли Господь чудесним чином показав Петрові його загробну долю. Після цього дива він роздав усе, що мав, перетворився на глибоко милосердну людину, яка по смерті своїй успадкувала те Царство, яке йому відкрилося уві сні.

Про що свідчить цей приклад? Він свідчить про те, що ми несемо Богові не хліб, не зернину, не цукерку, ставлячи

це на панахидний стіл разом з нашою свічкою і молитвою. Ми несемо милість Божу до наших рідних і близьких, які вже відійшли до Бога і вже не можуть робити ніяких справ. А те, що ми можемо зробити для них своїм милосердям і молитвою, є безцінним подарунком для кожного, чие ім'я ми згадали за Божественною літургією, вийняли часточку й опустили її в Чашу з Кров'ю Христовою.

Помолившись за наших батьків, матерів, братів, сестер, дітей, всіх рідних, ми зробили для них більше, ніж самі цього розуміємо, більше, ніж можемо це уявити своїм розумом і душею. Можливо, та хлібина, яку ви принесли до храму з молитвою, і стала тією спасенною стежиною, яка вивела душу від пекельної темряви до Царства Небесного.

Чи маємо право так вірити і на це надіятися? Маємо, і маємо саме тому, що віримо, що в Бога немає мертвих у нашому земному розумінні, а є лише живі. Бог у силі прощати гріхи не лише тим, хто живе на землі, але за молитвами й милосердям живих Він може помилувати тих, хто відійшов у вічність, знехтувавши милість Божу і можливість прощення гріхів, коли жив на землі. Якщо Господь зійшов до пекла і зруйнував його кай-

дани, ми маємо право вірити, що наша молитва і любов до близьких нам людей теж може зійти туди й звільнити їх від страждань. Ми, дорогі браття і сестри, стоїмо перед величезною таїною любові й милосердя Божого до спочилих дорогих і близьких нам людей, коли молитовне поминання їхніх імен вийнятими зі святих просфор частинками опускаються з молитвою про прощення гріхів у Святу Чашу.

Своє прощення Господь зі Свого милосердя до людей – як ще живих, так і вже спочилих – являє там, де Він хоче, за святими молитвами Церкви і за нашими проханнями. Тому нехай Бог простить, нехай Він помилує, нехай відкриє двері до Свого блаженного Царства всім, хто вже відійшов від нас у життя вічне. Амінь.

БУТИ ГОТОВИМИ ДО ЗУСТРІЧІ З БОГОМ

**Слово у Свято-Іоанівському храмі
села Головківка Чигиринського району**

Браття і сестри, сьогодні у вашому храмі велике свято. Але воно і радісне, і скорботне. Радісне тому, що ми спільно звершили Божественну літургію, разом молилися, багато з тих, хто прийшов і приїхав сюди, причастився Святих Таїн – Тіла і Крові Христових. Радісно тому, що прославили нашу Небесну Заступницю Пречисту Діву, її ікону «Володимирську», яка прославилась багатьма благодатними чудесами. Проте коли ми дивимося в бік того кіота, де донедавна знаходилася древня копія цього чудотворного образу, а тепер він зник, нам, звичайно, від цього стає надзвичайно скорботно.

Чому ж, дорогі браття і сестри, Мати Божа залишила нас? Тому що ми грішні? Це правда. Тому що ми рідко ходимо до храму? І це правда. Тому що ми неправильно, неблагочестиво, не по-христи-

янськи живемо? Тому що православними християнами вважаємося лише за своїм хрещенням у дитинстві, а не за внутрішньою суттю своєї душі? Тому що не маємо віри аж на ніготь? Теж правда.

Завтра Церква відзначатиме свято на честь народження Хрестителя Господнього Іоанна. А ми підемо стрибати через багаття, плести й пускати по воді вінки, робити інші язичницькі обрядові дієства. Якщо цього не робитимемо безпосередньо ми самі, то це робитимуть наші сусіди, знайомі, друзі. Ми вирядимо своїх дітей, бо так роблять всі. Хіба це неправда? Правда. А православні люди готуються до цього свята? Чи готуємося ми всі піти до храму Божого, щоб там своєю молитвою прославити найвеличнішого з усіх святих пророків? Скільки людей живе в цьому селі й скільки сьогодні прийшло на молитву? Проте багато прийде сьогодні ввечері до річки і кого там буде славити своїми діями, піснями, гулянням? Кого?

Тож хто ми – православні християни чи язичники? Бережи нас, Боже, від того, аби чимось зрадили свою святу православну віру.

Чому ж, браття і сестри, нас залишила Матір Божа у Своїй чудотворній іконі? Хіба Вона не могла Сама захиститися від

рук крадіїв, які винесли Її святий образ звідси? Звичайно, могла. Але Вона цього не захотіла. І це має бути приводом для глибоких роздумів кожного з нас: чому Мати Божа віддала Себе в руки людей, які прокралися сюди в храм не для молитви, а маючи певну ціль викрасти святий образ.

Чи перестав цей образ бути святою іконою? Аж ніяк. Ікона ніколи не перестане бути іконою, святим образом, де б він не знаходився: схований у підвалі, землі, запилений на горищі, виставлений у музеї або проданий кудись за кордон. Ікона залишиться іконою присутньою в ній благодаттю її святого образу. Тому проповідь Богоматеринства викраденої ікони на цьому не припиниться. Можливо, хтось саме через цей викрадений образ прийде до покаяння, хтось стане віруючим, когось він зупинить від спокуси й гріховного падіння, стане втіхою. Але ми просимо Господа, щоб Він зі Своєї милості таки повернув викрадений образ Своєї Пречистої Матері на те місце, де він перебував багато років.

Аби зменшити біль і скорботу віруючих, зміцнити нашу надію і віру, замість викраденої ікони Господь послав новий образ Божої Матері, який ми бачимо біля пустого кіота. А скільки чудових

ікон Божої Матері ми бачимо по стінах храму! Хіба це не є свідченням того, що, незважаючи на скорботу, яка промислом Божим послана нам для випробування віри, ми не позбавлені благодатного Покрова Божої Матері, Її ласки й заступництва. У кожному з цих святих образів присутня благодатна сила, через яку Пречиста Діва Марія може з'явити Свою чудотворну силу.

Тому, браття і сестри, ми повинні втішати себе надією і молитвою до нашої Небесної Покровительки. Якщо ж ми залишатимемося православними християнами лише ззовні, обрядово, то всі наші сподівання є марні. Будемо невтомно молитися до Божої Матері, аби Вона зміцнила нашу віру. Аби ми ніколи і ні за яких обставин не зреклися Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа, а, значить, і своєї Православної Церкви, не перетворилися лише на виконавців обрядів чи язичників. Аби ми жили благочестиво, по-євангельськи, вміли любити, прощати, терпіти один одного, допомагали, молилися один за одного.

Зверніть увагу, браття і сестри: сьогодні чимало присутніх тут людей причастилися Пречистого Тіла і Крові Христових. Але чому ні в кого з нас не світяться очі? Можливо, у когось вони засяяли,

але він їх заховав. Про що це свідчить? Про те, що Господь Своєю благодать закрив у когось з нас? Чи, може, ми були недостатньо уважними, коли приступали до цього великого Таїнства? Тому коли ми готуємося до сповіді та Святого Причастя, втім, як до будь-якого церковного дійства, ми повинні відчувати, що готуємося до зустрічі з Живим Богом.

Ми ідемо до храму не для того, щоб побачитись один з одним, або побачити тут якесь диво, а ідемо на зустріч з Богом. У такому разі ми повинні навчитися у всьому покладатися не на свої бажання, сподівання, а на волю Божу. Наприклад, прийшла хвора людина до храму і просить Бога про своє одужання. Вона просить і сподівається, що Господь їй допоможе, але наше бажання не завжди збігається з волевиявленням Божим. І чи не буде так, що після того, як дива не сталося, хтось вийде з цього храму вже не православним християнином, а язичником, не піде шукати собі зцілення в екстрасенсів, шептух, так званих цілительів, сектантів, які багато чого обіцяють? Борони нас Боже від цього!

Якщо Господь не дає нам зцілення або здійснення якогось нашого бажання, це зовсім не означає, що Його немає або що Він відвернувся від нашої молитви.

Він зовсім не закрився від нас, а, як сказано в Євангелії, стоїть під дверима і стукає, чекаючи, коли ми відкриємося перед Ним і очима, і душею, і серцем. Ми, браття і сестри, приходимо до Бога, а в Його владі будь-яке диво, милість, прощення. Ми прийшли в цей чудовий храм, а він святий, бо в ньому присутній Сам Господь. Ми торкаємося до цієї Святині, а самі залишаємося мертвими. Він стоїть і чекає, коли ми відчуємо себе Його дітьми, не будемо половинчастими, роздвоєними у своїй вірі й відношенні до Бога. А саме на це, між тим, у нас дуже часто сил не вистачає.

Кого ми бачимо сьогодні в цьому храмі? Людей переважно дорослих, кому вже за 50 і 60 років. Це означає те, що в будь-яку мить Господь може покликати нас до Царства Небесного. А ми готові до цього?

Чому я чую від вас: «Ні, не готові»? Чому, браття і сестри? Адже ви щойно причастилися Самого Христа! Ви з'єдналися з нашим Богом не символічно, а фактично. Чому ж ви кажете, що не готові зустрітися з Ним? Чому ми не можемо сказати словами апостола Павла: «Для мене життя – Христос, а смерть – надбання» (Філ. 1, 22)? Нехай Господь допоможе нам зрозуміти цю таїну. Амінь.

ВИСОКЕ ХРИСТІЯНСЬКЕ ПОКЛИКАННЯ

Вім'я Отця і Сина і Святого Духа! Згадаймо, дорогі браття і сестри, слова, які сказали учні, коли Христос преобразився перед ними на горі Фавор: «Господи, добре нам тут бути!» (Мф. 17, 4). Чи можемо й ми, знаходячись сьогодні в цьому храмі, не лише словом, а й серцем своїм теж сказати ці слова: «Добре нам тут бути, Господи!»? Чи вистачить нам благодатної сили, щоб теж сказати так від щирого серця?

Чому від імені всіх учнів так сказав святий апостол Петро? Тому що відчув присутність біля себе Самого Бога. Благодатна сила, яка виходила від Бога, раптом наповнила душу апостольську, і вони в простоті свого серця сказали саме те, що народилося в їх душі. Кого побачили апостоли в цю мить? Бога в Його славі. Христос преобразився перед Своїми учнями в дусі, Господь представ перед ними у такому сяйві, що учні попадали

на землю. А на довершення свідчення того, що перед ними стояв Сам Бог, вони почули небесний голос: «Це є Син Мій Улюблений, Котрого Я вподобав. Його слухайте!» (Мф. 17, 5). На Фаворській горі учням відкрилася таїна Святої Трійці: Христос у Тілі, Господь у Дусі і Отець з Неба. Саме це відчули учні й саме тому апостол Петро промовив такі піднесені слова: «Добре нам тут бути, Господи!»

Якщо ми теж відчуваємо цей благодатний, піднесений стан душі, стоячи в храмі Божому, там теж буде добре, бо тут, як і на Фаворі, коли туди разом з учнями піднявся Ісус Христос, присутня благодатна сила Святого Духа. Тому нам так легко стояти, незважаючи на те, що нас так багато. Може, хтось відчув на серці особливу радість і піднесення. Може, саме ця благодатна сила привела нас сюди сьогодні, відірвав від повсякденної буденщини, аби дати нам можливість постояти на цій святій, намоленій багатьма поколіннями ченців, землі.

А добре нам буде тут лише в тому випадку, якщо ми зрозуміємо, усвідомимо, до Кого ми прийшли, аби Він дав нам Свого Духа, наповнюючи Ним наші душі. Лише в цьому разі нам буде легко й радісно виконувати все, що вимагає, чого чекає від нас Господь, без ремству-

вань нести хрест, покладений Ним на нас для нашого спасіння, розуміти, що цей хрест, за євангельськими словами, дійсно є благом. Якщо ж хтось намагається скинути з себе цей хрест, перекласти його на чийсь плечі, така людина не розуміє його спасенної сили.

Скільки в нашому житті є таких випадків, коли людина, здається, має все для відчуття повного щастя і комфорту, але разом з тим вона залишається незадоволеною, бо її душа не живиться тією благодаттю, яку не можна купити, на щось обміняти, а можна лише вистраждати несінням того хреста, який дає людині Господь. Без цього божественного скарбу людина залишається незадоволеною, а її душа – безблагодатною. Душу і совість людини, які від Бога, не можна заповнити ніякими земними благами. Така душа часто страждає, тоді як тіло задоволене всім. Це перша ознака того, що душа шукає Бога, що вона сумує за своїм Отцем Небесним, хоче бачити Його, відчувати Його близькість і ласку. Тільки з Богом і тільки в Богові людина починає розуміти своє земне покликання, призначення. Це відчуття, напевно, знайоме багатьом з нас.

І коли душа починає шукати Бога, Він відкривається їй у Христовій Церк-

ві, а не на якихось задвірках духовного життя. Святий Дух, Який зійшов на апостолів видимим чином, відкрив нам таїну Церкви як єдиного спасенного місця для християнської душі.

«Я в них і Ти в Мені, щоб вони були досконалі в єдності, і щоб світ пізнав, що Ти послав Мене і полюбив їх, як полюбив Мене. Отче, котрих Ти дав Мені, бажаю, щоб там де Я, і вони були зі Мною, щоб бачили славу Мою, яку Ти дав Мені, бо Ти полюбив Мене ще до створення світу» (Ін. 17, 23-24).

За цю неподільну єдність Христос молився Своему Отцеві, і ця єдність втілена Божественною благодаттю в Христовій Церкві. Тому не випадково ми віруємо саме у єдину, святу, соборну й апостольську Церкву. Не у «церкви», а в єдину Церкву, на чолі якої стоїть Сам Господь Бог наш Ісус Христос. Вона не може бути поділеною за національними, територіальними, мовними та іншими ознаками, вона не може бути пошматованою на окремі ізольовані частинки. Ніхто інший, крім Самого Христа, не може бути засновником Церкви.

Вона є святою, тому що освячена Духом Святим, освячена Христом, Його стражданнями, смертю і Воскресінням. Тому, звертаючись до Церкви, ми благо-

даттю Святого Духа отримуємо прощення гріхів, милість від Бога, можливість залучатися до спасенних Таїнств. Усе, що відбувається праведного в християнському житті, є наслідком дії благодаті Святого Духа. І коли людина правильно виконує все, що вимагає від неї Церква Христова, вона стає чадом Божим, якого Господь терпляче веде до Себе.

«Бажаю, щоб там де Я, і вони були зі Мною», – так молився наш Спаситель.

Звідси виникає запитання: чи маємо право ми, православні християни, залишити свою Матір-Церкву? Чи маємо ми право зваблюватися обіцянками інших організацій, які теж називають себе «церквами», користуватися їх послугами й літературою?

Православна Церква – єдина, свята, соборна, апостольська – має повноту спасіння, має все, що потрібно для того, щоб душа людини була наповнена благодатною силою. Ця сила допомагає християнину бути не просто віруючою людиною, а справжнім патріотом своєї Церкви, воїном проти будь-якого гріха. Тільки це розуміння відкриває зміст слів Спасителя про те, що «Царство Боже всередині вас» (Лк. 17, 21), а слова ці ведуть душу людини до Бога прямим, неушкодженим шляхом, навчаючи завжди і всюди вико-

нувати святу волю Божу, роблячи людину спадкоємцем небесної слави, громадянином Неба.

Вклоняючись сьогодні Святій Трійці, ми вклоняємося й Духоносній Церкві, яка сповнена благодаті Святого Духу і віддає її кожному, хто готовий прийняти. Тому нехай ця благодать наповнить і наші душі, наповнить їх глибоким розумінням нашого високого християнського покликання і благочестя. Амінь.

Свято-Троїцький
Мотронинський монастир

«ВОЗЛЮБИ ГОСПОДА ТВОГО ВСІМ СЕРЦЕМ ТВОЇМ»

З житій святих, дорогі браття і сестри, відома така історія. Мученику Євстахію Плакиді з'являється Сам Господь і каже йому: «Через те, що ти робив багато милостині, завжди повертав своє лице до тих, хто страждав і чекав допомоги, ти не можеш залишитися в язичництві. Ти повинен стати християнином. Але для цього ти мусиш пройти через великі скорботи, перш ніж станеш гідний цього високого звання».

А Євстахій Плакида був не пересічним громадянином, а відомим воєначальником, наближеним до імператорського двору. Він уважно вислухав голос Божий і відповів: «Господи, я на все згодний. Хай буде на все Твоя свята воля!» І з цієї миті починається життя майбутнього мученика не за своїми бажаннями, а за волею Божою.

Через деякий час він втрачає всі свої скарби, все майно, що мав як воєначаль-

ник, втрачає колишню славу, пошану, стає вигнанцем. Незабаром він залишається без родини: дружини і дітей. Аби якось прогледувати себе, він іде в наймити до заможного господаря і там працює протягом п'ятнадцяти років, смиренно терплячи нелічені образи й приниження. Славетний полководець стає звичайним рабом. Потім слава знову повертається до нього, він знаходить свою жінку, перед ним розкривається таїна його синів, які, виявляється, служили з батьком в одному війську. А потім відмова принести жертву язичницьким ідолам, і знову привселюдна ганьба, торттури, приниження аж до мученицької смерті, коли Євстахію Плакиді за непокору стягли голову.

А тепер, браття і сестри, після цього відступу в християнську історію повернемося до євангельських слів, які ми з вами чули сьогодні за Божественною літургією.

«Учителю, яка найбільша заповідь у Законі?» – запитує юнак Христа. А той відповідає: «Люби Господа твого всім серцем твоїм і всією душею твоєю, і всім розумом твоїм» (Мф. 22, 36). Чи підходять ці слова про любов до Бога до мученика Євстахія? Звичайно ж, так.

Що значить любити Господа? А це й значить: погодиться на все, що Він тобі

скаже і що запропонує. Погодиться на це без будь-якого сумніву або роздуму. І тому зовсім не випадково ці євангельські слова читаються в контексті розуміння, що таке Хрест Господній: «Хто хоче йти за Мною, – каже Господь, – хай зречеться самого себе, візьме хрест свій та й іде за Мною» (Мк. 8, 34). Хрест – це прояв вищої любові до Бога, християнського послуху і смирення.

У наших буднях часто буває дуже непросто розібратися, чи люблю я Бога так, як Він того хоче, чи ні. А це запитання невід’ємно пов’язане з іншим: чи люблю я свого ближнього і як я його люблю? Оці два запитання, дорогі браття і сестри, передують всім іншим, які торкаються усього християнського життя. Тоді стає зрозумілим, чи мушу я страждати так, як страждав Євстахій Плакида або великомучениця Варвара? Чи, може, моє страждання полягає в тому, щоб хоча б одну годину на день ні в чому не згрішити перед Богом, не чим не звабитися, нікого не спокусити своєю неправильною поведінкою, своїм поводженням, своїми словами й думками? Можливо, моє страждання вміщується в одну середу, в одну п’ятницю, аби ці святі дні прожити достойно християнського звання? Я не кажу про справжні християнські страж-

дання, які випали на долю мучеників – це надзвичайно високі подвиги віри. Але наше протистояння гріхові є саме тим повсякденним хрестоношенням, про яке говорить Спаситель. І той, хто зрікається власного гріха, бореться з ним, здобуває ту любов, якої від нього чекає Господь. Якщо ж моя душу кипить від різноманітних життєвих негараздів, то в такому душевному стані я аж ніяк не можу бути християнином. Якщо моя душа переповнена гнівом, заздрощами, непокорю, нечистими думками, хіба можу я говорити про те, що люблю Бога і ближнього свого? Хіба можу я сказати, що живу за волю Божою?

Нам важко зізнатися в тому, що я весь свій вік ходив до храму лише тілом. Тілом ходив, постився, клав поклони, тілом все виконував, а в Книзі Життя нічого не залишив. Нам буває легше зробити по сто поклонів у храмі й удома, ніж спокійно, смиренно витримати правильне зауваження, яке робить священик або хтось з ближніх. Ми відразу вибухаємо гнівом, відразу ображаємося, в одну мить розгублюємо внутрішній мир і рівновагу. Хіба в такому стані можна говорити про любов до Бога? У такому випадку, що народжують у моїй душі сотні поклонів, які я роблю тілом: смирення чи пиха-

тість, милосердя чи жорстокість серця?
Який я є християнин?

Тому, браття і сестри, коли ми ставимо ці запитання, перед нами повинен бути якийсь приклад справжнього християнського життя, взірець, з яким ми можемо порівнювати власне життя. Святий мученик Євстахій – один з таких взірців християнського життя, християнської мужності й любові до Бога. А завтра ми будемо відзначати пам'ять преподобного Олега Брянського. Цей святий у житті був князем, ні в чому не знав потреби, а став простим смиренным ченцем, залишив мирське життя з усіма його спокусами, бо возлюбив Бога, за словом Євангелія, всім серцем своїм, і вище за цю любов він не ставив нічого з того, що мав. Нам же, дорогі браття і сестри, потрібно залишити тільки те, що заважає бути угодними Богові – власні гріхи. Амінь.

ГОСПОДЬ ПРИХОДИТЬ ДО НАС

Браття і сестри! Уявімо собі ситуацію: проповідник кожную неділю проповідує про Христа та Його спасенне вчення, а люди байдужі до церковних настанов та повчань, далекі від їхнього розуміння. У такому разі що йому залишається робити? Мовчати і молитися. Молитися і мовчати. І, мабуть, є певний сенс у тому, щоб не кожную неділю звертатися до людей з проповіддю. Можливо, інколи краще просто помовчати?

Ми ніколи це не пробували, щоб я, наприклад, по завершенні Божественної літургії вийшов перед вами і мовчки вам поклонився і на цьому ми б розійшлися. Чи було б це правильно? Поміркуймо над цим, бо кожне слово торкається нашої свідомості, а мовчання торкається душі. Недарма святий пророк Давид стверджує: «мовчання – золото». А відомий багатом ієромонах Роман склав на цю тему чудові рядки: «Лучшее мо-

ление – молчание в тишине глубокого смирения».

Але таки є необхідність щоразу звертатися до людей, бо кожний день церковного календаря має глибоке значення для розуміння таїни нашого спасіння.

У сьогоднішню неділю Церква відзначає пам'ять Святих Прабатьків, і значення цієї неділі розкривається у подвигах цих видатних подвижників і праведників, серед яких по лінії генеалогії були прадід і праматір Пресвятої Владичиці нашої Богородиці. Завжди в цей день ми знову й знову розповідаємо про те, ким були ці люди в біблійній історії, перш за все з погляду прикладу служіння Богові, безумовного послуху Його волі та власного смирення перед Його величчю.

Наприклад, Господь наказує Аврааму принести рідного сина в жертву. Здавалося б, Авраам ніколи не зробить цього. А він узяв сина і привів його на місце заклання, а Господь, побачивши такий його безумовний послух, негайно відвів здійснену руку з ножем і згодом прославив Свого угодника і весь рід його.

У старозавітній історії величезний слід залишила Ревекка, жінка Ісака. Її життя – це теж суцільний приклад безумовної покори Богові в усьому, чого хотів і чекав від неї Бог. Це ж саме мож-

на сказати й про Руф, яка жертвувала собою заради своєї свекрухи, і про Раав, яка не злякалась помсти, потай відпустила єврейських оглядачів і таким чином відкрила вхід до Єрихону і до землі обітованої ізраїльтян.

І про кого б ми не вели розмову – про царя Давида, пророка Іллю, пророка Ієремію – ми будемо згадувати усіх святих пророків – тих славетних біблійних стовпів віри і благочестя, про яких апостол Павло написав, що не вистачить часу оповідати про благочестивих чоловіків, «які вірою перемагали царства, чинили праведність, одержували обітниці, закривали пащі левам, гасили силу вогню, уникали вістря меча, зміцнювалися від немочі, були сильні на війні, змушували до втечі війська чужинців», а також жінок, які «отримували своїх померлих воскреслими, інші були замучені, бо відмовлялися від визволення, а інші зазнали наруги та побоїв, також кайданів та ув'язнення, були побиті камінням, допитувані, перепилювані, вмирили від меча, тинялися в овечих та козячих шкірах, нужденні, засмучені, вимучені» (Євр. 11, 32–36). І скільки ми про них не розповідали б, завжди нас буде вражати той високий духовний стан, в якому вони завжди перебували. А тому зовсім

не випадково за два тижні до Різдва Христового наша Церква молитовно вклоняється цим людям, згадуючи про їх життя і подвиги для того, аби й ми хоча б трохи спромоглися бути схожими на них – у своїй вірі, внутрішній зосередженості, готовності завжди і всюди підкоритися волі Божій.

У якомусь розумінні нам легше бути саме такими, якими ми є насправді, а не такими, яких хоче бачити Господь. Адже всі пророки були старозавітними особами, які жили, користуючись нормами й мораллю свого часу, і були саме такими, якими їх хотів бачити Бог. А ми вже тут, на землі, нині перебуваючи в благодаті того Царства, тієї Церкви, про яку сповіщали святі пророки, у той же час ми покликані рівнятися на них, мусимо бути схожими на них тим, як ми виконуємо те, чого вимагає від нас Бог. А якщо такого розуміння в нашому житті, внутрішньому світі не відбувається, тоді біблійна історія стає для нас звичайним читанням – цікавим, інколи захоплюючим, пізнавальним, проте лише читанням – не більш того.

І найголовніше, чому ми повинні навчитися у святих пророків – починаючи від Авраама і закінчуючи Іоанном Хрестителем, який замкнув на собі всі пророцтва – цілковитій відданості Богові,

Його незбагненному Промислу про наше спасіння.

Знову, браття і сестри, згадаймо старозавітну історію. Непослух Адама, а в ньому й всіх людей, викликав необхідність Боговтілення, а в тайні хресних страждань – прощення і спасіння. «Як в Адамові всі умирають, так у Христі всі оживуть», – каже апостол Павло. Через порушення заборони на споживання плоду Адам відпав від Бога. А в новозавітній історії Сам Бог дає Себе в споживання вірним. Через святе Причастя Тіла й Крові єднаючись духовно і тілесно зі своїм Спасителем, нащадки Адама стають жителями Неба: «Отче, котрих Ти дав Мені, бажаю, щоб там де Я, і вони були зі Мною, щоб бачили славу Мою, яку Ти дав Мені» (Ін. 17, 24).

Через непослух Адам та його нащадки були позбавлені раю і тих благ, які давала земля до гріхопадіння. А у Христі, в Його цілковитій відданості волі Свого Батька Небесного, люди отримали доступ до блаженства Неба і життя вічного. У зіпсованій природі Адама просто не могло народитися слово «прости». У тайні ж Боговтілення слово «прости» за умови, що воно сказане щиро, з глибокою вірою в милосердя Боже, відкриває людям двері до Царства Божого.

Таким чином, браття і сестри, перед нами відкривається величезна таїна відповідальності перед Богом, і ця таїна нині полягає в християнському хрестоношенні. Кожний, хто хоче успадкувати Царство Боже, мусить нести той хрест, який на нього поклав Сам Господь.

А чи можна не нести ніякого хреста? Звісно ж, можна. Тоді людина, подібно Адаму, який стояв перед вибором – виконати волю Божу чи порушити Його заповіт – починає виконувати власну волю, жити за власними бажаннями, гріховними звичками, пристрастями, а зовсім не так, як від нього вимагає Бог.

Без хреста, без хрестоношення для людини жити легше. Так і живе більшість, розмірковуючи собі: для чого поститися? Для чого молитися? Для чого обмежувати себе в бажаннях, почуттях, словах, думках.

А дехто думає трохи інакше: буду старим, піду на пенсію – тоді й буду молитися. Але настає старість, а людина продовжує жити так, як жила увесь час: недбало, не замислюючись над тим, що її чекає після смерті.

І тому біблійна історія, її особи, про яких ми сьогодні згадуємо і розповідаємо, для них залишається читанням, позбавленим внутрішнього наповнення

і бажання хоча б трохи бути схожим на святих пророків.

Якщо Господь, порівняно з людьми, які були попередниками християнства, жили у старозавітну епоху, дав нам незрівнянно більше благодаті, то Він вказав нам на відповідальність за неї: «Той, кому багато дано, багато й спитається». Тому жити в лінощах, постійному духовному знесиленні, внутрішній розбещеності християнин не має права. І увесь церковний устрій – служби, пости, молитовні правила, вимоги – усе спрямоване на те, щоб християнин був відповідальним перед Богом, не порушував Його завіту, Його настанов, Його очікувань.

Ще тиждень – і прийде велике свято Різдва Христового. Тому нехай нам Бог благословить дожити і ці свята провести побожно, піднесено, по-християнськи, а не як поганці-язичники. Величаймо Христа, бо Він достойний того! Прославляймо Його, бо Він заслужив нашої слави. Будьмо з ним, бо Він хоче з нами бути! Вся суть Різдва Христового, вся таїна цього свята – саме в цьому. Ми постимо, щоб з ним зустрітися. Ми зустрічаємо Його, щоб Його прославити. Ми радіємо, бо Господь прийшов до нас! Амінь.

«ДАЙ МЕНІ, СИНУ МІЙ, СВОЄ СЕРЦЕ...»

«**В**аші думки – не Мої це думки, а дороги Мої – то не ваші дороги, – говорить Господь. – Бо наскільки небо вище за землю, настільки вищі дороги Мої за ваші дороги, а думки Мої – за ваші думки», – так написано у книзі святого пророка.

Замислимося, чи стосуються вони якимось чином нас з вами, нашого життя, нашого ставлення до Бога, до віри в Нього? Безумовно, стосуються і торкаються безпосередньо наших душ. Чи може хтось з нас стверджувати, що він думає так, як Бог? Мабуть, ніхто. А між тим святий апостол Павло запевняє кожного з нас: «Нехай ті самі думки будуть у вас, як і в Христі Ісусі» (Фил. 2, 5). Що він мав на увазі? Закликав свою паству бути у такому духовному настрої відносно Бога-Отця, у якому перебував Сам Христос? Якщо ці слова розуміти таким чином, то, дійсно, усі наші мудрування

повинні бути саме такими, як у Христі Ісусі. Це є та височина, до якої святий апостол закликав піднятися кожную християнську душу. І досягти її з Божою поміччю може кожний з нас, як би це не здавалося комусь взагалі неможливим.

Коли ж ця височина стає для нас доступною, можливою, цілком реальною? Біблія словами святого пророка Ісаї закликає: «Прихиліть вуха ваші і прийдіть до Мене, послухайте і жива буде душа ваша і дам вам завіт вічний» (Іс. 58, 3). А ось слова з Нового Заповіту: «Не кожен, хто говорить до Мене: Господи! Господи! Увійде в Царство Небесне, а той, хто виконує волю Отця Мого Небесного» (Мф. 7, 21). Ці слова Христос сказав не випадково, бо в іншому місці Він зауважує: «Хто любить батька чи матір більше ніж Мене, той недостойний Мене; і хто любить сина чи доньку більше ніж Мене, той недостойний Мене» (Мф. 10, 37). І знову підкреслює: «Не збирайте скарбів собі на небі, де ні міль, ні іржа не нищать їх, де злодії не підкопуються і не викрадають. Бо де скарб ваш, там буде і серце ваше» (Мф. 6, 19–21).

Як ми можемо віднести ці слова до себе? Чи нам треба ненавидіти своїх батьків, забути про своїх рідних і близьких, викинути з голови усе, що спонукає нас

працювати, дбати про повсякденне життя? Не думати про їжу, одяг? Не займатися вихованням дітей, не думати про те, чим їх нагодувати, у що одягнути? Щоб зрозуміти таїну слів Христа, які були звернені до людей, подивімося, браття і сестри, на те, як ми живемо.

Буває так: цілий день сидить людина у своїй хаті чи квартирі, нікого не бачить, ні з ким не спілкується, навіть за хлібом не виходить. Чи можна сказати напевно, дивлячись на цю суто зовнішню ситуацію, що людина нічим не згрішила перед Богом? Мабуть, дійсно, можна було сказати, що вона нічим не згрішила, адже нікого не образила, ні з ким не сварилася, нічим не зваблювалася. Ми можемо припустити, що людина нічим не згрішила.

Однак якщо надати правосуддя не нам з вами, а душі цієї людини, то усе може бути зовсім інакшим. Тоді душа запитає цю людину, скільки часу вона, тобто людина, надала для того, щоб душа була з Богом? Скільки сама людина, поки вона знаходилася на самоті, належала Богові? І відповідь на ці запитання може бути дуже прикрою, бо раптом виявиться, що душа зовсім не належала Богові. Ані хвилини! Чим я заповнив час, коли знаходився вдома? Домашньою працею,

читанням газет, телебаченням, спанням, байдикуванням? Мені, виявляється, ніколи було молитися, думати про Бога, читати духовні книги. Навіть тоді, коли я випадково згадав про Бога і через силу промовив: «Господи, помилуй!», – моя душа залишилась глухою до цих слів. Ось чому, браття і сестри, зовсім не випадково у Старому Заповіті Господь через Свого пророка закликав: «Дай Мені, сину Мій, своє серце» (Притч. 23, 26), а в Новому Заповіті Господь і Бог наш Ісус Христос каже: «Не журіться про життя ваше, що вам їсти чи що пити; ні про тіло ваше, в що одягатися. Чи ж життя не більше від їжі, а тіло – від одяжі?.. Шукайте ж перш за все Царства Божого і Правди Його, а все це додасться вам» (Мф. 6, 25–33).

Для нас, браття і сестри, гріх – це, насамперед, конкретний вчинок. Коли людина приходить на сповідь, то вона найчастіше починає розповідати про свої гріхи в їхньому конкретному виявленні. А між тим гріх за великим рахунком є, перш за все, світом душі людини, її наповненістю, а вже потім її виявленням. Кому належить душа: Богові чи марноті марнот? Ось у чому полягає міра гріха людської душі. Якщо я розумію, усвідомлюю, що належить Богові, а що

– мені, розумію це вірно, з погляду Євангельської Правди – кожний день, кожну хвилину, кожну мить – то розмова про гріх йтиме зовсім в іншій площині.

Типова ситуація: люди зібралися, щоб, як кажуть, «трохи побалакати». І так вони «балакають» годину, дві, три години поспіль. Ця розмова від початку і до кінця є гріховною, тому що судять інших, усім «перемивають кістки». Чи не знають ці люди, що цього робити не можна? Знають, однак роблять. Якщо така людина прийде на сповідь, чи достатньо для неї буде просто визнати, що вона засуджувала когось іншого? Ні, цього буде замало, якщо людина не подивиться глибше на те, **КОМУ** належить її душа, не визнає, **ЩО** спонукає її брати право судити інших, робити інші гріхи. А якщо дивитися на свої гріхи поверхнево – нагнівався, засудив, украв, спокусився і таке інше, – то ми ніколи не зможемо позбавитися наших гріхів, бо усі вони є конкретним виявленням нашого внутрішнього духовного світу, нашою духовною сутністю.

Тоді стає зрозумілим інше: що треба робити, щоб перемогти гріх. Аби я нікого не засуджував, мені треба осудити самого себе. Перш ніж говорити про чийсь недоліки, мені треба насамперед увійти у

кліть свого серця і там уважно роздивитися, чим наповнена моя душа, ретельно очистити її від гріховної скверни, щоб дати прості для дії Божественної благодаті. Не випадково Христос зауважує, що саме із середини людини, з його серця виходять «лихі думки, вбивства, перелюб, розпуста, крадіж, лжесвідчення, хула» (Мф. 15, 19). Із серця! А серце і є наш особистий внутрішній світ, наше ставлення до Бога. Усе наше «я» сконцентроване в нашому серці.

Ось чому, дорогі браття і сестри, Бог нас чує тільки тоді, коли наша молитва лине не лише з вуст наших, а насамперед із серця. Ось чому Господь радо допомагає нам, коли наше каяття, наша подяка Богові, наші прохання ллються до Нього із серця. Тоді Господь Сам поспішає до нас і допомагає так, як Він допоміг скорченій жінці. Згадаймо, що вона не кричала подібно сліпому: «Ісусе, Сине Давидів, помилуй мене!», а мовчки сиділа осторонь усіх у далекому куті синагоги, в якій Ісус повчав людей.

Вісімнадцять років, свідчить Євангеліє, вона була скорчена і не могла випростатись. Господь побачив її і, ні про що не розпитуючи, зцілив від недуги. Запитаймо себе: чому? Чому вона не благала Господа, як жінка хананеянка,

сиділа мовчки, а Господь почув і побачив її? Тому, що її душа цілком належала Богові. Вона віддала Йому своє серце, з покорою прийнявши хворобу, неміч, презирство людей, їхню зневагу. Христос лише покликав її до Себе перед натовпом і сказав їй: «Жінко, ти звільняєшся від недуги твоєї!» (Лк. 13, 12).

А тепер уявімо собі, що ці самі слова промовив не Христос, а звичайна земна людина, яка має глибоке внутрішнє наповнення Божественною благодаттю. Вона так, як Христос, підійшла до скорченої жінки і сказала б їй: «Ти ціла від свого недугу!» Чи зцілилася б вона після цього? Зцілилася б. Обов'язково б зцілилася! Бо душа людини віддана Богові, вона належить тільки Йому і нікому іншому. Молитву такої людини, її прохання Бог чує завжди. Такими були і залишаються для нас усі святі чудотворці, угодники Божі, у святих молитвах яких діяла і діє Божественна благодать і сила.

Відношення ж грішної людини до добродійства зовсім інше. «Є шість днів, у котрі вам належить працювати; в ті і приходьте зцілятися, а не дня суботнього», – ось що сказав начальник синагоги, обурений тим, що Христос зцілив у суботу – священний для іудеїв день (Лк. 13, 14). А між тим цей зовні благочестивий

начальник, мабуть, нікого не обікрав, справно давав десятину навіть з тмину і м'яти, ні з ким не сварився, нікого не убив, старанно виконував усе, що йому заповідав Мойсей.

Що ж таке наше християнське спасіння, дорогі браття і сестри? Це не половинчасте ставлення до Христа, не змова чи якась угода зі своєю совістю. Це – цілковита відданість нашої душі Христові. Слова нашого Спасителя: «не журіться про життя ваше» (Мф. 6, 25) зовсім не означають цілковиту бездіяльність християнина, байдужість до власного життя, небажання працювати, чекати, коли хтось прийде до нас і сам покладе нам у рот шмат хліба. Не це мав на увазі Господь. «Не піклуйтеся» – це зовсім не те саме, що і «не робіть». Останні слова цього вислову: «Шукайте ж перш за все Царства Божого і Правди Його, а все це додасться вам» (Мф. 6, 33) розкривають нам головний зміст того, чого чекає від нас Христос. Він чекає від нас нашого серця, відкритості нашої душі, куди Христос зміг би увійти і розділити там з нею радісну вечерю.

І дотепер Господь звертає нашу увагу на безсмертну душу, її стан, внутрішній світ, а не на тіло, яке є тлінням. Якби Адам не згрішив, то не лише душа, а й

тіло були б Господніми. Однак коли він згрішив і дух його зіпсувався гріхом, то цей гріх торкнувся не тільки тіла, а й душі. І цей гріх передається із покоління в покоління.

Коли священик здійснює таїнство святого хрещення, то він читає особливу молитву, де є такі слова: «Зжени із нього усякого лукавого і нечистого духа, який гніздиться у серці його». А в цю мить перед священиком лежить маленька дитинка, немовля.

Чи маємо ми право читати ці слова над цією дитиною, яка не встигла ще зробити ніякого гріха? Маємо, бо від батьків, від предків, від людського єства їй передається дух непокори Богові. При цьому батьки добре знають, у якому віці цей дух починає виявлятися, діяти. Ось чому можна знову зауважити, що гріх – це зовсім не якась пляма на тлі людського єства, а внутрішня сутність нашого духовного світу. І ця сутність матеріалізується в нашому повсякденному житті, коли ми починаємо ставити свої бажання, почуття, інтереси, власні цілі понад усім Божим.

У такому душевному стані людина навіть не хоче думати про смерть, про відповідальність перед Богом. Їй хочеться прожити хоча б ще один день у своє-

му тілі, в якому вона відчуває себе дуже зручно. Це і є життєва психологія кожної мирської людини. А Бог чекає від нас не половинчатості, коли ми начебто ідемо услід Богові, а погляд наш між тим повернутий назад. Господь чекає від нас цілковитої вірності, самовідданості, рішучості, щирості віри. «Жоден, хто кладе руку свою на плуг і оглядається назад, не придатний для Царства Божого», – так написано у Святому Євангелії (Лк. 9, 62). Господь і Його земна Церква не вимагають від нас якихось надзвичайних подвигів, чогось такого, від чого душа здатна жахнутися. Вони чекають одного, найголовнішого: «Дай Мені, сину Мій, своє серце, і очі твої хай спостерігають шляхи Мої» (Притч. 23, 26). Що б відповіло на це вдячне християнське серце? «Ось я, Господи, веди мене!»

Згадаймо ще один надзвичайно важливий для розуміння таїни нашого спасіння євангельський епізод. Господь був на хресті протягом 6 годин: від третьої до дев'ятої за нашим часом. Це були шість годин величезних, невимовно жахливих страждань. І що ми чуємо з вуст Спасителя? «Отче, прости їм, бо не знають, що чинять!» (Лк. 23, 34). Чи можемо ми на підставі цих слів судити про внутрішній світ Христа? Звичайно, можемо, якщо

порівняємо його з тим світом, який наповнював одного з двох розбійників, котрий теж був прив'язаний і прибитий цвяхами до свого хреста поруч з Ісусом на Голгофі. На відміну від нашого Спасителя той розбійник кричав, волав, проклинав, глумився, насміхався над Христом.

Чи можемо ми, згадуючи цю драму, перевірити, яким є наш дух, чим він наповнений: милістю чи злобою, прощенням чи помстою, чистотою чи брудом, світлом чи темрявою? І якщо світлом, то слава Богу. Амінь.

«ДЕ Я, ТАМ І СЛУГА МІЙ БУДЕ»

Браття і сестри! Нині Церква відзначає пам'ять одного з найвидатніших і найбільш шанованих подвижників віри і християнського благочестя – Святителя Миколая. Після Божої Матері, напевно, немає іншої земної людини, чиє б ім'я було оточене такою повагою, шаною і славою. Навіть народи, які не сповідують Христа, знають, хто такий Святитель Миколай і шанують його. Для підтвердження цього можна навести багато прикладів.

А як шануємо Святителя Миколая ми, православні християни?

Напевно, хтось із вас вчора увечері поклав дитині під подушку якийсь подарунок, а вранці сказав йому, що це – від Санта Клауса. Той, хто так зробив – вчинив неблагочестиво, не по-християнськи, не по-православному.

А якби при цьому хтось сказав, що цей подарунок – від Святителя Миколая, або, як ще кажуть, «від Миколайчика»,

це було б правильно? Теж ні: неблагочестиво, не по-православному. Чому так? А тому, що Сам Господь каже: «Хто служить Мені, нехай іде вслід за Мною: і де Я, там і слуга Мій буде. І хто служить Мені, того вшанує Отець» (Ін. 12, 26).

Де буде слуга, браття і сестри? У Христовій славі на небі чи на землі, носячи подарунки від «санта-клаусів» з хати до хати?

Славлячи Святителя Миколая, ми віримо в те, що, перебуваючи нетлінним тілом на землі, своїм духом він знаходиться поруч з нашим Христом-Спасителем. Чи розуміють це наші діти, коли ми кладемо їм під подушку подарунок, говорячи, що це – від Святителя Миколая? Чи розуміють діти при такому нашому обмані, що таке Царство Боже, хто такі святі угодники, чому вони мають таку силу допомагати нам? Мабуть, ні. Через цей обман, через таке грубе порівняння святого з певними земними чеснотами діти змалку виховуються не в християнському дусі, а в дусі язичництва, принизливого ставлення до святих угодників.

Так, є безліч випадків, коли Святитель Миколай з'являвся на землі, до того ж інколи навіть видимим чином, аби втрутитися в ту чи іншу ситуацію. Але

коли це траплялося? Тоді, коли людина молитовно закликала Святителя на допомогу, коли вона знаходилася в небезпеці, коли виникала потреба врятувати людину від глибокого гріховного падіння.

Наприклад, саме так сталося з відомою у свій час на увесь колишній Радянський Союз Зоєю, прозваною в народі «скам'янілою». Напевно, багатьом з вас відома ця історія, коли молода жінка, не дочекавшись свого коханого на новорічну вечірку, зняла зі стіни ікону Святителя Миколая й почала танцювати, обійнявшись з нею. Тоді раптом з'явився сам Святитель і зупинив це блюзнірство: невидимою силою він прикував цю жінку до підлоги так, що вона простояла мов кам'яний стовп аж до Великодня, і ніхто ніяким чином не міг відірвати її звідти. Не тільки сама Зоя, а величезна кількість простих людей, які стали свідками цього надзвичайного дива, прийшли до глибокого покаяння, стали віруючими, відвернулися від попереднього гріховного життя.

А як ми шануємо Святителя Миколая, браття і сестри, порівнюючи його з якимось бородатим дідом або Санта Клаусом, який ходить по хатах з лантухом цукерок і цяцьок. Хто замість цього навчив дитину молитися до цього святого так,

як молиться наша Православна Церква: «Святителю отче Миколаю, моли Бога за нас»? Чи маємо ми право так вірити, так молитися і так виховувати наших дітей? Звичайно ж, маємо, якщо віримо Святому Євангелію, Православній Церкві, її вченню, не привносячи туди нічого від забобонів, так званих народних традицій або інших віровчень. Тоді ми віримо, що Бог дав Своему угодникові Святителю Миколаю таку силу, що він може допомагати нам кожного разу, коли ми молитовно звертаємося до нього, а не спрощуємо його великий образ до бородатого діда з цукеркою в руці.

Згадаймо, браття і сестри, відомий всім євангельський епізод. Галилейським морем у човні плывуть апостоли разом зі своїм Вчителем. Раптом піднялася буря, бурхливі хвилі, здається, от-от перекинуть човен. Всі охоплені жахом, а Ісус мирно спить на кормі.

«Наставнику, наставнику, – закричали учні, – ми гинемо!» (Лк. 8, 24). І тут Ісус підвівся і одним рухом Своєї руки миттєво заспокоїв стихію. При цьому Він звернувся до учнів: «Де віра ваша?» (Лк. 8, 25). Він сказав це без думки когось образити, принизити, а для того, щоб учням передалася Його внутрішня зосередженість, Його спокій, переконаність

у тому, що віруюча людина може з Божою поміччю підкорити будь-яку стихію.

А тепер, браття і сестри, уявімо собі засідання першого Вселенського Собору, де триста вісімнадцять архієреїв розглядають питання: ким був Христос – Людиною чи Богом? Це було не лише догматичне, суто богословське питання, воно мало величезне значення для розуміння таїни нашого спасіння, ества людської душі, відношення до гріха та багато іншого. І коли Арій намагався переконати всіх у тому, що Христос був Людиною, присутній на цьому Соборі Святитель Миколай підійшов до Арія у вдарив його по щоці.

Чому він зробив це? Для того щоб таким чином принизити, образити Арія чи то було свідчення ревності Святителя до Христа, в ім'я Якого він зазнав багато гонінь і страждань? Він зробив це, теж маючи внутрішню зосередженість і непохитність у розумінні всього того, що торкалося Бога і Його Церкви.

Чи означає це, браття і сестри, що ми теж повинні піднімати руку на кожного, хто виступає проти Православ'я? Звичайно, ні. Проте коли питання торкається нашої Церкви, її святості, непорушності канонів і чистоти, ми повинні згадати про Святителя Миколая, якого ми визна-

ємо і величаємо як «правило віри й образ смирення».

І так має бути у всьому. Коли ми згадуємо ім'я будь-якого святого подвижника – святителя, мученика, преподобного, сповідника, праведника – ми маємо перед собою живий приклад для уподібнення, перш за все, їхньому духу, внутрішній зосередженості, непохитному стоянню за правду, чистоту віри і християнської моралі.

У житті кожного святого є такі риси, які під силу виховати кожному з нас. Тоді ми не будемо принижувати, спрощувати їх образ, а знаходитимо там те, що дасть можливість відчутти реальну присутність Бога в нашому житті, Його поміч і заступництво святих. Амінь.

*Хресний хід біля каплички на честь
Святителя Миколая в селі Голозківка
Чигиринського району*

ДЛЯ КОГО СТРАШНИМ БУДЕ СТРАШНИЙ СУД?

Сьогодні, дорогі браття і сестри, особлива неділя. З одного боку вона нагадує усім вірним чадам Православної Матері-Церкви про те, що незабаром починається Великий піст. Церква дає нам можливість підкріпити свої сили, сконцентрувати думки, почуття на тривалому подвигу посту. А тому цей благодатний час християнин повинен проводити не в розвагах, які тепер вкоренилися під виглядом так званих масових народних гулянь, а на зосередженій молитві, прощенні один одному образ, на покаянні.

З іншого боку, у ці святі дні Церква євангельським читанням нагадує нам про подію, безпосередніми учасниками якої станемо всі ми – живі й мертві. Це – читання про Страшний Суд. Те, що він буде обов'язково, у цьому ні в кого не повинно виникати жодного сумніву, як би не намагалися деякі самозванці «пророки» стверджувати інше. На нас усіх

чекає Страшний Суд, і в сьогоднішньому недільному євангельському читанні ви чули, як Господь дав не тільки Своїм учням, але й усім Його послідовникам ознаки, які свідчать про наближення цього судного часу. І коли ми дивимося на те, що сьогодні відбувається у світі – війни, кровопролиття, катастрофи, жахливі природні явища і катаклізми, які забирають тисячі людських життів – усе це вкотре нагадує про беззаперечність пророкувань Святого Письма про Страшний Суд, його неминучість. Але мені хотілося б поговорити з вами не про зовнішні ознаки наближення судного часу, а про його суто психологічну характеристику, з погляду міри побожності нашого християнського життя.

Ось, наприклад, чоловік скривдив свою дружину, знайшов собі коханку і потай від своєї родини ходить до неї. Це – Страшний Суд чи ні? Якщо скоєний гріх не торкається душі через її мертвотність, то все надзвичайно просто: гріховна звичка стає, як кажуть у народі, другою натурою такої людини. Якщо ж гріх торкається нашої душі, нашої совісті, примушуючи її замислитися над порушенням заповіту Божого про неприпустимість блудодіяння, то неминуче душа замислюється над головним питан-

ням: чи простить мені Бог скоєний мною гріх? Якщо ні – то ось вам і Страшний Суд, якого і не треба довго чекати. Тоді людині залишається одне: схаменутися, рішуче порвати з гріхом, принести щире покаяння перед Богом і близькими і докласти зусиль для докорінного виправлення свого порочного життя. Саме так вчинили деякі грішники, котрі згодом стали великими святими угодниками і подвижниками Божими.

Преподобна Марія Єгипетська, як відомо, за кожний рік свого попереднього розпусного життя поклала рік надзвичайно великих подвигів покаяння і боротьби з плоттю, і лише через 17 років пустельництва вона припустила думку, що може бути прощеною Господом. І вже невдовзі перед своєю праведною смертю, коли вона Промислом Божим зустрілася в пустелі з преподобним Зосимою, вона смиренно сказала про себе: «Перед тобою – велика грішниця». Піднялась благодаттю Божою над землею – і знову повторила ці ж самі покаянні слова.

То що таке є суд? Суд – це відповідь за злочин, гріх. А що таке є Страшний Суд? Це є відповідь за страшний гріх. Коли ми бачимо, що весь світ сьогодні лежить у злі, то це вже є образ, передчуття Страшного Суду. Коли згрішили

наші прабатьки Адам і Єва, то Господь виніс їм обом вирок, яким засудив не лише їх самих, а усе людство, яке бере від них свій початок. А тому, говорячи про Страшний Суд, ми маємо на увазі останній суд над гріхом, який вже засуджений Богом. І тільки велике милосердя Боже, яке простягається над усіма без винятку людьми як Його створіннями, у тому числі й над нами, дає надію на прощення гріхів. Без милосердя Божого жодна людина не мала б цієї спасенної надії, бо всі ми грішимо. Всі. Повнота ж цього милосердя розкрилася на Голгофському хресті, коли Господь Своєю кров'ю і стражданнями викупив нас від вічного прокляття, яке лежало на усьому світі від часів гріхопадіння Адама, і відкрив райські двері для всіх, хто хоче спастися і з'єднатися з Богом у таїні прощення. Сам Господь каже: «не прагну смерті несправедливого, а тільки щоб вернути несправедливого з дороги його, і він буде жити! Наверніться, наверніться з ваших злих доріг, і навіщо вам умирати?..» (Єз. 33, 11).

Таким чином, коли ми думаємо про Страшний Суд як Правду Божу, то нам повинно бути страшно з відповідальності за наші гріхи, як про це говорить учень Христов: «І якщо праведник ледве

врятується, то нечестивий і грішний де з'явиться?» (1 Петр. 4, 18). А коли ми думаємо про неминучість нашої відповіді на Страшному Суді з погляду милосердя Божого, Його Батьківської ласки до нас, то у нас є – обов'язково є і повинна бути! – надія на прощення гріхів. Відомий афонський старець-подвижник Силуан розкрив цю психологію самозасудження і надії християнської душі надзвичайно мудрими словами, народженими із власного духовного досвіду: «Тримай своє серце у пеклі, але не зневіряйся!» Тобто нам треба щиро вважати себе гідними найсуворішого покарання за наші гріхи, але свою надію на їх прощення і наступне спасіння ми цілком покладаємо на милосердя Боже, яке готове покрити будь-який гріх, за який ми нелицемірно просимо у Бога прощення.

Замислимося ще над однією характеристикою Страшного Суду. У Святому Письмі сказано, що він буде останнім (Ін. 12, 31). Над ким? Перш за все над дияволом, ангелами і слугами його. Це буде вже дійсно Страшний Суд, бо вже ніщо не зможе змінити потойбічну долю людини: праведники за своє праведне святе життя увійдуть до вічності блаженства, а грішники за свої гріхи увійдуть у віковічні страждання. А це вже

дійсно страшно. Ось чому ми не маємо права марно витратити час свого земного буття, проводити його безтурботно – так, ніби ми будемо жити на землі вічно. З іншого боку, за свідченням святих отців, посилена молитва християн за своїх померлих родичів, близьких також може змінити їх долю у потойбічному житті. На підтвердження цього є багато прикладів. Інколи нам здаються вічними тимчасові труднощі та скорботи земного життя, але те що отримає кожний з нас на Страшному – останньому! – Суді, буде насправді вічним нескінченним. Хоча святий апостол Петро пише, що за обітницею Господньою «ми чекаємо нового неба і нової землі, де перебуває правда» (2 Петр. 3, 13).

А хто ж ще буде засуджений разом з дияволом, ангелами і слугами його? Будь-яке зло і будь-який гріх, а також ми з вами, оскільки кожний з нас причетний до гріха. Але якщо благодаттю Божою ми маємо силу на покаєння, ми повинні каятися – так, як каялися великі праведники, благаючи Господа зі сльозами простити їх провини. І Господь прощав. Простить Бог і нам провини наші, і тоді Страшний Суд для нас буде не таким і страшним. Той, хто прагне знати, яким буде особисто для нього Страшний Суд,

нехай запитає свою совість, поклавши перед нею Святе Євангеліє і Хрест, як ми це робимо на сповіді. Треба звірити свою совість і душу, усе життя з тим, що вимагає і чого чекає від нас Спаситель. Христос терпів, ніколи ні на кого не ображався, не гнівався, не скаржився, нікому не бажав і не робив зла. А як вчиняю я? Чи так, як вчиняв Христос, або якось інакше? Христос благодіяв нікчемним, знедоленим, був мужнім перед лицем Своїх ворогів і катів. А я?

Чи вистачає мені мужності хоча б для того, щоб, не соромлячись близьких, просто перехреститись, коли я сідаю за їжу? Ми самі готуємо собі суд. А яким він буде – милостивим чи без жалю – залежить цілком від нас, нашої віри, нашого ставлення до Бога, Його заповіту та оточуючих нас людей.

Звернімо увагу ще на одне питання. Чому так довго терпить Бог людське беззаконня? В Одкровенні Іоанна Богослова написано, як святі угодники кричать до Господа, спостерігаючи наше життя, сповнене гріхів і пороків: «Доки, Господи, Святий і Істинний, не судиш і не мстиш за кров нашу тим, що живуть на землі?» (Одкр. 6, 10). Чому Господь терпить диявола і слуг його, чому Він не виносить Свого справедливого вироку

тим людям, котрі роблять зло, розпалюють війни, сіють ворожнечу? Чому часто людина задається питанням: «Де ж Бог і Його Правда?», коли спостерігає зло і ненависть, в які занурився світ? А Бог – у Його любові до кожної людини, у Його небажанні вічної загибелі людської душі. Тому Господь так довго – якщо вживати це слово з суто земним розумінням виміру часу – терпить усіх нас і гріхи наші. Він терпляче чекає від нас лише одного: «Господи, прости!» Господь Своїм милосердям і любов'ю нікому не зачиняє двері спасіння. «Прийдіть до Мене», – каже Він кожному, хто чує Його голос.

Нам це здається чимось надприродним, незрозумілим, незбагненним, що суперечить самій Правді, але Бог, за Його словом, хоче, щоб «усі люди спаслися і досягли пізнання Істини» (1 Тим. 2, 4). Не наша справа ставити перед Творцем Небесним запитання, чому Він так довго терпить усе те, чого ми вже не можемо терпіти. Коли це питання не давало спокою преподобному Антонію Великому, то він почув від Господа: «Антонію, почув себе!»

Тобто кожному з нас треба бути надзвичайно вимогливими, перш за все, до самих себе, до свого життя, до його відповідності Божій Правді. І якщо в остан-

ню мить грішникові вистачить духу і сміливості сказати: «Господи, прости мене», – Господь простить. Доки чаша терпіння Божого не переповнилася, доти ми маємо надію на прощення. А надія ця буде жити до тих пір, поки існує Христова Церква, в якій відбувається таїнство Божественної Євхаристії, лунає свята молитва, приймається покаяння від грішних людей. Коли усе це зникне, вщухне – тоді прийде судний час.

Що ж ми бачимо сьогодні? Ми бачимо, як повсюдно відновлюються святі храми, монастирі, як щороку збільшується кількість людей, котрі повертаються до Бога. Усе це є вірною ознакою того, що Господь дає нам час для покаяння. Ми повинні почути Його заклик і підготуватися до зустрічі другого пришестя Ісуса Христа не в очікуванні покарання за боговідступництво і гріхи, а в чистоті нашої віри і нашого життя. Амінь.

ДУХОВНА ПЕРЕВІРКА ХРИСТІЯНСЬКОГО ЖИТТЯ

Сьогоднішній вечір, дорогі браття і сестри, характерний для кожного з нас особливістю духовного переживання. Завтра в житті Церкви починається піст, і, можливо, хтось цього злякався. Мовляв, а якщо не витримаю? А якщо мені буде не під силу? Якщо захворію, ослабну? Кожний такий церковний піст – це передусім духовна перевірка людини. Не стільки утримання від скоромної їжі, скільки саме перевірка того, чого я гідний. І ця перевірка перебуває під пильним Божим оком.

Якщо замислитись над головною характеристикою того життя, яким живе увесь світ – я маю на увазі не духовний, а суто фізичний, матеріальний, то цю характеристику можна висловити одним словом: прив'язаність. Вона має безліч проявів, але сутність прив'язаності до когось або до чогось залишається незмінною. Вона починається з таких дрібних

речей, про які б не варто було навіть говорити, проте саме з них починається повільне, а інколи й прискорене витіснення усього духовного, заміна духовних початків життя людини на суто матеріальні. Поступово людина прив'язується до всього земного, матеріального настільки, що відчуття якихось духовних потреб поступово зникає, знищується.

Якщо ж розглядати прив'язаність з погляду мого внутрішнього життя, то частіше за все вона проявляється в тому, що людина завжди і всюди ставить понад усе власну значущість: намагання всіх переконати, настояти на своєму, ставити своє понад усе, залишатися нахабною в думках і поглядах. Усе це, врешті-решт, формує характеристику людини в усьому непоступливої, упертої.

Який можна зробити висновок? Прив'язаність – це така характеристика душі, яка повністю витісняє Бога, не припускає навіть співіснування з Ним. Якби Адам не був прив'язаний до Єви, він би відмовився робити те, на що вона його підштовхувала, а сказав би: «Мені не велено їсти!», тим самим зупинивши і себе, і її від гріха. Але він так не сказав. Не кажемо в багатьох життєвих епізодах і ми з вами, браття і сестри. І саме це розкриває перед нами церковний піст.

Запитаймо самих себе: я можу не споживати скромної їжі? Звичайно, так. Але одна справа, коли я виконую те, що вимагає церковний піст, власною волею, без примусу, а інша справа, коли я постую під тиском церковного закону, з мертвою душею, суто механічно, тому що «так треба» або тому що «так роблять всі». Моя прив'язаність до духовних речей розкривається дуже просто. Мене починає буквально роздирати сумнів: їсти – не їсти. Я більш ні про що не можу думати, і в такому стані доводжу себе до того, що порушую і піст, і решту церковних укладів.

А якщо я вибудовую своє духовне життя правильно, тоді я починаю виконувати все, що вимагає від мене Церква, без будь-якого примусу, бо тоді я розумію значення їжі, здоров'я тощо. Усе це – від Бога, Якого ми часто затьмарюємо від себе саме нашою прив'язаністю до всього земного. І якби цю нашу прив'язаність можна було б зобразити, то, напевно, вона б мала вигляд двох розгалужених гілляк, одна з яких є залежністю людини від його бажань, прагнень, а друга – це усе те, що супроводжує людську прив'язаність: слава, шана, гордість, завищена самооцінка тощо. Коли ці гілляки з'єднати в одну картину, за нею

ми ніколи не побачимо душі, є саме гілля, розгалужене на всі боки.

А піст полягає якраз у тому, щоб я побачив хоча б одну з тих гілляк і почав їх поступово відтинати, звільнюючи живу душу. Відтинати з Божою поміччю, постом, утриманням, молитвою і всім тим, що кожному православному християнину пропонує Церква. Піст – це ж не є стан психологічного виключення себе від світу, коли на віруючих дивляться як на психічно хворих членів суспільства. А якщо таке їй доводиться чути, то ці слова виходять від людей, які зовсім не розуміють, що таке духовне життя, у чому його сутність.

Чому Церква забороняє вживання м'яса під час посту? Тому що в ньому розкривається сутність тілесної, а не духовної сили, коли бурхливі емоції заглушають собою розсудливість, а роздратування перевершує щонайменшу можливість спокійного розуміння ситуації. Буває так, що людина захлинається своєю злобою, не відчуває Того, хто в цю мить все чує і бачить – Самого Бога. Наша прив'язаність до власної гордині розкривається в такій ситуації з найбільшою силою. У якомусь розумінні у таку мить ми справді стаємо психічно хворими, духовно невірноваженими.

Бог хоче, Він чекає, коли ми відійдемо хоча б на крок від такого стану, від такої прив'язаності до власного «я», розкрилися перед Ним, дали простір для дії Його цілющої благодаті.

Там, де присутній Бог, завжди панує розум, чистота, спокій і радість для душі, там такий стан, що хочеться всіх обійняти з прощенням і любов'ю. Цей високий стан душі, яка перебуває під дією благодаті Божої, а не прив'язаністю до чогось земного або нашого власного, пережили всі святі угодники. Православна Церква проповідує саме таку ступінь духовного життя християнина: висоту святості, душевного миру і любові.

Тому, браття і сестри, я усім бажаю, щоб у нас був такий духовний настрій перед початком посту. Йому треба радіти, а не боятися: витримаю чи не витримаю. Витримаємо, якщо передусім покладемо не власні бажання, звички, прив'язаності, а віру до Бога, любов до ближніх. Витримаємо, якщо розпочнемо видирати з власної душі корчі, які не дають нам правильно жити, налагоджувати правильні стосунки з людьми і Богом. Нехай Господь зміцнить наші духовні й тілесні сили і допоможе гідно пройти випробування постом і молитвою. Амінь.

ДУША – ХРИСТИЯНКА

Браття і сестри, сьогодні завершився перший тиждень Великого посту. Слава Богу! Усім нам треба частіше дивитися на прожитий день, аби наступний став кращим.

Зізнаймося: не всі, хто стоїть сьогодні в храмі, причастилися Святих Христових Таїн, відчули в собі присутність Живого Бога. Якщо до нас торкається Бог, то якими ми повинні бути? Адже Господь – це світло, полум'я, вогонь. Виходить, і ми з вами повинні бути вогняними, випромінювати світло.

А якими ми є? Тілесними. Чому? Хіба Господь наш змінився? Ні, Він є Той Самий, що й вчора, і завжди. Тоді, можливо, може ми якось змінилися? Теж ні. І саме через те, що ми аж ніяк не змінилися, ми не світимося світлом Божественної присутності в нас.

Якби ж помінялися, то і засвітилися б. Ми б всі перетворилися в по-

лум'я, і воно б горіло не мною, а Богом, Який у мені.

Браття і сестри, коли ви готуетесь до сповіді, Святого Причастя, пригляньтесь до своєї душі: чому вона кипить? Перевірте свої думки: куди вони біжать і летять? Зовсім не випадково всі отці Церкви головну увагу зосереджували на удоконаленні духовного світу та святості людської душі. Чи є випадковим те, що ми не відчуваємо Бога, коли підходимо до Святої Чаші? Це – прямий наслідок нашого недбалого духовного життя.

Чому ми не бачимо те, що відкривається багатьом благочестивим людям: вогонь у Чаші Святого Причастя? Чому вони бачать, а ми – ні? Тому, браття і сестри, ми не бачимо цього благодатного полум'я, що в наших холодних душах воно загасає, а в душах подвижників – розгоряється ще з більшою силою. Тому вони світяться, а ми стоїмо з похмурими обличчями.

Хай нам Господь усім допоможе, аби ми світилися не лише під час посту, а протягом усього свого життя. Адже наша душа є християнкою, свідком Самого Христа. Якщо ми правильно це усвідомлюємо, чому не світимося душею? Амінь.

ЖИТИ ЖИТТЯМ СВЯТИХ

Сьогодні, дорогі браття і сестри, за церковним православним календарем відзначається день усіх святих, які в землі руській – я хочу підкреслити це слово: **руській** – просіяли. А ця земля – це невимовно великий простір – від Крайньої Півночі й до південних степів, від Далекого Сходу і до Балтійського моря.

Уся вона є територією Руської канонічної Православної Церкви, де кожний куточок, кожний клаптик освячений присутністю на ній святих людей. Вони є нашими небесними заступниками, нашими молитвениками, які стоять перед Богом у Його славі. Саме тоді, коли нам найбільш важко, коли, здається, вже не видно жодного променя світла, святі угодники подають нам сили протистояти темряві.

Чому цих людей – величезний сонм! – ми шануємо як святих? Перш за все тому, що вони були глибоко віруючими,

і цю свою віру вони засвідчили багатьма подвигами.

Якби перші руські страсотерпні Борис і Гліб не були віруючими, вони б ніколи не поклали свої голови з глибоким смиренням під меч свого брата. У кожного з них був свій меч, своя військова дружина, яка б могла захистити їх від загрози. Але вони пішли на смерть – не з мечем, а з вірою в Бога. Вони дбали не про престол свого рідного батька, заради чого проти них повстав їх рідний брат, а дбали про те, щоб бути біля Престолу Батька Небесного, перед Яким вони завжди перебували душею і своїм віруючим серцем.

І це торкається життя будь-якого руського святого. Усі вони стояли перед Лицем Живого Бога, в Якого вірили, Якого проповідували, відчували, заради Якого йшли на подвиги й смерть. Зверну вашу увагу, браття і сестри: вони вірили саме в Живого Бога, а не в якусь легенду, образ, міф або переказ примарних людських вигадок. І саме тому, що цей Бог був насправді Живим, Він давав їм сили витримувати неймовірні випробування, дивитися в очі смерті, перемагати будь-які спокуси від ворога нашого спасіння. Якби це було не так, не було б чудових християнських храмів на нашій

землі, монастирів, не було б подвигів віри, мужнього стояння за Христа. Не було б нічого, що сьогодні складає головний, безцінний скарб нашої Церкви – її святі люди.

Наш співвітчизник преподобний Михайло Чернігівський, який не зрадив своєї віри. Що від нього вимагали язичники? Лише стрибнути через вогняне багаття, аби тим самим засвідчити свою шану поганству.

Здавалося б, що тут такого: стрибни та й живи собі далі спокійно. І скільки з нас, хрещених у Святому Православ'ї, стрибають сьогодні через такі багаття, навіть не замислюючись над тим, що в такий спосіб вони перетворюються на язичників, поганців. А Михайло Чернігівський віддав перевагу тому, аби краще покласти свою голову під сокиру язичників, аніж хоча б на крок відступити від православної віри.

Ще один видатний подвижник Православ'я – колишній намісник Мотронинського монастиря ігумен Мельхіседек, ще офіційно не причислений до сонму святих, але, безумовно, людина високого святого життя. За свою незламну вірність Православ'ю його піддавали жорстоким гонінням, він був живцем замураваний поляками в стіну, де в та-

кому стані прожив тиждень, перш ніж його вдалося звідти визволити. Він був звідусіль гнаним: за свій православний патріотизм, за любов до своєї православної Батьківщини, до свого монастиря, в якому тіло спочилого ігумена навіть не дозволили поховати, як він того жадав і заповідав.

Скільки таких подвижників на нашій святій землі – прославлених і не прославлених, канонізованих Церквою і не канонізованих, але таких, що своїм праведним християнським життям безумовно заслужили того, щоб з'єднатися з Богом, Якому вони самовіддано служили на землі, в Його блаженній Вічності. Скільки серед цих побожних людей наших безпосередніх предків: дідусів, бабусь, інших родичів, які зуміли не лише зберегти святу православну віру під час гонінь та інших жорстоких випробувань, а й передати її нам, своїм нащадкам!

Не можна йти до Бога, якщо в Нього не віриш. Не можна вірити в Бога, якщо не визнаєш, що Він є Живий. Не можна стояти перед Богом, жити в Його присутності, якщо не відчуваєш Його присутності поруч, того, що Він тебе бачить і чує. Тож Яким Бог був для наших святих? Він був їх силою, їх життям, диханням, радістю – абсолютно всім!

А Яким Він є для нас, браття і сестри? Таким, Яким Він був для святих: «Той же і навіки»: милостивий, люблячий, терплячий людські немочі. Люди, яким ми сьогодні вклоняємося як святим, йшли назустріч Богові. І нам треба йти назустріч Йому. Йти не так, як та жінка, яка начебто зібралася до храму, а по дорозі зустрілася з подругою або сусідкою і пробалакали, аж поки служба не закінчилася. Запитаймо себе: це – зустріч з Богом?

На жаль, браття і сестри, ми занадто мало схожі у своєму повсякденному житті на святих. Вони терпіли, а ми ображаємося, вони молилися, а ми лінуємося, вони любили всіх, а ми – тільки самих себе. Вони були незламними перед тортурами, а нам не вистачає мужності вклонитися перед храмом Божим, коли ми йдемо повз нього, перехреститися за столом.

Кому, хочу запитати вас всіх, служить і в кого вірує людина, яка приходить до церкви і ставить свічку за те, щоб ті, хто її якимось чином образив, помер або з ним сталося якесь лихо. Страшно навіть уявити, що така людина ставить свічку і молиться Богові про те, щоб дітям, рідним, близьким, сусідам було погано. А такі люди, слід визнати, поміж

нами є. Кому вони служать? Кому вони моляться, ходячи у православний храм? Живому Богу чи живому бісу? Яке треба мати серце, щоб так молитися?

Людина віруюча, православна була у всі часи гонимою за свою віру і за своє добро. Недарма святий апостол Павло попереджає нас, що кожний, хто хоче робити добро, мусить приготувати свою душу до спокус. А ми дуже часто живемо здебільшого у спокусах, ніж у доброму, побожному настрої душі. До того ж живемо так, що не бачимо виходу з такого становища. А де ж цей вихід? У Богові, у тому, щоб ми розкрили перед Ним, Живим Богом, нашу душу такою, якою вона є: грішною, без прикрас і якихось недомовленостей. Господь чекає, щоб ми зробили це, аби Своєю силою зцілити її, зробити її Своєю.

Саме так зуміли розкритися перед Богом ті люди, яких ми шануємо і яким вклоняємося як святим угодникам. Вони, будучи людьми такими ж грішними, як і всі ми, відкрили свою душу для дії Божественної благодаті, віддали її всю, без залишку, Богові, і Господь Сам прикрасив її багатьма чеснотами, дав їй сили й мужності протистояти гріхам, спокусам, плювкам, тортурам. Цих людей Він назвав Своїми друзями (Ін. 15, 14).

Тож, дорогі браття і сестри, будемо вірувати в нашого Господа Бога Ісуса Христа так, як вірували в Нього тисячі святих людей, яких прославила Православна Матір-Церква і чиї імена відомі лише Богові. Будемо вірувати просто, щиро, нелицемірно, відкрито, сміливо, прохаючи Бога дати нам сили в такій вірі й теж назвати нас не лише Своїми слугами, а й Своїми друзями. Амінь.

Свято-Михайло-
Архангельський
кафедральний собор
у Черкасах

«І ПРОСТИ НАМ ПРОВИНИ НАШІ...»

Браття і сестри! Я тримаю в руці просфору, яка називається службовою, бо на ній під час Божественної літургії здійснюється таїнство перетворення звичайного хліба, з якого вона випечена, на Тіло Христове. Що ми бачимо на ній? Ми бачимо, перш за все, Хрест: з одного боку біля нього стоять літери «ІС», тобто «Ісус», з іншого – ще дві літери: «ХС», тобто «Христос». Ще тут є напис: «НІКА», яка у перекладі з грецької означає дослівно: «Переможець».

Якщо з'єднати усі ці літери в один напис, то виходить: «Ісус Христос Переможець». Із такої службової просфори спеціальним ножем – церковним списом – вирізується Агнець Божий. Коли священик відповідним чином вирізує звідти чотири частки, то читає при цьому особливі священицькі молитви. У відповідний момент Божественної літургії цей хліб за молитвами Церкви благодаттю

Святого Духа перетворюється на Тіло Господнє, Яким Церква причащає своїх вірних чад. Самі ж ці чотири частинки, які були відокремлені від Агнця, називаються «антидором», тобто «замість Дарів». Всі православні християни добре знають, що кожна частинка антидору, навіть його крихта, є святинею, яку віруючі споживають з великим благоговінням. Хоча, підкреслю, антидор не замінює собою Святого Причастя.

Коли диякона висвячують на іерея – священика, то архієрей, здійснюючи це таїнство, розділює Агнця, Який вже перетворений на Тіло Христове, і ту частинку, яка називається «Христос», над Святим Престолом вручає щойно висвяченому батюшці й промовляє при цьому величні слова: «Прийми Запоруку цю і не зрадь Їй, бо Нею будеш випробуваний у час Страшного Суду Христового...»

Я звертаю вашу увагу на останні слова: «Нею будеш випробуваний у час Страшного Суду Христового». Це надзвичайно великі слова. Коли архієрей промовляє їх, багато молодих священиків не можуть стримати своїх сліз, приймаючи цей безцінний дар – Самого Христа. А розповів я вам про це таїнство для того, щоб ми разом замислились: як священикові зберегти цю благодать, цю велич,

аби бути виправданим у Судний День? Напевно, усе було б просто, якби цей дар можна було зберегти суто фізично: поклав цю частинку в надійну схованку – і ні про що більш не турбуйся. А у повсякденному священицькому служінні й послуху все набагато, незрівнянно складніше і відповідальніше. Коли священик здійснив таїнство Святої Євхаристії, то цим перетвореним на Живу Плоть Христову хлібом він причащає свою паству і причащається сам. Однак мало хто замислюється над тим, чи відповідає сам пастир за те, як, наскільки гідно він причащає людей? Чи несе він особисту відповідальність перед Богом за те, що дозволив тій чи іншій людині підійти до Чаші Причастя? Чи не помиляється він, коли дозволяє приймати цю велику святиню всім, хто виявив таке бажання, нікого не обмежуючи, нікому не забороняючи?

А з цього питання виникає інше: як священик сповідує людину? Чи не здійснює він це велике таїнство суто механічно, формально, поспішно? Чи вміє священик вислухати людину? Чи вміє він призупинити людину, дати їй можливість глибше усвідомити свій гріх, відчутти його гіркоту чи, навпаки, допускає до Причастя усіх без винятку? Як

усе це віднести до тих слів, які промовляє архієрей над молодим пастирем душ людських?.. Щоб зрозуміти, наскільки складними є ці запитання, я запрошую всіх обміркувати кілька характерних для нашого життя ситуацій.

Деяка жінка вперше приходить на сповідь і відкриває, що протягом свого життя зробила кілька абортів – трапляється, понад десятка – і хоче, щоб її у цей же день обов'язково причастили. Яке рішення залишається прийняти священникові? Дозволити їй підійти до Святої Чаші чи ні?

А ось ще один штрих з нашого життя. Чоловік живе спільно зі своєю дружиною, живуть однією родиною, мають дітей, але виявляється, що цей чоловік крім дружини має, як інколи кажуть, «десь на боці» ще когось. Скажіть, будьласка, що буде в такому разі правильнішим: допустити відразу після сповіді цю заплямовану блудодіянням людину з'єднатися з Безгрішним Христом чи трохи утримати, дати йому можливість спочатку очиститися від цієї скверни?

З церковного амвона ми не перестаємо нагадувати людям про те, наскільки гріховним і духовно небезпечним є звертання за лікуванням і порадами до так званих народних цілителів, екстрасен-

сів, чаклунів. Ніхто не може сказати, що він ніколи не чув цього застереження. Однак ледве хвороба торкнулася нашого тіла – і ми вже готові кинутися в обійми будь-кому, аби він вилікував нас. Ідемо не до храмів Божих, а до ворогів Божих, надіючись там вилікуватись. Але дива не відбувається, людина відчуває замість полегшення ще більше погіршення свого стану. І тоді йдуть до священника, сповідуючи йому свої «пригоди».

Що залишається робити з такою людиною: негайно причащати її чи виконати те, що вимагає в такому разі церковне канонічне право? А це право вимагає: якщо людина звернулася до чаклунів, то їй заборонено підходити до Святого Причастя протягом шістьох років (61-ше правило Шостого Вселенського Собору). А людина, котра займається перелюбом, згідно з рішенням цього ж Собору, відлучається від Святого Причастя аж на дев'ять років! Стосовно ж вбивць, до яких належать і жінки, які роблять аборти, покарання ще страшніше: «Дев'ятнадцять років хай не причащиться». Це, повторюю, написано не мною особисто чи якимось іншим священником, а залишено нам святими отцями Церкви для безумовного виконання. Чи можу я порушити ці правила канонічного Кодексу?

Ні, не можу, бо інакше я відповідатиму перед Богом у день Страшного Суду. Про це я давав обітницю в мить мого висвячення в іереї, коли теж приймав з рук архієрея Самого Христа у вигляді частки просфори. Якщо ж я свідомо порушую ці правила, то вже проти мене особисто Церква має право вжити найсуворіші міри покарання аж до заборони у священницькому служінні.

Людина, говориться в Уставі Православної Церкви, яка свідомо не дотримується й ігнорує пост по середах і п'ятницях, підлягає відлученню від церковного спілкування. А чи всі ми дотримуємося цього в нашому християнському житті? Скільки з нас дійсно дотримуються посту в середу і п'ятницю, вже не говорячи про багатоденні церковні пости, які передбачені Уставом – Великий, Різдвяний, Успенський, Петровський?

Іде Великий, найсуворіший з усіх постів піст, а людина приходиться на сповідь та й каже: «Я трохи постився – аж три дні, причастіть мене». Що ж залишається робити священнику? Благословити на Святе Причастя чи ні? Якщо ні, то людина часто залишає святий храм з неабиякою образою у своєму серці – і на священника, і на храм Божий, і на усі порядки, вимоги, які там існують.

У багатьох з вас є дуже корисна книга «Ази Православ'я». У ній написано, що перед тим, як причаститися Святих Христових Таїн, потрібно обов'язково бути на вечірньому богослужінні, а зранку – на ранішньому, вдома читати визначене Уставом для всіх молитовне правило. І всі про це добре знають. Якщо ж людина цього не виконала, а наполягає на тому, щоб її негайно причастили, яким повинно бути рішення священика відносно цієї людини? А чи не трапляється серед нас таке, що людина приходить до храму лише після Херувимської пісні або навіть після того, як вже проспівали «Отче наш», і стоїть в очікуванні, коли її будуть сповідувати?

А чи не трапляється серед нас і таке, що людина підходить до Святої Чаші раз на рік, однак наполягає на тому, щоб її сповідували лише тоді, коли їй заманеться прийти до храму Божого чи тоді, коли їй порадить це зробити черговий «цілитель»? Що відбувається з такою людиною, коли священик вимушений відмовити їй? Скільки йому доведеться вислухати на свою адресу образливих слів, незадоволень, навіть погроз?

Звичайно, ми нікому не відмовляємо у сповіді, даючи можливість кожному очистити свою совість від гріховного тя-

гаря. Ми намагаємося враховувати немочі людей. Якщо, наприклад, наприкінці Божественної літургії до храму увійшла людина з якимись вадами, інвалід і просить нас посповідати та причастити її, ми ідемо назустріч. Ми нікого не підганяємо, не обмежуємо в часі, а, навпаки, завжди готові прийняти стільки людей, скільки їх приходить до нас на сповідь. Однак не всім і не відразу ми благословляємо підходити до Святої Чаші Причастя. На жаль, не розуміючи, чому ми це робимо, дехто сприймає таке наше рішення як особисту образу і залишає храм з такими словами: «Ноги моєї тут більше не буде!» І починає шукати спасіння своїй душі вже не в Церкві Христовій, а стаючи членом якоїсь секти.

Нещодавно в газеті, яка видається однією місцевою громадою п'ятидесятиників, була надрукована «сповідь» однієї тамтешньої прихожанки. Вона таким чином зізнається в тому, що спонукало її зрадити Православну віру і стати членом секти: «Я простояла у черзі до попа, щоб посповідатися, а коли підійшла черга, він мене налякав і не пустив до Причастя. Більш туди вирішила не ходити». Чомусь ця пані не розповідає про те, що ж примусило священника – за її ж словами, «попа» – відмовити їй. Чомусь

вона не розповідає про своє життя, а у всьому звинувачує священика. Хіба це християнство? Хіба це зразок смирення, покори, християнського послуху, до якого закликає Господь кожного з нас? Мені щось не сподобалось, щось зробили не так, як того хотілося мені – і я з образою в серці шукаю Правди Божої не у храмі Божому, а в секті. Я вже навіть не думаю, ким є насправді перед Богом, а думаю і розпалююсь своєю образою.

Браття і сестри, я розповів вам усе це для того, щоб ви зрозуміли, що на гарячих вугіллях стоять не тільки грішники, які не хочуть достойно підготувати себе до сповіді, а й священики, котрі несуть надзвичайно велику відповідальність перед Богом за духовний стан своєї пастви. Якщо, наприклад, лікар зробив помилку, яка привела до погіршення стану здоров'я його пацієнта або навіть до його смерті, то такого лікаря можуть засудити, позбавивши права лікування в майбутньому. Священик теж є лікарем, тільки він лікує не смертне, тлінне тіло, а безсмертну душу, яка повернеться нетлінною до свого Творця Небесного. Тож як буде відповідати перед Богом той пастир, який нехтував – вільно чи невільно – тим, що вимагає Христова Церква? Врахуйте сюди й те, що кожний священик теж є

звичайною людиною, котрій притаманні гріх, неміч, слабкість у чомусь – наприклад, у тому, що нам теж не вистачає духовної витримки, внутрішньої зібраності, наполегливості, лагідності до людей. Недарма святий апостол Павло заповів: «Несіть тягарі один одного і таким чином виконаєте Закон Христа» (Гал. 6, 2). А якщо один одного вміє лише звинувачувати, образати, ховати у своєму серці злобу чи ненависть, то у такому випадку не може бути навіть мови про спасіння душі. Якщо ми молимося: «Прости нам борги наші так, як ми оставляємо боржникам нашим», а самі не хочемо зрозуміти і з покорою прийняти, коли нам тимчасово відмовляють причаститися Христових Таїн і покидаємо храм Божий з образою, то такий духовний настрій аж ніяк не буде сприяти тому, щоб Господь, за Його ж словом, простив нам провини наші.

Треба, браття і сестри, кожному з нас замислитись, чому ми всі хворіємо, чому ми такі слабкі й немічні – душею і тілом? Чому в нас не вистачає благодатної сили протистояти злу і гріхові? Перш за все тому, що ми грішимо там, де можемо зовсім не грішити. Коли хворіє душа, то хворіє й тіло. Людина, яка думає насамперед про своє тілесне здоров'я,

а вже потім – про духовне, ніколи не буде здоровою ані тілом, ані духом. Відоме усім нам прислів'я: «У здоровому тілі – здоровий дух» було колись запозичене в римлян-язичників. У християнському ж житті воно повинно мати такий зміст: коли є здоровим дух, то буде здоровим і тіло. Гріх – не прощений, не висповіданий, не оплаканий щирим каяттям – передається від одного до іншого, від покоління до покоління мов якась зараза, інфекційна хвороба. Тому нам залишається одне: покаєння і взаємне прощення, взаємне терпіння. Якщо цього немає – немає надії на те, що нас простить Бог. Господь не простить нам провини наші, якщо, насамперед, ми самі не навчимося щиро, від серця прощати слабкості, немочі та провини один одному.

Ми всі – грішники. Всі. І дуже часто наш гріх затьмарює нам очі, не дає можливість подивитися на своє особисте життя прискіпливо, об'єктивно, без будь-яких самовиправдань. У такому жахливому духовному стані ми приходимо до храму й тут знову починаємо робити не те, що вимагає і чекає від нас Господь, а вимагати щось своє. Коли ж доходить черга до нашої сповіді, то часто знаходимо для неї дуже зручні слова: «Згрішив словом, ділом, думкою». Ось

така «сповідь»... Немає навіть згадки про конкретні гріховні вчинки, які гідні нашого найсуворішого самозасудження. Ось чому Церква настановами своїх святих отців благословила вирішувати своїм пастирям, священикам, що і як треба робити для того, аби грішну людину привести до розкаяння, смирення, покори, без яких неможливо наше духовне спасіння.

Я вважаю, дорогі браття і сестри, що нам всім треба невтомно молитися, аби наша молитва відкрила кожному з нас наш особистий внутрішній духовний світ і допомогла чистими очима подивитися на те, ким ми є насправді. Ця молитва повинна допомогти усвідомити, що за великим рахунком усі ми підходимо до Чаші Святого Причастя з надією на безмежне милосердя Боже, бо усі ми – грішники перед Богом. Але святий апостол попереджає про надзвичайну відповідальність християнина за недостойне причастя Христових Таїн, бо той, «хто їсть і п'є недостойно, то їсть і п'є осудження собі, не роздумуючи про Тіло Господнє» (1 Кор. 11, 29). Допоможи нам, Боже, зрозуміти це і простити один одному провини наші. Амінь.

«ІДИ І БІЛЬШЕ НЕ ГРІШИ!»

Згадаймо, дорогі браття і сестри: як ставився Господь до людини? Як Він відносився до її гріха? Поблажливо, байдуже чи, навпаки, непримиримо, гостро, рішуче?

Євангеліє розповідає нам про те, як книжники і фарисеї привели до Христа жінку, схоплену в перелюбі (Ін. 8, 1–11). Вони поставили її перед Христом і почали чекати, що скаже Ісус, адже за законом Мойсея таку грішницю треба було до смерті забити камінням. Фарисеї не переставали запитувати Ісуса, що їм треба робити з цією жінкою, бо сподівалися знайти що-небудь для звинувачення Його Самого. Але Ісус, каже євангеліст, схилившись дотолу, щось креслив пальцем по землі, не звертаючи на них уваги. Та коли ті стали наполягати на Його рішенні, Він раптом піднявся і сказав їм: «Хто з вас без гріха, нехай перший кине камінь у неї». І знов, схилившись долу, водив пальцем по землі. Фарисеї ж, до-

корені совістю, один за одним почали відходити, і залишилися один Ісус і жінка, яка стояла посередині.

«Жінко, – звернувся до неї Ісус, – де ті, що звинувачували тебе? Ніхто тебе не осудив?»

«Ніхто, Господи», – відповідає вона.

«І Я не осуджую тебе», – каже їй Господь.

Ось, браття і сестри, ставлення Бога до людини: «І Я не осуджую тебе». Але при цьому Він додає надзвичайно важливі слова: «Іди і більше не гріши!» У цих словах розкривається ставлення Бога вже не до людини, а до гріха. Ці слова були сказані Ісусом настільки твердо і рішуче, що не залишили тій жінці ніякого сумніву стосовно вибору, можна грішити надалі чи ні?

«Іди і більше не гріши!» – ці слова стали поворотним моментом у житті жінки, яка зрозуміла, що грішити не можна.

А ось другий євангельський епізод, в якому теж розкривається психологія нашого гріховного життя і ставлення до нього Спасителя. Принесли до Ісуса розслабленого, що лежав на ношах. Ісус подивився на віру простих людей, котрі чекали від Нього зцілення, і каже хворому: «Дерзай, сину! Прощаються тобі гріхи твої» (Мф. 9, 2). А поруч стояли

деякі нижники і фарисеї, котрі сказали самі собі: «Він Бога зневажає». Знаючи ці лукаві думки, Господь запитує в них: «Чому ви думаєте лукаве в серцях ваших? Що легше сказати: «Прощаються тобі гріхи!» чи сказати: «Встань і ходи!» Але щоб ви знали, що Син Людський має владу на землі прощати гріхи, тоді каже розслабленому: «Встань, візьми ноші твої та й іди додому!» І він встав і пішов додому» (Мф. 9, 5–7).

Тут ми теж бачимо ставлення Бога до людини. Своїм словом він не осуджує людину, яка лежала перед Ним на ношах. З іншого боку, це слово було настільки влучно спрямоване у серця книжників і фарисеїв, що ніхто з них не міг відповісти, що ж насправді було легше: сказати «Прощаються тобі гріхи!» чи «Встань і ходи!» І коли Ісус промовив це: «Встань, візьми ноші твої та й іди додому!», і той дійсно встав, взяв ноші свої і пішов додому, то Ким був Господь для тих, хто хотів Його осудити? Богом. Всемогутнім Богом. А яким було ставлення Христа до гріха? Саме таким, як розповідає євангеліст: «Встань, візьми ноші твої та й іди додому!» А в іншому випадку Ісус додає розслабленому: «Ось ти тепер одужав, – не гріши більше, щоб чогось гіршого не сталося з тобою» (Ін. 5, 14).

Тож яке ставлення Бога до гріха людини? Жорстоке? Безкомпромісне? Бай-дуже? Ні, браття і сестри. Воно настільки милосердне відносно грішної людини, що таїну цього милосердя ми не можемо збагнути до кінця.

Згадаймо притчу про гостей весільних (Мф. 22, 1–14). Коли цар побачив на весільному обіді людину, одягнену не у святковий одяг, він наказав своїм слугам негайно вигнати і покарати її: «Зв'яжіть йому руки і ноги і вкиньте його у темряву кромішню! Там буде плач і скрегіт зубів!» (Мф. 22, 13).

У чому ж тут розкривається ставлення Бога до людини і гріха? Чи не суперечить це тому, про що йдеться у вищезначених розповідях Святого Письма? Відповідь на ці запитання ми знаходимо у самій притчі, якщо будемо читати її уважно.

Коли цар побачив чоловіка, одягненого не у святковий одяг, він запитав його: «Друже, як ти ввійшов сюди?» «Та він мовчав», – свідчить Євангеліє (Мф. 22, 12). Тобто йому нічого було сказати цареві, бо прийшов на весілля без запрошення, потай опинившись серед званих гостей, нахабно. Це – теж наше життя. Коли людина зростається з гріхом настільки, що без цього гріха

вже не уявляє свого життя, то ставлення Бога до такої людини і такого гріха вже є зовсім іншим. Якщо людина не знає дороги до храму Божого, вперто не бажає очиститися від гріховного бруду, принести покаєння перед Богом, то чого вона може чекати від Нього? Прощення? Ласки? Недарма Господь прямо каже запеклим грішникам, вказуючи на їхню майбутню долю: «Горе вам, книжники і фарисеї, лицеміри, що очищаєте зовнішність чаші і блюда, а всередині вони повні здирства і неправди! Фарисею сліпий! Очисти передусім нутро чаші і блюда, щоб чистою була і зовнішність їхня. Горе вам, книжники і фарисеї, лицеміри, бо уподібнюєтесь до побілених гробів, які зовні видаються гарними, а всередині повні кісток мертвих і всякої нечистоти» (Мф. 23, 25–27).

В одному із своїх псалмів святий цар і пророк Давид вустами Бога каже: «Не за жертви докорятиму тебе, бо всепалення твої завжди переді Мною, не візьму я із дому твого телят, ані козлів з дворів твоїх. Адже всі лісові тварини Мої та худоба на тисячах гір, і все птаство гірське, і звір польовий переді Мною. І коли б Я зголоднів, то не казав би тобі, бо весь всесвіт Мій, і все, що є у ньому» (Пс. 49, 8–12). Чого ж чекає від людини Господь?

«Жертва Богові – скрушений дух: серця скрушеного та покірливого Ти не покинеш, Боже», – читаємо ми в цій же книзі псалмів (Пс. 50, 17). Не м'яса, не грошей, а серця нашого скрушеного чекає Господь, визнання Бога нашим Отцем Небесним. Бог прийшов у наш грішний світ, втілюючись, щоб врятувати людину від полону гріха. Лише за один непослух, порушення заповіді Божого, Адам і Єва були навечно вигнані з Едемського саду. То чому ж Господь так довго терпить гріхи і провини наші – щоденні, щорічні? Через усе Святе Письмо, через усі послання святих апостолів ми чуємо заклик Спасителя до покаєння.

А чим на це відповідаємо ми з вами? Це – теж психологія нашого життя, нашої віри, яка розкривається в сьогоднішньому євангельському читанні про гостей весільних. Цар послав слуг своїх запросити гостей на бенкет, але гості, знехтувавши запрошенням, пішли хто куди: «хто на поле своє, хто на торг свій, інші ж, схопивши рабів його, скривдили і вбили їх» (Мф. 22, 5-6). Так і сьогодні храми Божі закликають усіх, щоб розділити радісну вечерю з Богом. Однак скільки людей, котрі нехтують цим запрошенням? Чого ж нам чекати від Бога? Якої милості?

«Цар, – читаємо ми далі в Євангелії, – почувши про це, розгнівався і, пославши військо своє, знищив убивць тих і спалив місто їхнє. Тоді каже він слугам своїм: «Весільний обід готовий, але покликані не були достойні. Тому ідіть на роздоріжжя і всіх, кого знайдете, кличте на весілля» (Мф. 22, 7–9). І весільний бенкет наповнився жебраками, убогими, каліками – звичайно, не тілом, а духом, тобто людьми, які зуміли визнати себе грішниками і знайти сили для каюття. З ними господар весілля розділив свою радість, посадовивши їх на почесні місця біля себе.

Напередодні Різдва Христового у церквах завжди читається це євангельське зачало для того, щоб люди чули, кого чекає до Себе Господь: вбогих духом, бо їм Господь обіцяє Своє Небесне Царство (Мф. 5, 3). Однак скільки можна було навести дрібниць з нашого повсякденного життя, коли ми нехтуємо цим спасенним запрошенням.

Багато хто з нас не дотримується посту, коли Церква закликає всіх православних християн не розважатися, а поститися. Хтось стоїть у храмі та слухає Божу службу, церковну проповідь, а потім виходить з храму і починає судити когось із своїх знайомих. Дрібниця?

Можливо, так, але за цією дрібницею переді мною знову ж таки стоїть вибір: моє або Боже? Виявлення моїх бажань, моїх думок чи Божої волі?

І за усім цим спостерігає Господь, знаючи наші серця і душі. Чи карає він нас за наше життя так, як Він покарав Адама і Єву? Ні. Чи бажає Він нам вічної загибелі? Ні. Що ж Господь? Стоїть біля дверей сердець наших і стукає, і хто відчиняє Йому, до того входить і з ним вечеряє. Господь залишає нам право на власний вибір з тим, щоб радість наша була досконалою. Тож, дорогі браття і сестри, відчинімо Йому двері наших сердець! Амінь.

КИМ Є ГОСПОДЬ БОГ У НАШОМУ ЖИТТІ?

Сьогоднішнє євангельське зачало, дорогі браття і сестри, нагадало нам про зустріч митаря Закхея з Христом. Подія ця надзвичайно важлива для розуміння, усвідомлення того, Ким є Бог для кожного з нас. Мабуть, це є найголовнішим питанням усього життя християнина, бо від відповіді на нього залежить все, що торкається стану нашої душі.

Якщо визнавати, що Бог є Праведним, а я грішником – а так є насправді – то слід визнати інше: Бог мусить ставитися до мене – грішника – з Його праведністю. Тоді в моїй душі може з'явитися відчуття того, що Праведний Господь ніколи не простить моєї неправди й гріхів. Але так я можу думати лише в тому випадку, якщо я не розумію, Хто такий Бог і Ким Він є в моєму житті. Бо якщо Бог був суддею людських гріхів у нашому земному розумінні, то Він мав би покарати всіх без винятку грішників,

і таким чином на землі не залишилося б жодної людини, бо всі ми є грішниками. Але Господь не карає, а якщо й карає, то зовсім не так, як ми собі це уявляємо.

Чому нам часто здається, що Бог нас ніколи й нізащо не простить? Перш за все тому, браття і сестри, що ми самі часто не хочемо і не вміємо прощати іншим. Коли нас торкається якась образа, якесь не зовсім доброзичливе слово, ми відразу стаємо суддями, до того ж суддями немилосердними. Якщо й промовляємо: «Прости», то робимо це, як кажуть, крізь зуби, нещиро, залишаючи на серці смуток образ, недобрих спогадів. І усе це, врешті-решт, не дає нам можливості подивитися на Бога Таким, Яким Він є насправді для кожної людини. Ми уявляємо Його собі саме Таким, якими є ми самі: караючими, без жалю, без розуміння і врахування людських недоліків.

А між тим Бог є зовсім іншим. Він бачить нас усіх. Як написав Пророк і цар Давид, що «Господи, Ти випробував моє серце і знаєш все про мене. Ти знаєш, коли я сідаю і коли встаю; думки мої здаля Ти розумієш. Чи ходжу я, чи відпочиваю, Ти все знаєш; Тобі відомі всі дороги мої» (Пс. 139, 1–3).

У такому разі кому ми готуємося дати відповідь за кожний скоєний гріх? Перш

за все дияволу, у чиїх так званих хартіях записано все, з чим зустрінуть душу людини після її розлучення з тілом. На кожному з митарств душі пред'являть усе, що в її житті було гріховним, і якщо на противагу нічого буде покласти, ця душа самоізолюється від блаженної вічності, бо сказано: «Ніщо нечисте до Царства Божого не увійде». Тому, дорогі браття і сестри, судить нас не Бог: грішна людина, якій невідоме справжнє покаяння, засуджує сама себе на вічну муку.

В історії Церкви є багато повчальних прикладів того, як душа грішника змінювалася на краще, ставала іншою.

Яскравий приклад – життя преподобного Петра митаря, який, як відомо, був жорстоким, немилосердним. Одного разу він кинув шмат хліба жебракові – кинув просто так, щоб той не докучав йому. І коли одного разу Господь відкрив йому уві сні його життя, то він із жахом зрозумів, що там не було нічого доброго. Все прожите ним життя було суцільним гріхом, і цей гріх вирішував його загробну долю. І тут Петро митар раптом побачив Ангела Божого, який поклав на іншу чашу терезів суду той самий шмат хліба, який він колись кинув жебракові. І цей шмат переважив усі його попередні гріхи.

Після цього видіння, як далі відомо з оповідання, він докорінно змінив своє життя, став надзвичайно милосердним і праведним, здобувши по смерті своєї святість і Божу винагороду.

З цього прикладу наочно видно, що Бог нікого не карає і нікому не бажає загибелі, Він не дивиться на ті дрібниці, які, з погляду людської психології, не підлягають прощенню. У цьому ми знову пересвідчуємося на прикладі прочитаного сьогодні євангельського зачала про Закхея.

Як сприймали його іудеї, які жили поруч? Як здирника, жорстокого, немилосердного, обманщика – власне кажучи, таким, яким був кожний митар, збирач податків. А тому й відвернулися від нього.

Чи так сприйняв Закхея Ісус, коли побачив його сидячим на дереві? Він просто прийшов до нього і тим самим показав, якою була насправді його душа. Христос побачив те, що було сховане від звичайного людського зору, а було відкритим лише для Бога. Тому Христос і прийшов до Закхея, тоді як всі інші від нього відвернулися і навіть не подавали йому руки.

Тому, браття і сестри, в душі кожної людини є щось таке, що найбільш дороге

Богові, заради чого Він терпить наші немочі й наші постійні гріховні падіння. Саме терпить, бо іншого слова підібрати не можна, для того щоб зрозуміти відношення Бога до людини. І саме тоді, коли світ утопав у гріхах, коли людський гріх досяг найвищої планки і, здавалося, вже ніщо не могло врятувати цей світ від карі Божої – саме тоді Бог стає Людиною, приймаючи на Себе його людську плоть і образ.

Апостол Павло, роздумуючи над цією величезною таїною, так і назвав «Велика тайна благочестя: Бог з'явився в тілі, виправдав Себе в Дусі, показався ангелам, проповідований між народами, прийнятий вірою у світі і вознісся в славі» (1 Тим. 3, 16). Він же написав надзвичайні для розуміння таїни ества Божого слова: «Коли примножився гріх, там збільшилася і благодать» (Рим. 5, 20).

Як нам зрозуміти ці слова? Чи маємо право ми, християни, грішити безкінечно, надіючись на те, що тим самим збільшується благодать і довготерпіння Боже? Не маємо, і не маємо саме тому, що Своїм довготерпінням Бог чекає від нас виправлення нашого життя, а не його продовження у гріхові. Жодна релігія світу не може сказати про свого бога те, що говоримо ми про свого Спасите-

ля: «Бог є любов». Тому ми сприймаємо нашого Бога перш за все як безмежно люблячого Батька, Який ні в чому не схожий на нас. Абсолютно ні в чому! Ми не можемо знайти серед найвідоміших людських осіб такої аналогії, яка б мала до нас таке відношення, яке має Господь. Жодна мати не любить свого немовляти так, як нас любить Господь. І євангельські притчі розкривають перед нами саме цю таїну милосердя Божого.

Господь хоче, щоб ми були Його дітьми, були разом з Ним у Його оселях, а ми віддаляємося від Нього. Він кличе нас, а ми не чуємо Його. Інколи Він безпосередньо стоїть перед нами, а ми Його не бачимо – і не тому, що не можемо побачити або почути, а саме тому, що не хочемо цього. Чому? Тому що для цього одним не вистачає відчуття, іншим – мужності. Нашому серцю не вистачає любові відчутти ту любов, з якою нас торкається Отець Небесний, чекаючи взаємності.

Такими ми є у стосунках між собою, такими залишаємося у нашому ставленні до Бога. І тому Він торкається, а ми не чуємо. Він стоїть, а ми не бачимо. Він чекає, а ми не думаємо зробити крок назустріч, відкрити Йому двері свого серця, щоб Він увійшов туди, як увійшов до Закхея, сказавши: «Сьогодні спасіння

прийшло до дому цього, бо і ви сини Авраама!» (Лк. 19, 9).

Зрозуміти ту просту істину, що Бог не хоче нікого покарати, комусь помститися, щось пригадати з нашого гріховного життя здатна лише та душа, яка сама когось нелицемірно любила. Такій душі зрозуміла й близька любов Божа. І тому нехай Господь сподобить кожного мати таку любов у нашому серці, аби любили, терпіли один одного, вміли прощати, ні на кого не гніватися, не пригадувати образ. Прагнучи до такої досконалої любові, ми зможемо змінити наше життя і зробити його таким, яким хоче бачити Бог. Амінь.

КОЛИ ЛЮДИНА ШУКАЄ БОГА?

Браття і сестри! Напевно, багатьом з вас доводилося чути таку думку: якщо людина здорова, нічого не потребує, то їй Бог не потрібен. «Навіщо, – каже дехто, – мені Бог, якщо я маю гроші, щоб все купити, маю здоров'я, щоб не звертатися до лікарів, маю роботу, щоб ні в кого нічого не просити?» А якщо й інколи промовляє: «Господи», то робить це частіше за звичкою, а не з вірою, не за покликом своєї душі. Промовить: «Господи» – і живе собі: самовпевнений, здоровий, щасливий, всім задоволений. Добре, якщо людина звертається до Бога зі словами або хоча б одним-єдиним подихом подяки за все, що вона має. Але людині, далекій від розуміння законів духовного життя, зазвичай чомусь здається, що все, що він має у житті – це його особиста заслуга.

Коли ж душа починає шукати Бога? Тоді, коли Сам Господь нагадає про необхідність Його присутності, Його допо-

моги. А коли це відбувається? Частіше за все саме тоді, коли в житті людини настають скрутні часи: хвороба, неміч, життєві проблеми, непрості обставини – тоді вона починає звертатися за Божою допомогою. Це питання, браття і сестри, можна поставити по-іншому: чи хоче Господь, щоб ми про Нього згадали й звернулися до Нього? Чи можемо ми визнати, що Господь свідомо ставить нас у певні обставини, аби ми відчули необхідність у Його присутності й допомогі? Чи можемо ми визнати, що усіякі життєві негаразди, за винятком деяких суто буденних соціальних обставин, ще є наслідком нашого спотвореного духовного життя, нашою гріховністю? Якщо ми визнаємо, що це так, то як ми мусимо ставитися до наших хвороб, немощів?

Уявімо собі, браття і сестри, ще одну ситуацію.

Віруюча людина ходить до храму. Їй здається, що вона виконує все, що від неї вимагає Церква: не пропускає богослужінь, виконує домашнє молитовне правило, читає Святе Письмо та інші церковні книги. Немає в її житті, якщо дивитися на неї суто зовнішньо, ніяких падінь, ніяких скорботних обставин, ніякої духовної тісноти. І при такому безтурботному житті в душі людини може

виникнути думка, що вона, мовляв, вже є благодатною. Нехай трішечки, але саме такою. Дай Боже, щоб вона справді була такою. Але така самозаспокоєність, зовнішня безтурботність якраз-таки є свідченням того, що в душі людини пустили глибокі коріння різноманітні пристрасті. Дуже часто вони бувають приховані за зовнішнім благочестям, приховані так, як інколи тіло здорової людини не відчуває присутність у ньому небезпечних хвороб або бактерій.

А коли можна виявити наявність у душі людини гріховних пристрастей? Тільки тоді, коли Господь починає випробовувати цю душу, піддавати її певним утисненням, скорботним обставинам. Подібним чином душа, з одного боку, визнає свою гріховність перед своїм Творцем, а з іншого – загартовується у протистоянні гріхам, боротьбі з ними, набуває духовного досвіду. І це надзвичайно важливо для її спасіння. Недарма святий пророк Давид благав Бога послати йому випробовування, аби через них з'ясувати справжній стан своєї душі: «Ти випробував серце моє, навістив уночі, переплавив мене...» (Пс. 17, 3).

Хочу процитувати вам, дорогі браття і сестри, мудрі слова валаамського старця ієросхимонаха Михаїла, які підкрес-

люють глибокий сенс і таїну скорботних обставин, які Божим Промислом посиляються людині для її спасіння:

«Господь випробовує вірність скорботами, – пише старець. – Але Він нікого не тримає силоміць, повинно бути власне волевиявлення. Проте жаліючи нас, або бачачи наші слабкості й немочі, ставить нас у такі умови, що цим самим мовби закриває шлях для відступу назад і примушує нас терпіти».

Тому християнин не має права ремствувати, коли він опиняється у скорботних обставинах, він не має права безсило опускати руки, шукати винуватців, на когось ображатися. Господь тим самим випробовує душу людини, аби дати місце для боротьби з гріхом, з пристрастями.

Чи здатна людина сама перемогти гріх? Ні. Тільки з Божою поміччю. І коли вона з молитвою піднімає руки догори, Господь чує цей голос і приходить на допомогу.

Людська психологія є такою, що вона не хоче сприймати цієї таїни. Вона жахається самої можливості опинитися в якомусь скрутному становищі, захворіти, відчувати знедоленість, утиснення. Людина своєю психологією усього цього лякається і не хоче. А чого хоче від людини Бог? Її спасіння. І тоді подібно господар-

ці, яка перед початком прання замочує брудну білизну, ретельно тре її, Господь зі Своєї милості, а зовсім не жорстокості, як це вважають духовно сліпі люди, попускає нам скорботи, аби очистити душу від гріховного бруду.

Притча про блудного сина, яку ми чули за сьогоднішнім богослужінням, якраз розкриває перед нами величезну таїну любові Божої до Свого творіння. Для чого син, який у Святому Письмі названий блудним, зазнав стільки скорбот і утиснень долі? Для того щоб він згадав про свого Батька, про той дім, який у нього є, про ту любов, в якій він жив. І коли блудний син згадав про все це, він знайшов у собі сили здолати внутрішню ганьбу, сором і повернутися додому.

А тепер зверніть увагу, що сказав старший син, коли побачив повернення свого заблукалого брата: «А коли цей син твій, що змарнував майно твоє з блудницями, повернувся, ти заколов для нього відгодоване теля» (Лк. 15, 30). Чи відчув він таку саму радість, яку відчув його Батько? Чи вибіг він назустріч своєму братові? Чи обняв він його зі сльозами радості? Ні. Зустріч з братом, який, здавалося, зник навіки, раптом розкрила те, що було глибоко сховане в душі цієї, на перший погляд, глибоко праведної й

святої людини: адже він, на відміну від свого блудного брата, нічим не образив свого батька, нічим не дошкуляв йому, не засмучував його. Він справно виконував усе, що велів йому отець. А що ховалося в душі?

Хіба не так, браття і сестри, інколи живемо й ми з вами. Здається, все виконуємо, багато читаємо, справно ходимо до церкви, вважаючи себе вже якщо не святими, то благочестивими. А що ховається в наших душах? І як треба дякувати Богу, коли Він зі Своєї ласки посилає нам такі випробовування, які розкривають, вивертають нашу душу, спонукаючи нас не до самозаспокоєння, а до боротьби з власними гріхами. Бо Сам Господь каже, що Йому потрібні гарячі душі, а не такі, які є ні холодними, ні гарячими (Апок. 3, 15).

Якщо ж ми вдаємося до розпачу, починаємо ремствувати на Бога, тікати від нашого спасенного хреста, то тим самим ми виявляємо своє невір'я і свою невірність нашому Богові, Який всім людям бажає лише одного – спасіння і з'єднання з Собою. Поможі нам, Боже, зрозуміти це і у всьому цілком покладатися не на власні бажання, власні хотіння, а на волю Божу, Його ласку і милість. Амінь.

МИ ВСІ ВОСКРЕСНЕМО!

Слово на похованні в дні Пасхи Христової

Христос воскрес!
У ці світлі пасхальні дні ми, дорогі браття і сестри, вітаємо один одного цими піднесеними словами. Але сьогодні ми їх промовляємо в оселі, де померла близька і дорога для всіх присутніх тут людина. І коли ми кажемо: «Христос воскрес!» біля спочилого, то з нашої душі трохи спадає пелена скорботи й суму. Чому? Тому що Христос воскрес – і ми теж воскреснемо після смерті. Воскресне й той, хто наразі лежить перед нами.

Він був пасічником, а тому протягом багатьох років бачив величезну таїну природи: усе живе колись вмирає. Вмирають не лише люди: вмирають тварини, птахи, комахи, дерева, квіти. Проте людина помирає зовсім не так, як бджоли й уся інша жива природа.

Психологія багатьох з нас чомусь зовсім не хоче миритися з думкою про те, що нам всім колись доведеться вмерти. Уся жива природа, яка не має душі, готується до свого кінця, зів'янення, смерті. А от людина чомусь не хоче про це навіть думати, хоча всі добре знають, що безсмертних людей немає.

Коли ж ми повинні зрозуміти, що приходить час готуватися до смерті? На якому відрізку свого життєвого часу? На якому відрізку часу ми повинні зрозуміти, що вже готові вмирати? І взагалі, хто з нас серйозно замислюється над тим, що ж буде з нами після того, як тіло акуратно покладуть у труну, потім так само акуратно опустять у могилу і засиплять землею? Якщо ми віруючі християни, тоді мусимо безумовно вірити і в безсмертя тіла, яке буде віддане землі, і в безсмертя душі, яка відійде до Бога, Який дав їй життя і тіло. У такому разі в кожного з нас, коли ми будемо роздумувати про свою смерть, мусять виникнути запитання: «А мені Бог простить мої гріхи? Що я зробив за своє життя, щоб мене Бог помилував?» А далі ми мусимо запитати самих себе: «А сам я вмю прощати? У кого я просив прощення? У батьків, дітей, знайомих, сусідів?» Це і є, браття і сестри, початок підготовки душі людини до її зустрічі з Богом.

Той, хто лежить перед нами, звичайно ж, має добрі справи: комусь дав меду, щось порадив, комусь допоміг, не вимагаючи за це ніякої платні. Можливо, не всі добрі справи, які він зробив за своє життя, відомі навіть його близьким.

Можливо, дивлячись на своїх працюючих бджілок, він багато думав про сенс свого життя, про свій шлях до Бога. Хай Господь зарахує йому кожну його добру справу, кожне добре слово і добру думку.

А для нас, браття і сестри, коли ми стоїмо перед тілом спочилого, є привід замислитись над тим, що корисного ми можемо зробити для його душі. Що для неї тепер є важливішим: пакетик з цукерками, застілля зі стравами чи молитва, милостиня? Туди, куди тепер відправилася його душа, вже нічого не потрібно: ні вулики, ні мед, ні хата – нічого. Тільки молитва: «Господи, прости!» Тому, дорогі браття і сестри, нехай ця молитва вирветься з серця кожного, хто зараз стоїть перед тілом покійника. Нехай кожний всім серцем скаже: «Господи, прости його!», і нехай Господь прийме його душу у свої оселі.

Христос воскрес!

МИ ПОКЛИКАНІ У СВЯТІСТЬ

Браття і сестри! За традицією, яка склалася в церковному житті, щоразу після служби настоятель храму зазвичай вітає людей зі святом. Але коли всі ми помолилися так, як сьогодні, за святковою літургією на честь Святителя й чудотворця Миколая, то чомусь хочеться більше мовчати, аби слово наше не було зайвим. Бо якщо ми спробуємо порівняти наші внутрішні почуття, те молитовне піднесення, яке ми отримали від сьогоднішньої служби, з найкращим словом, яке може бути сказане після літургії, то й справді здається, що начебто вже нічого й непотрібно.

Проте, здається, піднесеність нинішнього свята така, що не зайвим буде привітати усіх вас з цим святковим днем і побажати від Святителя Миколая всім доброго здоров'я, зберегти той високий молитовний настрій, в якому ви перебуваєте. І так за кожною службою і кожного разу. А чи здатні ми перебувати в такому

піднесеному душі, підтримуючи його після кожного богослужіння? Здатні, якщо ми усвідомлюємо, що таке для нас служба Божа і хто такі святі, яким ми вклоняємося і яких молитовно шануємо.

Одним з таких святих є Святитель Миколай, чю пам'ять ми відзначаємо сьогодні, а свято Святителя Миколая є насправді дуже великим. Бо це зустріч зі святим. А хто з нас душею, власним духовним досвідом відчув цю зустріч? Якщо ніхто, то я бажаю всім нам наступного року відчувати цю радісну зустріч зі Святителем Миколаєм. Помози нам Бог! Тому що доки цього не станеться, доти наше свято буде суто зовнішнім, обрядовим дійством, воно не ввійде до нашого серця. Без цього сходження нам просто буде добре: гарно співали, гарно служили, все було чинно, благоговійно, ми відчували тепло один від одного. Але все було тільки зовнішньо. Справжнє ж свято перебуває у християнському серці. Воно станеться лише тоді, коли благодатна сила Божа через молитви Святителя Миколая доторкнеться до людської душі. Тоді в нас буде не просто свято: тоді буде вогонь, який підніметься з нашого серця до самого неба.

Часто нам, православним, доводиться чути від неправославних людей докори

у тому, що, вклоняючись святим, шануючи їх, ми, мовляв, тим самим принижуємо велич і святість Бога. Насправді це зовсім не так! Тому що благодатна сила Святителя Миколая є діючою тільки у Христі. Без Христа немає ніяких святих! Його благодатна сила наповнює всіх і все! І кожну душу, яка Йому відкривається, Він наповнює Собою сповна – так, як Він наповнив душу Святителя Миколая, прославивши його багатьма чеснотами й чудесами.

Він дав йому все, що тільки може вмістити людина. Святитель Миколай наслідував подвиг Свого Спасителя і в ньому отримав велику благодатну силу. І саме тому, коли наші голови схиляються перед Святителем Миколаєм, передусім вони схиляються перед Самим Богом. Бо в Ньому – і тільки в Ньому – живе благодатна сила Святителя Миколая.

Цієї таїни ніхто не повинен забувати, тому що без Христа немає святих, немає спасіння, немає благодаті й помочі. Відповідно до цього має бути наше ставлення до святих угодників – надзвичайно шанобливе, як до носіїв благодатної сили Самого Христа, в Якому вони перебувають. І навпаки: будь-яке змішування імені святого з різноманітними забобонами, деякими так званими народними

традиціями, які не мають нічого спільного із вченням Церкви, підміна справжнього шанування святого вигаданим обрядовим дійством є приниженням слави цього святого, а через нього й Самого Христа.

Тому той, хто вчора ввечері поклав дитині під подушку цукерки, а сьогодні вранці оголосив, що це йому подарунок від Святителя Миколая, то тим самим він образив пам'ять великого святого. За такий «подарунок» треба каятися.

А замість молитви: «Святителю Отче Миколаю, моли Бога о нас!» хтось вчора сказав малечі: «До тебе, Колю, завтра прийде Миколайчик або Санта Клаус».

Чому ми, хрещені у Православній Церкві, з такою легкістю, безтурботністю і безглуздістю ковтаємо те, що нам пропонують інші? Чому ми навіть не хочемо на мить замислитись над тим, що всі ці «миколайчики», «санта-клауси» та інші персонажі – зовсім не від нашого християнського благочестя, не від нашої історії й культури.

Ми розважаємося самі та втягуємо в ці гріховні розваги несвідомих дітей, коли ще триває піст, Церква готується зустріти Того, Хто прийняв людську плоть і увійшов у наш світ, щоб спасти людину від гріха і прокляття. Де ж наше

християнське благочестя? Де наші святі православні традиції, побожність життя, зрештою – страх Божий?

Якщо комусь у ці постові дні стає нудно, прославляйте Христа, моліться до Святителя Миколая – тільки не будьте язичниками! Нам і без «санта-клаусів» достатньо всього того, що оскверняє, потворить людську душу! Відкрийте будь-яку світську газету: немає практично жодної, яка б не містила астрологічного прогнозу. Нас усіх хочуть примусити повірити, що наше життя, наша доля залежить не від того, як ми узгоджуємо її з волею Божою, а від знаків зодіаку, від свиней, півнів, козлів, від місяців і багато чого іншого.

Чи так це насправді? І якщо хтось відкриває таку газету і довіряється астрологічним календарям і щотижневим «зоряним» прогнозам, а потім приходить сповідатися, забувши при цьому, що він язичник, то такий не має права приступити до найвеличнішої таїни Причастя Тіла і Крові Христових без глибокого, щирoserдного розкаяння і рішучої відмови від язичницьких звичок.

Скільки чоловіків хрещені в ім'я Святителя Миколая! І скільки з них сьогодні підходять з молитвою до Чаші Святого Причастя? Скільки з них хоча б

раз на рік у цей день стали на коліна й подякували Богові і Святителеві за їхню милість і довготерпіння?

А хтось з благочестивих жінок, молитовно вшановуючи у храмі день Ангела свого чоловіка, хрещеного в ім'я Святителя Миколая, просить для нього Божого благословення на кожну добру справу. І цей високий молитовний настрій, святкове піднесення несли додому, щоб поділитися з чоловіком, всією родиною, а замість цього зустрілися з застільним виголошенням тостів із чаркою в руках. Яку ж треба мати силу волі, щоб перед цією сценою не втратити здобутого в храмі молитовного піднесення? Що відчуває жінка, коли замість продовження християнського благочестя у себе вдома вона бачить хмільне застілля?

Як нам вивести це захаращене язичництво з нашого християнського життя? Якою силою? Тільки Божественною! І тільки заступництвом Святителя Миколая, бо іншої сили в нас на цей день немає.

Тож несімо сьогоднішнє свято, сьогоднішню радість, яку ми відчули за Божественною літургією, додому. Поділимося нею з нашими рідними, близькими, знайомими й друзями, щоб наш радісний настрій торкнувся всіх, кому ця радість ще невідома. Щоб вони теж

відчули благодатну силу і теж прийшли до її джерела.

Тому так важливо, щоб кожний з нас відчував молитовне піднесення церковного свята душею, серцем, а не лише ззовні. Тільки тоді ми починаємо дивитися на себе з висоти цього піднесення і відчувати свою гріховність, негідність, недосконалість. Не треба шукати в церкві нічого іншого, крім молитовного зосередження, тоді радість наша буде наповнена радістю в Господі нашім Ісусі Христі.

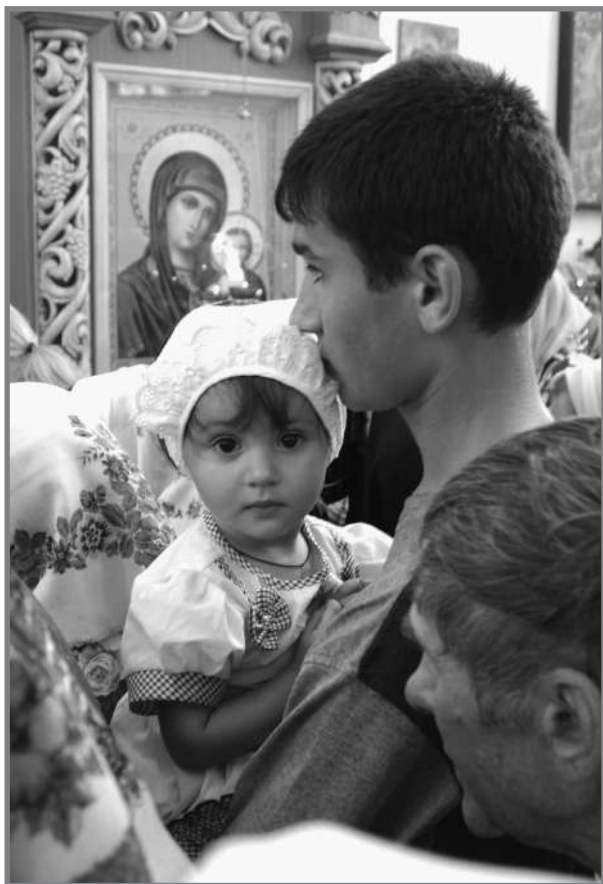
Мені доводилося чути, як одного протестанта його друзі умовляли не переходити до Православ'я.

«Там так негарно, – говорили вони, – молодих зовсім немає, ходять самі старики й бабці, не танцюють, не розважаються».

От чим намагаються відвернути людину від спасенного шляху Святого Православ'я!

Біблійний цар і пророк Давид ніс ковчег Заповіту. Як свідчить Біблія, раптом він відчув, що там присутній Бог. І тоді він почав співати, веселитися і танцювати. Від чого? Від того, що його душу наповнив Сам Бог. А де і перед ким танцюють сьогодні наші діти? Перед Богом? Ні. У дискотеках, нічних клубах, сектах – всюди, де Бога немає, а є лише суціль-

ний відступ від Нього. Тому ми покликані нести людям світло Христа – своїм побожним життям, своїм прикладом, своїм Христо- і хрестоношенням. Щоб, дивлячись на нас, інші бачили Того, Кого ми бачимо у Святителі Миколаї та всіх святих: нашого Спасителя, Христа-Бога. І нехай нам всім Господь допоможе виконати цю велику земну місію. Бо ми всі покликані бути святими. Амінь.

МИЛОСЕРДЯ БОЖЕ

Сьогоднішню неділю, браття і сестри, можна назвати кануном Великого поста. Оскільки він має більш духовне, ніж суто фізичне значення, то Православна Церква звертає нашу увагу саме на те, щоб ми постились, звертаючи увагу передусім на нашу душу, слідували за духовним життям, а не лише за тим, яку їжу ми споживаємо.

Святий апостол Павло в сьогоднішньому апостольському читанні, яке ви чули за Божественною літургією, стверджує, що матеріальна їжа не наближає людину до Бога, але й не віддаляє його: «коли ми їмо, ми нічого не здобуваємо, і коли не їмо, нічого не втрачаємо» (1 Кор. 8, 8), тобто він теж акцентує нашу увагу на духовних речах. Тому духовне значення сьогоднішньої неділі, яка передує початку Великого посту, дуже велике.

За літургією читалося євангельське зачало про Страшний Суд. Цілком при-

родно, що в нас може виникнути запитання: а хто ж такий суддя? І чи можемо ми в якійсь мірі порівняти Бога з юридичним суддею в нашому земному, повсякденному сприйнятті?

Якщо ми уявляємо суддю, як земну юридичну особу, який, користуючись відповідними законами й настановами, під час розгляду тієї або іншої судової справи враховує всі обставини, у тому числі й такі, які впливають на виправдання підсудного. Це так в юридичній практиці. А коли ми говоримо про Бога, то тут вступають в дію зовсім інші характеристики, бо вони духовні мають під собою перш за все духовне, а не юридичне підґрунтя.

Зі Святого Письма можна вичитати деякі моменти, які малюють перед нами образ Бога саме як судді. В одній із притч, наприклад, йдеться про те, що був суддя жорстокий і не милостивий, але водночас схильний до прохань громадян. З чого це видно? Коли жінка невідступно просила його про щось, то цей суддя врешті-решт відгукнувся на її прохання: не тому, що був милосердним, а саме тому, що жінка була невідступною у своєму проханні (Лк. 18).

Який образ Бога ми можемо собі уявити з цієї євангельської притчі? Перш

за все такий, який іде назустріч. Цей суддя справедливий? Так. Непідкупний? Так. І він готовий винести такий вирок, який найбільшою мірою відповідає провині підсудного. Однак коли людина його просить про милість так, як просила ця нещасна жінка, то милість переважає правду. Незважаючи на те, що суддя був жорстоким, за невідступності жінки він виконав її прохання.

У Євангелії наводиться й інший приклад: коли пастух загубив одну вівцю, він залишає решту останніх і їде рятувати ту, яка загубилася. Цей образ доброго пастиря Церква завжди переносила на Самого Христа. Коли Він відчуває, що людина загубилась, чи залишає Він її так, як нерідко це роблять люди? Він шукає її повсюди, щоб знайти й повернути назад.

Замислімося: це образ судді в нашому буденному розумінні цього слова, чи це образ Батька, який невтомно піклується за своїх дітей, аби зібрати їх біля Себе у послуху і вести небезпечними шляхами, які кожному з нас призначені долею?

Тому, браття і сестри, коли ми говоримо про відношення людини до Бога, як до Батька, для нас все стає начебто зрозумілим, бо ми звертаємося до Нього, як до люблячого Батька, і просимо, і мо-

лимо, і надіємося, і чекаємо здійснення наших прохань інколи з нетерпінням, образою, нерозумінням, але чекаємо. Коли ж ми уявляємо Бога вже як суддю, то в кожного з нас виникає запитання: а як Він ставиться особисто до мене – як непідкупний суддя чи як люблячий Батько? Звичайно, нам хочеться, щоб Він ставився до нас як люблячий Батько.

Бог нікого не судить, тому що в Євангелії так написано, що весь суд Він і дав Синові, аби люди шанували Сина, як Отця, тому що той, хто шанує Сина, шанує й Отця Небесного. У чому ж тоді полягає Суд Божий над грішною людиною, яка живе на землі? Суд Божий – це передусім Божа милість до нас, грішних. Доки ми живемо на землі, доти над нами розкрито милосердя Боже, це ми повинні зрозуміти душею, тому що насправді Бог нікого не карає. Про це Він запевняє Сам: «Не хочу смерті грішника, але щоб він навернувся і живий був». Останнього злочинця Бог не хапає за руки, не кує їх у кайдани і не саджає за ґрати. Чому? Тому що Він не суддя, а Батько, який всім бажає тільки спасіння.

Часто люди ставлять таке запитання: чому Бог не наказує злочинців? Чому Він Своїм милосердям не зупинить зло? Коли ми говоримо про судочинство

в юридичному розумінні, воно в нас невід'ємно асоціюється з нерозривністю двох понять: злочин і покарання. Будь-який злочин мусить бути покараний. Це – цілком справедливо і зрозуміло кожному. У Бога ця послідовність теж зберігається: нагрішив – відповідай. Але ця відповідальність милосердна, бо іде від Бога. Якщо Господь почне карати людей не по закону Своєї милості, а по закону Правди, то ніхто не виправдається перед Ним. Якщо Він терпляче чекає, коли людина порве зв'язок з гріхом, дає людині можливість одуматися, для неї існує Бог – люблячий Батько, а не караючий суддя.

Якщо ж мова іде про те, коли людина вмирає, і його душа розлучається з тілом, тут питання зовсім інше: що зробив – те й отримуй. І знову ж таки: навіть у цьому випадку сприйняття Бога як Судді постає зовсім інакше, тому що після Воскресіння Христового розкрилась таїна життя людини на землі в повному розумінні того слова. І коли нерозкаяна душа стає перед Богом, то для неї Бог страшний не тому, що Він насправді страшний, а тому що ця душа дуже далека від Божого Духу, протилежна Йому за своїм наповненням. Ця душа не вміщала тієї милості, на яку здатний Бог.

Але навіть Страшний Суд буде з милістю. Це не буде копірсання в гріхах людства, а буде, перш за все, милість Божа. Ті ж люди, хто не визнав Бога своїм Батьком, самі відсічуть себе від Його милості й відійдуть туди, де вже прощення й милості немає. Господь каже, що «в домі Отця Мого багато осель, коли б ні, то Я сказав би вам, що йду приготувати місце для вас» (Ін. 14, 2). Не всі люди за складом характеру, за їх духовною суттю зведені в одне місце. Господь бачить кожну душу, і по тому, яка ця душа, як вона відносилась до людей, яке місце займала, поки жила на землі, тією ж мірою їй буде прощено.

Сьогоднішнє Євангеліє про Страшний Суд, браття і сестри, це Євангеліє милосердя Божого. У чому його головна суть? Якщо ти відкрив двері свого серця, допоміг ближньому, втішив, співчував, прощав, терпів – і Я тобі відкрию двері Царства Божого. Якщо ти не відкрив, не простив, не допоміг, пройшов повз чужої біди – ти чужий для Мене. Тому, повторю знову, це Євангеліє не про Страшний Суд, а про милосердя Боже, любов Божу до нас, грішних. Тому я мушу думати про те, якою є моя душа перед Богом, який її стан, чим вона живе, до чого прагне. Якщо я це питання буду ставити саме

в такій площині, а не сприймати Бога в образі немилосердного судді, то я зможу випросити в Бога Його милість і ласку. Якщо я надіюсь на це, то я правильно розумію, що Бог – Суддя милостивий.

Більш милостивого Судді взагалі немає. У Ньому розкрита вся повнота милосердя, і воно ллється на всіх людей. Нам неможливо навіть уявити силу і глибину цього милосердя. В Одкровенні святого апостола Іоанна Богослова написано, що коли святі старці зібрались біля Престолу Свого Владики, то навіть вони не могли стримати свого здивування: «Доки, Господи, Святий і Істинний, не судиш і не мстиш за кров нашу тим, що живуть на землі?» (Одкр. 6, 10). Терпіння Господнє незрозуміло навіть святим.

Тому для нас є одна надія, що Бог нас терпить. Він нас милує, прощає навіть тоді, коли ми не знаємо, що Він нас простив, навіть тоді, коли ми не просимо Його про це, а Він нам простив, бо Він бачить, якими ми будемо завтра. Він бачить всіх нас через 10 років, наш останній день, останній подих, і заради останнього дня Він прощає нас вже сьогодні.

Усвідомлюючи це, чи маю я право думати, що Господь буде для мене грізним суддею, що прийде страшний день Суду, яким його тепер малюють у фільмах

і пишуть у деяких книжках? Для мене страшним мусить бути тільки мій власний гріх, а не Бог! Я повинен розуміти, що насправді страшним є мій гріх перед Богом, тому що він закриває мені мого Небесного Батька, затьмарює Його, ізолює від Його любові й милосердя. Ось що страшне для нас і тут, у земному житті, і там, коли настане час Суду. Тому нехай Господь Бог буде для нас завжди милостивим, добрим Пастирем, люблячим Батьком. Він не осудив самарянки, Він не осудив грішниці, яка прийшла й облила ноги Христа своїми сльозами. Тож Яким є наш Господь Бог? Амінь.

Соборне богослужіння

«МИЛОСТІ ХОЧУ, А НЕ ЖЕРТВИ»

Підходить до Христа заможний юнак – законник – і запитує: «Учителю благий, що зробити мені доброго, щоб мати життя вічне?». А Христос йому відповідає: «Чому називаєш Мене благим? Ніхто не благий, а тільки один Бог. Коли бажаєш увійти в життя, дотримуйся заповідей» (Мф. 19, 16).

Чому Христос відповів саме так? Тому що законник звернувся до Христа не як до Бога, а як до вчителя. Це запитання торкалося духовного життя не тільки самого юнака, а й кожної людини, і звертався він до вчителя, щоб просто отримати пораду.

Здається, що законник і без цього знає про це, адже саме виконання заповідей веде до Царства Божого. Він лише перепитує Христа, аби пересвідчиться в тому, що це має бути саме так.

А далі Ісус нагадує: «Не вбивай, не чини перелюбу, не кради, не лжесвідчи,

шануй батька і матір і люби ближнього твого, як самого себе» (Мф. 19, 18-19). Він не відкриває нічого нового, лише те, про що він, іудей, мусить знати змалку, що, власне кажучи, підтверджується наступною відповіддю юнака: «Все це я зберіг. Чого ще бракує мені?»

Якщо б перед ним стояв просто вчитель, напевно, він би відповів якимось інакше. До цієї миті, як він звернувся до Христа, він, мабуть, чув від інших, що під дією благодатної сили Ісуса сліпі бачать, кульгаві ходять, німі починають говорити. Через це йому мало було ставитися до Христа просто з повагою. Тому не випадково він запитав: «А чого мені ще бракує, аби наслідувати життя вічне?»

Тоді, браття і сестри, в їх розмові відбувається найголовніше. Господь зазирнув у душу Свого співрозмовника та й каже йому: «Коли хочеш бути доконалим, піди, продай добро твоє і роздай убогим; і матимеш скарб на небесах; і приходь та йди слідом за Мною» (Мф. 19, 21). Своїм словом Ісус доторкнувся до найпотаємніших куточків душі Свого співрозмовника, чим дуже збентежив її, бо, як далі свідчить Святе Письмо, після цих слів юнак відійшов від Христа «засмучений, тому що в нього був великий маєток» (Мф. 19, 22).

У цьому епізоді перед нами розкривається величезна таїна людської душі. Законник, вихований у традиціях іудаїзму, старанно виконував усе, що велів йому Бог, але виконував таким чином, що все це майже не торкалося до глибин його душі. Виконував суто ззовні, тому що так вимагав закон. У тодішніх іудеїв був звичай, особливо у законників: вони любили давати копійки жебракам, зупиняючись на перехрестях, на розі гомінливих вулиць, аби всі бачили, що вони творять милосердя. А це давання було суто зовнішнім, показним дійством, воно не торкалося душі.

І якщо законники ходили до храму, хто з них думав, відчував, що вони стоять перед обличчям Живого Бога? Чи думав той законник, коли звернувся до Христа, що перед ним стоїть Сам Бог? Можливо, він чув, що відповів Ісус Своїм учням, коли ті запитали Його, хто ж може спастися: «Без Бога спастися неможливо» (Мф. 19, 26)? Хтозна, чи звернувся б він до Ісуса, якби напевно знав, якою буде кінцівка їхньої розмови, адже він, знаючи все про закон, не розумів найголовнішого.

Так, дорогі браття і сестри, часто буває й з нами: читаємо Святе Письмо, духовні книги, багато чого знаємо й у той

же час не знаємо найголовнішого. Нерідко виконуємо те, що вимагає від нас закон християнського життя, суто обрядово, зовнішньо, тоді як усе це мало або зовсім не торкається моєї душі: до храму ходимо – ззовні, залучаємося до Таїнств – ззовні, молимося – ззовні, робимо добрі справи – теж ззовні. Усе робимо ззовні, мало роздумуючи над таїною Бога, тоді як вона є моєю власною таїною, моїм власним стоянням перед Ним. А не розуміючи цього, ми стаємо схожими на того законника, про якого чули з євангельського читання.

Не надто важко взяти копійку й покласти її в долоню людини, яка сидить біля церкви. Поклав – і пішов собі далі, вважаючи, що виконав закон милосердя. Значно важче дати цю копійчину так, щоб ця нещасна людина відчула, що ти їй співчуваєш, що це добро полинуло від твого серця, від глибин душі. Якщо ж цього немає – наше добро залишається таким, яким його робив законник, вважаючи, що тим самим він виконав усе, що велів йому Господь. Той законник, безумовно, знав біблійні слова, про які в іншому місці нагадує Христос: «Милості хочу, а не жертви» (Ос. 6, 6). Ці слова відкривають перед нами тайну нашого спасіння й життя у Христі.

Що ж нам, дорогі браття і сестри, треба робити, аби успадкувати Царство Небесне? Це питання торкається безпосередньо сутності душі кожного християнина, бо відповідь схована саме в ній, а не в книжних премудростях. Якщо ми це зрозуміємо, то наша душа завжди буде відчувати свою присутність біля Бога, виконуючи Його волю і Його закон. Амінь.

НАШІ НЕБЕСНІ ПОКРОВИТЕЛІ

Сьогодні, дорогі браття і сестри, ми будемо говорити про наших небесних покровителів – святих новомучеників і сповідників Черкаських. А перш ніж почати говорити про їх праведне життя, великі подвиги і страждання, ми торкнемося однієї теми, аби зрозуміти всю велич цих страждань і подвигів.

У сучасній історико-богословській літературі існує думка – і вона має своє обґрунтування – що за період з 1917 року за віру Христову і Православну Церкву було замордовано християн незрівнянно більше, ніж за всі часи, починаючи з часів Самого Христа. У чому ж полягає головна характеристика християнського мучеництва перших століть?

Найбільша провина, яка інкримінувалася першим християнам і за що вони підлягали жорстоким катуванням і смерті, була віра у Христа як Бога. Тогочасні язичники вимагали від сповідників хри-

стіянської віри відмовитися від Христа саме як Бога. Але звернімо увагу на те, що цього вимагали не безбожники, а теж віруючі люди. Лише підкреслимо: віруючі не у Христа, а у своїх поганських, язичницьких «богів» – ідолів. У них була своя віра, свій релігійний світогляд, а тому вони прагнули до того, щоб усі без винятку співгромадяни вірили так, як язичники, вклонялися тим же ідолам, здійснюючи перед ними свої поганські жертовні ритуали. Їм не хотілося, щоб християни визнавали Богом Ісуса Христа, про Якого, звичайно, вже знав тогочасний язичницький світ. На перший погляд, тут є певна суперечливість, бо народам і племенам, які оточували, так би мовити, «класичних» язичників, не заборонялося мати свого «бога» і приносити йому жертву.

Тоді виникає запитання: чому ж таку лють з боку язичників викликала не міфологічна, а цілком історична, правдива особистість Ісуса Христа, навколо Якого християни перших століть створювали свої релігійні громади і мали, здавалося б, рівні права з іншими на безперешкодне сповідання своєї віри? Відповідь на це запитання треба шукати в глибинах християнської історії. Проти Христа, як за часи Його земного життя, так і по Вос-

кресінні з мертвих, вели свою неприховану боротьбу іудеї. Вони постійно переслідували Христа, коли Він проповідував людям Євангеліє Правди, вони Його постійно звинувачували у шахрайстві й злочинах, вони Його розп'яли на хресті, бо не визнавали своїм Богом і Спасителем-Месією. Іудеї мешкали по всій Римській імперії, мали доступ до імператорських дворів, маючи в руках важелі політичної й фінансової влади. І коли ми вчитуємося у життя і дії святих апостолів, то бачимо, що проти їх проповіді християнства вели боротьбу перш за все іудеї, настроюючи відповідним чином і язичників.

Саме за ініціативою іудеїв з'являються перші суди над християнськими подвижниками і проповідниками, перші публічні страти, перші гоніння і переслідування за віру. Але зауважимо: іудеї теж не були безбожниками. Це був глибоко віруючий народ, який протягом багатьох століть визнавав Істинного Бога, ходив під Його законом, вірив у святі пророцтва про Месію і жив очікуванням їх здійснення. А тому християнські мученики перших століть постраждали тільки за Христа як Бога, в Якого вони щиро вірили і Якого сміливо сповідували перед катами. Важливо зрозуміти, що першим християнам не забороняли вірити вза-

галі: від них лише вимагали зректися Христа і принести жертву поганським «богам».

Якщо ми пригадаємо життя святої великомучениці Варвари, то її батько власноруч стяв їй голову саме за те, що вона не схотіла вірити в язичницького бога так, як вірив він. У свою чергу той не розумів, кому він насправді вклоняється: не Богу Живому, Істинному, а мертвим ідолам, про яких святий пророк Давид писав, що усі ці «боги» є «язики бісові» (Пс.). На кожному розі, на кожному роздоріжжі були зображення різноманітних поганських «богів» і «богинь», яким язичники вклонялися, перед якими молилися і приносили жертви.

Зовсім іншим стало християнське мучеництво, починаючи з 1917 року, коли небесне воїнство Русі поповнилося величезним сонмом святих мучеників і стратотерпців, серед яких віднині сяють імена 104 новомучеників і сповідників Черкаських.

У чому ж полягає характерна особливість християнського мучеництва початку і середини двадцятого століття? Насамперед, у тому, що до цих людей ставилися з особливою злобою, патологічною ненавистю, люттю, і спочатку ця лютя була спрямована на Живого Бога – Ісуса

Христа, а потім на людей, які в Нього вірили і Якого не хотіли зраджувати попри всі погрози. Більше того: люди, котрі силоміць і різноманітними підступними шляхами захопили владу у жовтні 1917 року, ініціювали небачену пропаганду богоненависництва, заражаючи цією атеїстичною заразою всю колись благочестиву, глибоко побожну державу.

Коли відкриваєш сторінки життя святих Черкаських страсотерпців, то душу охоплює жах вже від того, що цих людей – архієреїв, священників, монахів, дияконів, простих віруючих – тогочасна влада взагалі не вважала за людей. Їх ганьбили, гнали з одного місця до іншого, не давали молитися, відмовляли у працевлаштуванні, позбавляючи таким чином можливості здобути шматок хліба, і вимагали лише одного: зректися православної віри, зректися від Бога, Церкви Христової, священницького сану, чернецьких обітниць. До того як отримати кулю в потилицю, багато хто з них проходив через жорстокі тортури сталінських концтаборів, приймаючи там витончені знущання, на які був тільки здатний тодішній безбожний режим. А хто ж був суддями цим знедоленим людям? Треба визнати: це були знову ж таки у здебільшому іудеї за своїм походженням, нащадки тих, хто пересліду-

вав і катував перших християн. Цю правду треба визнати не заради розпалювання якоїсь ворожнечі проти цього древнього народу, навішування якихось ярликів, а заради тієї історичної справедливості, перед якою ми повинні бути необ'єктивними і неупередженими до кінця.

А ця правда, яка сьогодні підкріплена протоколами допитів, звинувачувальними актами, багатотомними справами з нещодавно цілком таємних архівних фондів, свідчить про те, що майже увесь склад сумнозвісних «трійок», які виносили вирок православним священикам, ченцям і простим мирянам, становили представники єврейської національності. І від цієї історичної правди сьогодні ніхто не сховається.

Якщо ми прослідкуємо ставлення до Христа в різні часи історії, воно деякою мірою пов'язане з ідеєю месіанства, яка й досі живе у психології, вірі і сподіваннях послідовників традиційного, ортодоксального іудаїзму. Як тоді, коли Христос ходив по землі й проповідував Євангеліє спасіння, Він не був визнаний Богом єврейськими книжниками, фарисеями і всіма тими, хто вірив їм, так і до сьогодні світове єврейство живе очікуваннями якогось іншого «месії». Проти ж Христа, проти християнства

ними ведеться боротьба, яка час від часу лише змінює форми і методи: від спроб розчинити християнство у різноманітних ересьях до відвертого, неприхованого христоненависництва, підкріпленого концтаборами, тортурами, глузуваннями й гоніннями християн і православного духовенства.

Мабуть, багатьом з вас відома заповітна мрія одного з лідерів колишнього Радянського Союзу Микити Хрущова: дочекатися того часу, коли можна було б побачити «останнього попа». Про це він мріяв вже у порівняно нещодавні часи – 50-60-ті роки. Якщо ж цю мрію перенести на терени подій 30-х років, то нам важко навіть уявити, яким було ставлення офіційної радянської влади до православних віруючих, до священиків, їх дітей і сімей.

Підкреслю особливо: це була війна не просто проти православного духовенства і віруючих. Це була небачена в історії людства війна проти Христа і заснованої Ним Церкви. А якщо почати розповідати про самі страждання, які прийняли на себе святі новомученики, то вони не йдуть ні у яке порівняння з тим, що довелося перетерпіти мученикам перших часів християнства. Перші страждальці за Христа приймали смерть від рук своїх

катів на очах народу, коли одні голосно кричали: «Геть імператора!», інші: «Славетний Бог християнський!». Це була така суспільна атмосфера, коли хтось жадав невинної християнської крові, а хтось йшов на страждання добровільно. Для тих, хто страждав і вмирав за Христа, ця атмосфера була деякою мірою моральною підтримкою, яка надавала їм сили класти голову під сокиру, живцем входити у вогонь чи в крижану воду і там вмирати, бути поживою для хижих звірів, приймати інші жахливі катування.

Правду ж про страждання новомучеників 30-х років до кінця не знає ніхто, крім Самого Бога. Ніхто з нас тепер не знає, та, мабуть, ніколи не дізнається, де заховані їх святі тіла, як були понівечені голови, руки, ноги, що вони відчували перед тим, як душа з останнім подихом відійшла до Бога. Про це ми можемо лише здогадуватися, маючи деякі спогади, уривки з документів, свідчення.

Нам, наприклад, відомо, що митрополит Київський і Галицький Костянтин прийняв смерть безпосередньо в кабінеті слідчого. Але не від кулі. Під час допиту не витримало серце православного архієрея... Яким же був цей допит, чим він супроводжувався?..

Відкрийте сторінки нашої книги, яка

присвячена життю, подвигам і страждан-ням святих новомучеників Черкаських, і ви знайдете там багато подібних прикладів. Ця книга разом з тим розкриває усю сутність системи, яка привела до перебудови внутрішнього світу колись віруючого руського народу, докорінної зміни відношення до духовних цінностей.

Було б великою помилкою вважати, що тепер ми цілком позбавились від наслідків того зловісного часу, стали вільними від того страху, який наповнював душі мільйонів людей перед можливістю опинитися у катівнях тільки за те, що ти віруючий. Ось, наприклад, помирає вже літня людина, яка не з книжок, а із свого власного життя знає про сталінські 30-ті роки. Рідні радять запросити священика, щоб ця людина могла посповідатися і причаститися Святих Христових Таїн перед смертю. «Не треба мені ніякого попа!» – категорично відповідає вона. Тут мало визнати, що перед нами людина глибоко невіруюча, безбожна в повному розумінні цього слова.

Замислімося глибше: від кого і від чого вона відмовляється? Лише від священика, від свого спасіння? Мабуть, не тільки. Вона відмовляється від Бога. Звичайно, священик не зможе повернути їй молодість, сили, втрачене здоров'я.

Людина свідомо відмовляється, відвертається від Бога, Якого вперто не хоче визнати своїм Творцем, своїм Господарем, своїм Отцем Небесним. А це вже є прямим наслідком відповідного духовного виховання та ідеологічної орієнтації. І по цей день ми не ізольовані від страху за сповідання Христа.

Так, сьогодні з ласки Божої кожний з нас може відкрито, не ховаючись ні від кого, ходити до храмів Божих, хрестити дітей, вінчатися, по-церковному ховати своїх рідних і близьких. Однак у чийсь свідомості аж донині свербить одна думка: «А ну, якщо часи повернуться? А ну, хтось дізнається, що я віруючий, маю натільний хрестик, святі ікони вдома, по неділях ходжу до храму? Що мені за це буде?..»

Подивімося, як ми поводимо себе, коли ми після поховання когось із знайомих сідаємо за поминальну трапезу. Хто з нас відкрито хреститься? Чи в багатьох вистачає мужності прочитати «Отче наш»? Не хрестяться і не читають зовсім не тому, що не знають чи не вміють, а тому, що бояться: «А ну, завтра хтось на мене покаже пальцем, скаже, що я віруючий?» А тому книга, яка написана і присвячена життю і стражданню святих Черкаських новомучеників,

розкриває і наше з вами життя, наше з вами ставлення до православної віри, до Бога і Церкви.

Так, десять років нашої державної незалежності трохи згладили пам'ять про минуле, і через це декому починає здаватися, що попередній режим зовсім не був таким жорстоким і безпощадним, як про нього тепер пишуть.

Дехто навіть з якоюсь ностальгією згадує про дешеву ковбасу і хліб, про гарантовану заробітну плату і соціальні гарантії. Ми не можемо спростовувати те, що було насправді – дешевий хліб, робота, соціальний захист простих людей, але ніхто з тих, хто хотів повернути ті часи, не зможе спростувати іншого, коли людину звільняли з роботи лише за те, що вона похрестила дитину, коли негайно викликали до так званих компетентних органів лише за те, що хтось пішов на Пасху до храму. Займати високу посаду мав право тільки той, хто вважав себе атеїстом, а віруючій людині біля керма будь-якої влади не було місця.

Проти кого ж велася ця боротьба? Проти священика, проти віруючої людини як особистості чи проти Бога і Церкви Христової? Звичайно, проти Бога і проти Церкви, а вже потім проти тих, хто відкрито визнавав себе християнином.

Нам відомий випадок, коли православний священик відбув кілька років ув'язнення на Крайній Півночі, а потім повернувся до рідного села. Невдовзі його запросили поховати людину. Священик зайшов у хату і побачив біля домовини два портрети: Леніна і Сталіна. Священик сказав господарям негайно винести з хати геть цих двох ідолів. Цього було достатньо, щоб вже до завершення служби його знову забрали до катівень НКВС, звідки він вже ніколи не повернувся додому.

Цей випадок яскраво розкриває нам ставлення до Бога людини віруючої й невіруючої. Чи мав священик за такий мужній християнський вчинок якусь іншу нагороду, крім нових страждань і кулі в потилицю? Чи мав він якийсь заробіток, вже не кажучи про пошану від заляканих сталінським режимом людей? Ні. А от ті, хто зрікся Христа – до того ж зрікся прилюдно – і почав руйнувати святі храми і монастирі, скидати хрести, палити ікони, мав від влади і пошану, і нагороду, і кошти.

А що врешті-решт? Той, кого ганьбили і катували за віру Христову, увійшов у вічну славу, а той, хто ганьбив і катував – у вічне прокляття.

Отже, браття і сестри, треба усвідомити, що дух безбожжя, чим би він не

був прихований – згадками про дешеву ковбасу, дармовий хліб та інше – був, є і залишиться духом бісівським. Якщо ми зрозуміємо таїну цього духу, то нам відкриється таїна Духу Божого. Дух злоби з величезною ненавистю ставиться до Христа і до тих, хто в Нього вірить. Дух же Правди, Любові й Істини з величезним терпінням ставиться навіть до своїх катів. Чи є тут різниця?

Якщо християнин має заповіт любити і прощати ворогам своїм, то дух злоби навіть не може терпіти біля себе віруючої людини. Але віра в Бога надає людині сили перемагати будь-які страждання і навіть смерть. Господь попустив на нашу землю цю чуму – десятиріччя шаленого богоборництва – щоб поповнити небесний сонм величезною кількістю новомучеників.

Можна знову повторити, що такої кількості страждальців за віру Христову не було за всю історію християнства, скільки їх з'явилося на Русі за період з 1917-го до 1938 року. Тільки на Черкащині нам відомі імена 138 священнослужителів і мирян, страчених за цей період. Ще понад 100 мучеників за віру Православну були заслані на Криву Північ і не повернулися додому живими. А скільки їх було вже після 1938 року?

Скільки вмерло від голодомору, скільки зникло безвісти? Цього ніхто не може полічити.

Ми з вами, дорогі браття і сестри, живемо на справжній святій і надзвичайно благодатній землі, де в кожному місті й майже в кожному селі є свій святий мученик, свій небесний покровитель. Разом з батюшками і ченцями на Голгофу страждань піднімалася вірна їм паства, прості віруючі люди. В ім'я ж чого вони свідомо йшли на страждання і смерть? В ім'я Христа-Бога.

Отже, коли ми на одпусці кожної Божественної літургії поминаємо імена святих, а разом з ними і святих новомучеників Черкаських, то пам'ятаймо, що ці люди не з якоїсь далекої історії, а наші діди, прадіди, батьки і матері, наші сестри і брати, односельці, котрі не зрадили Христа. Вони ходили по тій землі, по якій сьогодні ходимо ми. Вони дихали тим самим повітрям, що і ми, а тепер моляться у небесній славі біля Престолу Божого за нас з вами, аби і ми успадкували хоча б краплю їхньої віри і подвигу. Амінь.

«НЕ МОЖНА СЛУЖИТИ ДВОМ ГОСПОДАРЯМ»

Світільником для тіла є око – так стверджує Святе Євангеліє (Мф. 6, 22). Отже, якщо око наше буде чистим, то і все тіло теж буде світлим. Коли ж око твоє буде лихе, то і все тіло твоє темне буде. Якщо світло, що в тобі – темрява, то яка ж тоді темрява?

«Ніхто не може служити двом панам, бо одного буде ненавидити, а другого любити, або до одного буде прихильний, а до другого зневажливим. Не можете служити Богові і мамоні. Тому, кажу вам, не журіться про життя ваше, ні про тіло ваше, в що одягнутися. Чи життя не більше від їжі, а тіло від одежі? Погляньте на птаство небесне: воно не сіє, не жне, і не збирає в клуні, а Отець Ваш Небесний годує його. Хто з вас, коли журиться, може прибавити росту хоча б на один лікоть? І про одяг чого піклуєтесь – погляньте на лілії польові, як вони ростуть: не прядуть, не працюють, але

Соломон, у всій своїй славі не вдягався так, як одна з них. Коли траву польову, яка сьогодні є, а завтра буде в піч кинута Бог так одягає, то чи не краще буде одягати вас? Отже, не журіться, кажучи: «Що нам їсти?», або «Що нам пити?», чи «В що одягатис?», бо про все те язичники клопочуться, але Отець наш Небесний знає, що вам все це потрібне. Шукайте, перш за все, Царства Небесного і правди Його, а все це додасться вам» (Мф. 6, 24–33).

Я переказав вам, браття і сестри, те, що ви чули за сьогоднішнім євангельським читанням. Правда, як все просто? Але чого більше торкається нас з вами: лілії як квітки чи людської душі? Якби насправді наше життя було матеріально забезпеченим, зав'язаним в один нерозривний духовний вузол, відображаючий гармонію єдності духовного і земного, то, може, ми б могли сказати, що в цих словах щось не зовсім правильно. Проте слід таки визнати, що наше життя мало залежить від кількості матеріальних благ, від здійснення наших бажань, мрій, сподівань, від стану нашого фізичного здоров'я та іншого, що в багатьох людей є предметом найбільших піклувань протягом усього життя. А від кого воно залежить? Передусім, від Бога.

Якщо хтось журиться, ремствує на своє життя, що він може собі додати? Нічого. Пожурився, поремствував – а на душі стало ще важче. А потім хочеться кудись піти і комусь розповісти. Розповів і знов стало важко.

Євангельські слова, які ми щойно чули, стосуються, перш за все, нашого духу. І можна сказати, що їх кульмінацією, центральною думкою є слова: «Не можна служити двом господарям – Богу і світу цьому».

Зверніть увагу, браття і сестри, що написано слово «мамоні», а перекладено – «багатству.» Правильніше і зрозуміліше для нас є те, що ми не можемо служити Богу однаково так, як ми служимо своєму тілу – от у чому кульмінація цього зачала. Воно розкриває перед нами таїну нашого світу, бо ставить перед кожною людиною одне-єдине запитання: кому ти служиш – Богу чи своєму тілу? Кому більше догоджаєш?

Хто з нас може твердо відповісти на це: «Так, Господи, я тільки Тобі служу!» Чи справді ми служимо Богу? Але коли я над цим починаю замислюватись, відразу ж дивлюсь собі в душу. А куди дивиться душа? Дай Боже нам зрозуміти цю таїну. Амінь.

НЕВИЧЕРПНЕ ДЖЕРЕЛО БЛАГОДАТІ БОЖОЇ

Сьогоднішнє євангельське зачало, браття і сестри, яке лунало за Божественною літургією, розповідає про зустріч нашого Господа Бога і Спаса Ісуса Христа з жінкою-самарянкою. Згадаймо, про що там йшлося.

Уявіть собі спекотний день. Після тривалої подорожі Христос зупиняється біля колодязя, і туди ж приходить самарянка, тобто жінка, яка за своїм походженням і вірою не була іудейкою. Ісус вступає з нею в розмову й уперше відкриває їй те, про що не говорив навіть Своїм учням, а саме: Він є Месією. Раджу всім вам, браття і сестри, вдома знову уважно перечитати це євангельське зачало від Іоанна (Ін. 4, 4–30), яке розкриває перед нами величезну таїну нашого спасіння.

Стоячи біля колодязя, Христос починає розмовляти з жінкою. Якою саме? Із грішницею, до того ж не іудейкою. А між тим єврейський закон суворо забороняв правовірним іудеям робити це:

спілкуватися з іновірцями й такими людьми, які є запеклими грішниками. Закон суворо забороняв чоловікам-іудеям взагалі спілкуватися з незнайомою жінкою в людних місцях. А Христос спілкується, знаючи, що перед ним стоїть грішна жінка-самарянка. Чи порушив Він тим самим іудейський закон? Чи осквернив його? Аж ніяк, бо ми бачимо перед собою Бога, Який через Свою розмову відкриває величезний скарб душі самарянки. На прикладі її життя ми бачимо, що не кожна грішна людина бере участь у своєму гріхові душею. Бувають такі моменти, як це трапилось під час зустрічі самарянки зі Спасителем, коли душа людини раптом просвітлюється, прокидається від гріховної сплячки, починає шукати Бога – і Бог відкривається їй Своєю благодатною силою, любов'ю і милосердям.

Так сталося з самарянкою, коли її душа відкрилася назустріч Тому, з Ким вона розмовляла, відчувши в Ньому Божественну силу і благодать. Христос дав їй усвідомити, що її життя було гріховним, що так жити не можна, поміг їй благодатно укріпитися, аби стати іншою людиною.

Які ж такі слова сказав Христос цій жінці, що перевернули її душу? На перший погляд, звичайні.

«Іди поклич свого чоловіка», – каже їй Ісус.

«Я не маю чоловіка», – відповідає жінка.

«Справді немає», – підтверджує Ісус і додає, що той, з ким вона живе зараз, теж не є їй законним чоловіком.

А до нього вона мала ще п'ять чоловіків. І одразу виникає питання: скільки чоловіків може мати жінка? Одного. Скільки жінок може мати чоловік? Одну. Бо так велить Бог: «Тому залишить чоловік батька і матір і з'єднається з жінкою своєю, і будуть вони обоє одним тілом» (Мф. 19, 5). Таким чином, все, що виходить за межі цього закону, є гріхом. Чи всі розуміють цю таїну?

Звернімо увагу, браття і сестри, на слова святого апостола Павла: «Добре було б чоловікові не торкатися жінки. Але, щоб уникнути розпусти, нехай кожний має свою жінку, і кожна жінка нехай має свого чоловіка... Я хочу, щоб усі люди були, як і я, але кожен має свій дар від Бога» (1 Кор. 7, 1-2, 7).

Тобто головне покликання людини як творіння Божого полягає у служінні своєму Богові. Але Господь зовсім не забороняє вступати чоловікові й жінці у спільне життя задля продовження людського роду. Господь забороняє лише одне: гріх,

порушення закону. От що зрозуміла жінка-самарянка, стоячи перед Ісусом. Перед нею розкрилася навіть не таїна Того, Хто стояв перед нею, а таїна її життя, яка розкрилась через Бога. І вона зрозуміла, що так, як вона жила раніше, тепер жити не можна. Згідно зі Святим Оповіданням, ця самарянка пішла за Ісусом і теж стала проповідницею Його Правди.

Яке ж ставлення Христа до гріха? Звичайно, Він рішуче осуджує гріх, не припускає тут ніякого компромісу, кожного разу намагаючись відвернути людину від гріховного життя. А як Він ставиться до людини, яка грішить? Надзвичайно милостиво, надзвичайно милосердно, Він розуміє і знає, якою є наша слабка, немічна душа.

Звернімо, дорогі браття і сестри, нашу увагу на ще одну важливу деталь: спілкуючись із самарянкою, Ісус торкнувся до її душі Своїми словами, і перед нею раптом відкрилося те, що до цієї миті для неї було закритим.

«Дай Мені води», – просить Ісус.

А жінка дивується: мовляв, чому цей іудей спілкується з нею? Що ми чуємо в її словах? Нерозуміння й скорботу, вона не розуміє, чому саме закон забороняє це спілкування. І тоді Ісус знімає це непорозуміння:

«Кожен, хто п'є цю воду, буде мати спрагу знову. А хто буде пити воду, яку Я дам йому, ніколи не буде вже мати спраги, бо вода, яку Я дам йому, стане в нім джерелом води, яка тече в життя вічне», – каже Він (Ін. 4, 13-14).

Господь говорить про початок ери любові й милосердя, коли Дух Святий – це невичерпне Божественне Джерело – зітре всі існуючі перешкоди поміж різними людьми, незалежно від їхнього національного походження, віку, статі та ін.

Коли Ісус розмовляв із самарянкою, цьому здивувалися навіть апостоли, які ще були прикуті до сприйняття старозавітного іудейського закону, а тому не могли збагнути цієї ситуації: як іудей може розмовляти з жінкою – грішницею, іновіркою? А Христос бачив перед собою не жінку: Він бачив її душу, яка вже була готова для того, щоб туди сіяти слово Боже і готуватися до жнив.

На перший погляд, здається, що слова Ісуса не відповідають ситуації, не відповідають тому, про що Його запитують учні. Але це лише на перший погляд. Якщо ж вдуматися, вдивитися уважніше, то Христос розкриває глибини духовних таїн, показує те, що віднині стає головною мірою відношення до людини.

У цій ситуації Христос мовби каже

Своїм учням: ви Мені говорите про жінку, а я вам кажу про її душу. Ви Мене дорікаєте в тому, що Я порушую іудейський закон, а Я вам кажу, що люди підійшли до такої межі, де цей закон вже немає своєї сили, тому що там починається дія благодаті Святого Духа.

Розмова Христа з самарянкою має безпосереднє відношення й до нашого з вами духовного життя, розуміння того, що таке гріх і що таке людська душа, сама людина. Якщо відокремити людину від гріха, який вона робить – інколи наочно, то яким має бути наше відношення до цієї людини? Як я мушу ставитися до самої людини? Чи вистачає нам сили, любові, милосердя, витримки ставитися до неї так, як поставився Христос до грішної самарянки? Як мені зрозуміти, визначити, що в моїй власній душі відповідає тому, чого від мене чекає Господь, а що не відповідає? Нехай кожний, дорогі браття і сестри, роздумуючи над цими запитаннями, знайде правильну відповідь. Тому що лише той, хто живе у Христі, не втрачає зв'язку з невичерпним Джерелом Божественної благодаті й мудрості – Святим Духом, Який навчає душу завжди і всюди діяти згідно не зі своїми бажаннями, а з волею Божою. Амінь.

«ПІДНІМІТЬ ГОЛОВИ ВАШІ!»

Вознісся Ти у славі, Христе Боже наш, Своїх учнів порадував обітницею Святого Духу через подане для них благословення, тому що Ти Син Божий, Визволитель світу» – так, дорогі браття і сестри, ми сьогодні співали у тропарі й на вечірньому богослужінні, і за Божественною літургією. А співали так тому, що віримо, що після славного Воскресіння Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа на сороковий день Він вознісся на небо.

Чи всі вірять, що це було насправді? Чи всі вірять, що Боголюдина Сама, перед очима багатьох свідків, піднялася на небо? Можливо, що хтось сприймає це євангельське оповідання як легенду, якийсь образ. Виходить, вважає, що це – неправда або напівправда, бо будь-яка легенда містить у собі певну частку вигадки. А чи можемо ми вважати Вознесення вигадкою людської фантазії? У такому разі цей сумнів не може не тор-

катися усього, про що розповідає Святе Письмо: що було Воскресіння, що до цієї події Христос страждав, а до цього – ходив по землі, проповідував, робив великі чудеса, що Він чудесно народився, прийшовши у цей грішний світ і що Він взагалі є Богом. Ось до чого можуть призвести наші сумніви.

Свята Церква всім проповідує одвічну Істину про те, що Бог є, Він є Творцем видимого і невидимого, Він є Спасителем людства, тому що прийняв людське єство. І все, про що розповідає Святе Письмо – від Різдва Христового до Його чудесного Вознесіння – є правдою. І слава Богу, що всі ми маємо можливість доторкнутися до цієї найвеличнішої правди не тільки слухом, а й своєю душею, тому що усе це доходить до наших душ від Духа Святого.

Той, хто їздив до Єрусалиму і піднімався на гору, з якої Господь вознісся на небо, бачив на тому місці камінь, де й досі зберігається чудесний відбиток Пречистої стопи нашого Спасителя. Той бачив, що там на багатьох мовах, зокрема й українською, написана молитва «Отче Наш». Це свідчить про те, що люди вірили завжди, і вірять по цей день, що Вознесіння Христа на небо – це не легенда, а свята правда.

У Євангелії є багато моментів, де Божественність Ісуса Христа розкривається ще задовго до Його Воскресіння і чудесного Вознесіння.

Ось, наприклад, ми читаємо про те, як Він іде по морських хвилях мов по землі. Це теж не було вигадкою, а правдою, бо її на власні очі бачили учні Христові. Вони ж засвідчили про інше диво: Преображення Ісуса на Фаворі, коли Його тіло раптом зробилося мов суцільне світло, на яке не можна було дивитися, настільки воно було яскравим і чудесним.

Усе це записали й залишили нам перші учні Христові, аби ми, торкаючись до їх свідчень, теж вірили без будь-якого сумніву в те, що Христос є Істинний Бог, що Він воскрес не заради Себе, а заради нас, нашого спасіння у Ньому.

«Отче, котрих Ти дав Мені, бажаю, щоб там де Я, і вони були зі Мною, щоб бачили славу Мою, яку Ти дав Мені, бо Ти полюбив Мене ще до створення світу», – сказав Господь (Ін. 17, 24).

Усе Євангеліє розкриває перед нами величезну таїну пришествя Христа в цей грішний світ: аби ми успадкували Царство Боже, були разом зі своїм Небесним Батьком в Його славі й радості, аби Він теж возніс нас до Себе і посадив у Своєму Небесному Царстві. Для цього Христос

Сам вознісся на небо, залишивши Своїм учням обітницю, що незабаром пошле Втішителя Духа Святого, Який настановить у всьому, що торкається нашого духовного життя і спасіння у Христі Ісусі.

Зверніть увагу, браття і сестри, ще на один беззаперечний факт, про який пише святий апостол Павло: до тієї миті, як Господь вознісся на небо, Він з'явився понад 500 Своїм послідовникам. Хіба може хтось сумніватися в тому, що Вознесіння Господнє і все інше, про що розповідає Євангеліє, є вигадкою, легендою?

Господь вознісся для того, щоб ми мали надію, мали усвідомлення, що народилися на землі, але покликані до неба. Він вознісся для того, щоб ми знали, що маємо в Ньому часточку і ця часточка починається в самих нас від того часу, коли ми причащаємося Пречистого Тіла і Крові Самого Христа, а не якимось символом, як у цьому нас хочуть переконати інші.

Через Таїнство Святого Причастя Господь дозволяє кожному, хто нелицемірно вірить у Нього, торкатися до свого Спасителя, відчувати Його присутність у кожній клітині свого тіла й душі. Хіба можемо ми, православні християни, яким відкрилася повнота цієї незбагненої таїни присутності Божої в людині,

ремствувати, скаржитися, доводити себе до відчаю, стверджувати, що Бог залишив нас?

Хіба можемо ми стверджувати, що народилися лише для того, щоб, як дехто каже, «загрібати» під себе від цього життя якомога більше, бо, мовляв, з собою вже нічого не візьмеш? Хіба можна з такою примітивною психологією збагнути, що наша вічність і повнота нашого щастя знаходиться не на землі, а на небі, в єднанні з Господом?

Не задля того, браття і сестри, Христос прийшов у цей світ, щоб здивувати багатьох Своїми чудесами, показати, який Він могутній, а потім кудись заховатися від грішних людей.

Він прийшов, жив, страждав, воскрес і вознісся на небо для того, щоб всі ми стали гідними Його ласки і милості, Його одвічного Царства. Щоб ми пізнали Його не лише через прочитані книжки, а, перш за все, через власне життя, власний дух і серце, власний розум. Тоді Вознесіння Господнє, втім, як і всі інші події, пов'язані з діями й життям Христа на землі, ми сприйматимемо не як легенду або вигадку, а як безпосередню причетність до власної душі, власної долі і власного покликання до Бога в Його блаженну Вічність.

Сьогоднішнє свято Вознесіння Господнього – це наше з вами свято, браття і сестри, свято нашого майбутнього на небесах, а не на землі. Це свято нашої радості разом з нашим Господом, із небожителями – ангелами, святителями, преподобними, мучениками і всіма святими, хто своїм праведним і самовідданим життям здобув право наслідувати Царство Боже. Це свято перемоги правди над неправдою, прощенням над гріхом. Це перемога наша з вами, бо ми з Богом, Він нам допомагає, і тому в Євангелії написано: «Підніміть голови ваші, бо наближається визволення ваше!» (Лк. 21, 28). Амінь.

ПРАВО БУТИ ПРАВОСЛАВНИМ ХРИСТІЯНИНОМ

Браття і сестри! Мабуть, кожний священик може зізнатися в тому, що одна з найвідповідальніших справ, яку доводиться виконувати пастиреві, це стояти на тому місці, де зараз стою я, і звертатися до вас з повчальним проповідницьким словом. Той, хто хоче переконатися в цьому – хай спробує сам. Тоді він скаже, що, дійсно, узяти, наприклад, лопату і копати рів у себе вдома, нікому не заважаючи, ні з ким не спілкуючись – незрівнянно легше. Важче фізично, але з погляду моральної відповідальності, морального навантаження – значно легше.

Коли наше слово починає торкатися чиеїсь душі, то це вже зовсім інша ситуація, докорінно відмінна від суто фізичної праці. У такому положенні стоїть перед людьми православний священик, звертаючись до них зі своїм повчальним словом. І часто буває так, що священик говорить, а люди його не чують або ж не

хочуть чути, а дехто, впізнаючи в його словах самого себе, коли ці слова торкаються гріха, навіть ображається, починає роздратовуватися.

Чому так трапляється? Насамперед тому, що слово пастиря не завжди торкається людської душі. Тому, дорогі браття і сестри, коли ви чуєте церковну проповідь, то передусім просіть Бога, щоб Він допоміг душі відкритися, сприйняти повчальне слово з глибоким смиренням і усвідомленням, що священник, який стоїть перед вами – це така ж сама людина, якій притаманні людські гріхи й немочі. Саме тому слово, з яким до вас звертається священник, мусить торкатися не лише ваших душ і сердець, а й душі і серця самого священника. І тому хочу повторити те, з чого почав: проповідь є надзвичайно важкою і відповідальною справою, бо вона торкається всіх, хто її говорить і чує.

«То ж усе, чого ви бажаєте, щоб чинили вам люди, так само чиніть і ви їм, бо в цьому полягає Закон і Пророки», – повчає нас Господь з сьогоднішнього недільного євангельського зачала (Мф. 7, 12). Якщо до цих слів вдивитися, вдуматися в них уважніше, то не може не стати страшно. Страшно перед ким? Перед Богом. Якщо ми когось судимо,

треба усвідомлювати, що і нас судитимуть. Хіба це не відповідально? Якщо ми не вміємо прощати комусь, то і нам і не простять наші власні провини. Від цього стає ще більш страшніше. І страшно стає не тому, що я не чую, а тому, що не зміг втілити євангельський дух у своє повсякденне життя.

«Коли ви любите тих, хто вас люблять, то яка нагорода для вас? Хіба і митники не так само роблять?» – запитує Господь (Мф. 5, 46). Невже не може бути нам страшно від того, що здебільшого ми саме так і живемо, поблажливо ставлячись лише до тих, хто нас любить і не маємо милосердя, вже не кажучи про християнське співчуття, до тих, хто нам у чомусь не догоджає?

Я мушу говорити вам ці євангельські слова, дорогі браття і сестри, тому що маю на проповідь канонічне право, а ви повинні усвідомлювати, що перед вами стоїть такий самий грішник, який чекає на милість Божу і прощення від Бога і людей за свої гріхи. Але в цій ситуації нас об'єднує слово Правди, виконати яку повинні і ви, і я.

Євангельські слова тільки тоді стають нашою сутністю, коли торкаються власної душі кожного християнина, сприймаються нею як таке, без чого душа не

може жити. Якщо ж ці святі слова не торкаються до душі, тоді ми слухаємо, але нічого не чуємо, читаємо і не розуміємо, що має на увазі Господь, коли каже: «Коли ви любите тих, хто вас люблять, то яка нагорода для вас?» Тому, браття і сестри, будьте милосердними не лише один до одного, а й до тих людей, які звертаються до вас з цього місця з повчальним словом. Будьте милосердними до них, як теж до людей немічних і грішних.

Коли, наприклад, я звертаюся до вас з церковного амвону українською мовою, а хтось вважає, що я на це не маю права, а тому грішу перед вами, то така думка не може не сколихнути мою душу. Я тоді починаю шукати відповідь, і не нахожжу іншої, як спілкуватися з вами не тією мовою, яку я не знаю або знаю погано, а тією, на яку маю повне канонічне і людське право. Я готовий визнати свої гріхи й провини в чомусь іншому, але не в тому, що спілкуюся з вами рідною для себе і для багатьох з вас мовою. А той, хто дотримується іншої думки, нехай пригадає слова апостола Павла: «Краще сказати п'ять слів розумом моїм, аніж тьму слів на незнайомій мові» (1 Кор. 14, 19).

Правильне усвідомлення гріха є теж великим даром Божим, запорукою того, що ми маємо надію на прощення. Від-

крийте життя святих – і всюди ви знайдете безліч прикладів, коли люди навіть з наочними ознаками святості вважали себе великими грішниками. Такою ми бачимо преподобну Марію Єгипетську, таким ми бачимо преподобних Макарія Великого, Серафима Саровського, Сергія Радонезького і багатьох інших. Але це торкалося усвідомлення їх власної гріховності, але не сприйняття ними Правди Божої, відступу від цієї Правди. Якщо ми не відступаємо від Правди Божої, то, залишаючись за своєю людською природою грішниками, ми маємо право назвати себе православними християнами. Грішниками, але такими, які мають надію на милість Божу і прощення. Амінь.

Слово
пастиря

«ПРАВОСЛАВНЕ» НЕОЯЗИЧНИЦТВО

Всіх вас, дорогі браття і сестри, вітаємо з неділею! Сьогодні Неділя після Різдва Христового, неділя перед Святим Водохрещенням. А завтра наша Церква молитовно згадуватиме Святителя Василя Великого, подію Обрізання Господнього. І завтра ж за юліанським календарем настає Новий рік. Для одних людей – це черговий привід знову сісти за святковий стіл, вдатися до розваг. Інші ж відзначають цей день деякими обрядовими діями. Наприклад, існує повір'я: обгорни яблуньку перевеслом – і буде тобі влітку рясний врожай. Постав на різдвяний стіл дванадцять страв – і так буде цілий рік. І ще є багато інших подібного роду забобонів. От і живе собі така людина – ходить до церкви, слухає проповіді, читає Євангеліє, а в житті користується не вірою в Бога, а забобонами, прикметами, а обряд в її житті має набагато більше значення, аніж віра в Бога.

Чому людина вірить в обрядове дійство, у забобони й прикмети? Запитайте, чому вона перев'язує перевеслами дерева у цей день? Швидше за все, ви почуєте таку відповідь: «Тому що так роблять всі». А де ж тут місце для віри в Бога? Від кого і від чого залежить врожай літа? Від перевесла чи від Бога?

Як часто буває: начебто сприятлива весна, рясні дощі, пішла гарна зав'язь – і раптом невідомо звідки з'явилася гусениця і все знищила. І перевесла не допомогли.

А якби людина вірила не в перевесла, а Богові, то вона покладала би всі свої надії на Нього з однією-єдиною молитвою: «Боже, нехай на все буде воля Твоя! Благослови!» І віруй у милість Божу. А тоді, як сказано в Євангелії, по вірі нашої Господь нам все дасть: і сприятливу погоду, і дощі, і врожай, і руки більш справнішими будуть, і часу на все вистачить. Не випадково, браття і сестри, у споконвічних традиціях і обрядових діях Православної Церкви основою всього є і залишаються молитви до Бога, а не так звані народні прикмети, астрологічні прогнози й забобони. Церква через своїх священників благословляє людину на польові роботи, на рясний врожай, вона своїми молитвами до Бога освячує

дерева, лани, насіння – все, що з ласки Божої дасть рясні плоди. Коли ж цього немає – віри в Бога, надії на Нього, молитви – а лише прикмети і перевесла, тоді людина свідомо ізолює себе від Божої ласки й милості Його. І це стосується не лише врожаїв, а усього нашого повсякденного життя.

Зізнаймося чесно: скільки з тих, хто ходить до Церкви, водночас звертаються й до бабць-шептух, до екстрасенсів, прислуховуються до їх порад, користуються ними. А до Церкви таки ходимо: сповідуємося, причащаємося, цілуємо святі ікони, ставимо свічки. І водночас живемо не за вірою в Бога.

Запитаймо себе: як усе це може поєднуватися в наших душах: ходіння до Церкви і віра в силу якихось забобонів або прикмет? Як можна підходити до великих святинь з пустою душею? Хіба багато, наприклад, у теперішній час молодих людей, які вінчаються за своєю вірою в Бога? Ні, зовсім небагато. Більшість вінчається саме тому, що так «роблять всі» або тому, що тепер так модно. Вінчаються, щоб не розлучитися? Хрестяться, щоб не було пристріту? Цілують ікони, беруть освячену воду, щоб не було хвороби? А потім людина чомусь дивується: мовляв, як же так, тільки по-

вінчалися – і вже через місяць розійшлися. Та й ще кажуть: «Яке ж це вінчання, якщо там немає благодаті, щоб утримати молодят!» Чомусь не запитують, чи було в них благочестя, віра, стриманість, вміння прощати, терпіти один одного. Про це навіть на згадують, а у всьому звинувачують Церкву, що в ній, мовляв, немає благодатної сили.

Це ж саме можна сказати й про все наше християнське життя.

Прийняла людина святе хрещення – і продовжує жити так, як жила до цієї величезної події, яку ми називаємо другим народженням для вічності. Коли, трапляється, треба сказати, якої ти віри, відповідають: «Я – християнин». А якщо придивитися уважніше, то там, крім натільного хрестика – та й то не завжди! – немає нічого. Немає найголовнішого – віри в Того, у Кого ми хрестилися – у Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа. І так у всьому.

Коли, наприклад, людина захворіла, то процес її одужання не буває миттєвим: потрібен певний, інколи досить тривалий час, дотримання відповідних призначень лікаря, дієти, виконання якихось процедур і ще багато чого. І хвора людина усе це сприймає як цілком належне. Усе це стосується суто фізичної суті хвороби.

А коли це торкається духовних підходів до хвороби й одужання, то багатьом з нас хочеться йти найлегшим шляхом: отримати здоров'я одразу, без зайвих зусиль і часу. Ми хочемо прислухатися до голосу нашої віри, до Бога, а кидаємося у всі боки – до шептух, екстрасенсів, так званих цілителів, чаклунів, аби за будь-яку ціну отримати негайне одужання.

Чому ж немає витримки, немає сили зазирнути до власної душі і вимолити одужання? Бо якщо ми йдемо до Церкви, щоб залучитися благодатною силою Божою, Його поміччю, то ми мусимо хоча б трохи Йому вірити. Без цієї віри ми перетворюємося на язичників, виконавців обрядів, а не стаємо учасниками спасенних Таїнств, які подаються Богом для спасіння душі людини, зміцнення її душевних і тілесних сил. Коли людина живе з Богом, то їй нічого боятися: ані хвороби, ані пристріту, ані чаклунських пасток.

Святий апостол Іоанн Богослов випив чашу з отрутою – і залишився живим. Тому що вірив, що Бог разом з ним і Він йому допоможе. Святий Іоанн не роздумував: умру чи не умру, бо для нього життя з Богом і смерть з Богом були щастям. А якби святі люди жили так, як живе більшість з нас – за власними

бажаннями й хотіннями – вони б ніколи не були святими.

Нехай Господь допоможе, щоб кожний з нас власним серцем і душею сповідав Бога словами апостола Павла: «Для мене життя – Христос, а смерть – придбання» (Флп. 1, 21), бо живемо ми чи вмираємо – завжди Господні. Ось коли людина може бути справжнім православним християнином, а не язичником. Амінь.

СВІТЛО НАШОГО СПАСИТЕЛЯ

Браття і сестри! Що є найголовнішим в образі Ісуса Христа для нас усіх? Коли ми читаємо Святе Письмо, багато хто з нас сприймає образ Спасителя через ті численні дива, які Він здійснює на очах людей. Люди бачили ці надзвичайні дива, і у них виникало цілком природне запитання: «Хто Він такий?»

Але незважаючи на те, що Він робив дива, не всі вірили в це і розуміли, Ким був Христос. Тому коли Він запитав учнів: «За кого люди вважають Мене, Сина Людського?», ті відповіли: «Одні за Іонна Хрестителя, другі за Іллю, інші за Єремію або за одного з пророків» (Мф. 16, 13-14).

Думки про Нього були різними. Коли Ісус йшов разом з учнями, їм по дорозі зустрівся сліпий. Христос змилувався над нещасною людиною, і той негайно прозрів. Чи всі, хто стояв поруч і бачив це диво, визнали Христа Богом?

То що ж в Ньому було особливим? Лише те, що Він дива робив, чи щось більше цього? У сьогоднішньому євангельському зачалі були такі слова: «Земле Завулонова і Нафталимова, приморський шляху, країно за Йорданом, Галілеє язичницька! Народ, який сидить у темряві, побачив світло велике, і тим, що сидять в країні тіні смертної, засяяло світло» (Мф. 4, 15-16). А це Світло – Христос, як ми це сповідуємо, був Боголюдиною, Богом у людському тілі. Тому у свій час люди сприймали Його як людину, називаючи Пророком, Вчителем, Чудотворцем, Господарем.

Але зверніть увагу, дорогі браття і сестри, на такий факт: коли Господь звертається до фарисеїв: «Хто з вас може докорити Мені за неправду? Коли Я говорю Істину, то чому не вірите Мені?» (Ін. 8, 46), ті у відповідь лише мовчать. Як у цій ситуації вони сприймають особистість Христа: як безгрішного Бога чи як звичайну грішну людину, яка мало чим вирізняється поміж інших, крім своїх якихось чудодійних здібностей?

Ще одне особливе місце, яке розкриває психологію людини перед жінкою, яка була спіймана іудеями за прелюбодіяння. Можна чітко уявити собі цю ситуацію: от ця перелякана жінка, от роз-

лючений натовп іудеїв, готових забити її каміннями, бо так велить закон, а от Сам Христос?

«Хто з вас без гріха, нехай перший кине камінь у неї» (Ін. 8, 7), – каже Він, дивлячись іудеям у вічі. А у відповідь знову ані слова проти.

Тож що є найголовнішим в образі Ісуса як людини? Перш за все, те, що Він був безгрішним.

Згадайте епізод про смоківницю. Апостоли дуже здивувались, коли від слів, сказаних їм Вчителем, вона раптом всохла. Але при цьому диві Ісус звернув увагу не на те, що вона стала мертвою, а знову ж таки повернув їх очі у власні душі: «Коли б ви мали віру, як зерно гірчичне, і сказали б смоківниці цій: «Вирвись з коренем і пересадися в море», то й послухала б вас» (Лк. 17, 6).

Коли в душі людини з'являється віра або хоча б її паростки, тоді вона менше грішить. Коли ж гріх закриває, затьмарює собою віру, він не дає людині можливість розкритися перед Богом, не дає Божественній благодаті доторкнутися до душі. Тому найголовніша характеристика особистості Христа, на яку ми повинні звернути увагу, – це не чудеса, а, перш за все, Його безгрішність, святість. Якщо ми сповідуємо Його саме як безгрішного

Бога в безгрішному людському тілі – а по-інакшому ми не маємо права визнавати Христа – то Йому було можливе все: ходити морем як по землі, воскрешати мертвих, зцілювати невиліковно хворих, змінювати природу земних речей і багато чого. Саме тому, що Ісус був безгрішним у Своєму тілі, Він ніколи не хворів, Його тіла не торкалася ніяка хвороба, від яких буквально зникають багато з нас. Те, що Він хотів їсти, відчував спрагу, втомлювався, – це є свідченням того, що Він був людиною, і про це свідчить Святе Письмо. Але там немає ані слова про те, що Христос на щось хворів – а між тим це є надзвичайно важливою характеристикою, яка розкриває нам тайну Його безгрішності. Там, де немає гріха – немає й хвороби. Про це нам всім треба пам'ятати, коли нам стає зле, коли немає куди подітися від хвороби, немочі, а ми не можемо зрозуміти причини страждань.

Святий євангеліст свідчить, що коли Ісус ступив Своїми Пречистими стопами на землю Заїорданську – а це була язичницька земля – то засяяло світло від того, що Сам Бог став на неї Своїми Пречистими стопами.

В іншому місці Сам Христос каже своїм учням: «А хто не прийме вас і не

буде слухати слів ваших, то, виходячи з дому того чи міста, обтрусить порох з ніг ваших. Істинно кажу вам: легше буде землі Содомській і Гоморській дня судного, ніж місту тому» (Мф. 10, 14-15).

Чи можемо ми порівняти ці дві характеристики? Коли Сам Христос стає ногою і світло сяє в тій землі, і коли хтось, за Його словом, говорить про Божественну сутність Христа, Його Істину, чи маємо ми право сказати, що й там світло сяє, тому що там, де Бог – там Божественне світло.

Так, браття і сестри, там, де Слово Боже, проповідь Христа – там завжди благодатне світло. А якщо Христос присутній у душі людини, ця душа теж стає світлою, благодатною, духовно здоровою. Така душа не хворіє.

Чому ми часто хворіємо? Тому що ми грішні. Значить, гріх є смерть. Ми хворіємо, тому що з усіх боків стиснуті гріхом. Бог же хоче, щоб ми розкрилися перед Ним, дали місце для дії Його Божественної благодаті. Бог хоче, щоб з Його поміччю ми розірвали кайдани гріха, стали вільними від гріха, чистими, наповненими Його світлом. Коли ми з Божою поміччю очищуємося від гріхів, стаємо іншими, наша душа звільняється від тисків і по смерті тіла прямує до Бога.

Душа не вмирає. І тому, дорогі браття і сестри, коли ми сприймаємо Христа, як людину безгрішну, безсмертну, то який можна зробити висновок? Якщо ми боремося проти власного гріха, то тим самим ми дбаємо про власну святість, власне безсмертя. А якщо не боремося, спокійно уживаємося з власним гріхом, то хто ми є? Смертні.

Так, браття і сестри, ми всі є грішними, наша душа темна, але ми стоїмо перед Богом, Який має можливість усім нам дарувати Свою благодатну присутність, Своє світло, щоб наші душі й тіла були осяяні Ним. Амінь.

СЛОВО НА ПОХОВАННІ

Прощання зі спочилим священиком

Блаженний, кого вибираєш Ти та наближаєш, – в оселях Твоїх спочивати той буде!» (Пс. 65, 4) – так співала сьогодні церква, віддаючи останню земну шану спочилому в Бозі дорогому нашому собрату отцю Симеону. Зверніть увагу, браття і сестри, на один простий факт, який торкається наших душ, нашого ставлення до близьких нам людей – як живих, так і тих, хто вже відійшов до Бога.

У цьому селі, де спочилий отець Симеон служив багато років, знаходиться 380 дворів. І в кожному з них був священик, і з кожної хати до нього хтось звертався: когось треба було похрестити, когось повінчати, когось поховати, комусь освятити хату, щось порадити. Уявіть собі, браття і сестри, якби сьогодні від кожного двору вирядити в останню путь свого священика прийшла хоча

б одна людина, скільки нас сьогодні було б у цьому невеликому храмі? І скільки знаходиться зараз? Якщо не враховувати священників і людей, які приїхали з міста попроситися з отцем Симеоном, місцевих парафіян можна перелічити по пальцях. Чому люди, до яких отець Симеон завжди йшов, відгукуючись на їх численні прохання, тепер не прийшли, щоб віддати йому останню шану? Чому місцеві жителі не прийшли сюди помолитися за того, хто молився за них кожного дня і щоразу, коли звершував Божественну літургію в цьому храмі?

Хіба віруючі цього села – це лише ті кілька чоловік і жінок, які прийшли сюди, щоб помолитися разом з нами? Хіба не розкривається в цьому відношенні дещо набагато більше: наше загальне ставлення до Церкви Божої, до молитви, до священника як служителя Церкви Христової?

Тут, браття і сестри, розкривається наша віра, наше милосердя і християнська турбота про живих і мертвих. Завтра з благословення керуючого архієрея сюди прибуде новий настоятель. Можливо, що ним стане один з тих священників, який стоїть зараз поруч з нами і бачить таке відношення місцевих жителів. З яким настроєм він почне виконувати тут

свої священницькі обов'язки, спілкуватися з людьми?

Не треба забувати, дорогі браття і сестри, що храми будуються не для краси, не для прикрашання наших сіл, а для спасіння людських душ. Тому туди потрібно ходити. А хто служить у храмах? Священники, такі самі люди, як і ми з вами. Ось він, один з цих духовних пастирів, наставників, лежить перед нами своїм мертвим тілом, а безсмертним духом вже відійшов до Бога. Будучи людиною грішною, він душею вже відійшов до свого Творця, віддаючи себе в руки Його любові й милосердя. Проте цей грішник усе своє священницьке життя молився за прощення як своїх особистих гріхів, так і гріхів тих, чиї душі Господь доручив йому пасти й спасати від вічної загибелі, у тому числі за жителів цього села, де він служив.

Увесь свій тривалий священницький вік отець Симеон молився саме про це, починаючи з 1957 року, коли він почав своє служіння у Православній Церкві. А це були зовсім інші часи, ніж теперішні, в яких живемо ми з вами. Це були часи нещадних гонінь на Церкву, на священників, їх рідних і близьких. Це були часи, коли сільський священник не мав права мати ніякого домашнього господарства,

і нікого не цікавило, як він буде виживати, чим будуть харчуватися його діти.

Я наведу вам лише один факт з життя отця Симеона. Коли він, ще молодий служитель Церкви, жив у Смілі, невідомі люди потай приходили вночі до його хати і вирубували сокирою поріг, аби нашкодити йому. Хто приходив: німці, американці, прибульці? Ні, це були наші люди, громадяни нашої безбожної держави.

Саме тоді, коли більшість радянських людей обирали для себе престижні професії – лікарів, інженерів, вчених, політиків, мріяли бути космонавтами, зірками кіно, ця людина, чиє тіло лежить перед нами, вирішила стати православним священником, слугою і служителем Божим. Для чого? А для того, щоб молитись, славити нашого Спасителя, допомагати людям шукати й знаходити Бога, йти до Нього, терплячи при цьому неймовірні страждання від тогочасної атеїстичної влади, наругу і відверті знущання. Хіба не ми з вами цуралися священника при зустрічі з ним у велелюдних місцях, хапалися за ґудзик, коли він вулицями йшов у підрыснику, сміялися над ним у громадському транспорті?

А хто з нас знає, яким було його життя у той страшний час? Де він жив? Як

жив? Як він терпів усі плювки, насмішки й образи? Хто бачив його сльози?

Перед нами, браття і сестри, лежить священник, який свідомо віддав себе у жертву заради Христа, заради спасіння душ тих людей, які намагалися заповідати йому щось погане. Він мав чудовий голос, який поставив на служіння Богові. Мало хто знає, що отець Симеон багато вчився, закінчив Духовну Академію, мав велику церковну бібліотеку. Він був чудовим проповідником, але ніколи не виставляв свої здібності перед іншими. Він був надзвичайно освіченою людиною, і ці знання отець Симеон здобув не для того, щоб хизуватися ними перед людьми, а для того, щоб навчити їх християнству, побожному життю, пробудити в їх душах прагнення йти до Бога, любити Його, боротися з гріхом. Лише Одному Богові відомо, скільки він здійснив богослужінь, скільки зробив поклонів, скільки разів вклонявся перед своїм архієреєм, аби взяти святе благословення. Тому ми маємо повне право просити Господа, щоб зі Своєї ласки й милості Він простив нашому дорогому отцю Симеону всі його гріхи. Отець Симеон це насправді заслужив.

А яку шану, яку подяку він заслужив від простих людей?.. Прости нас, Боже.

Зараз, браття і сестри, всі ми будемо підходити і прощатися з покійним священиком. Не забудьте сказати: «Батьюшко, я вам прощаю. Господи, прости його», і сказати ці слова так, щоб вони зустрілися з душею, яка вже відійшла до Бога.

Ми ховаємо його тіло в чудовому місці, біля храму, де він служив. Не забувайте, браття і сестри, приходячи сюди, вклонятися його могилі й просити: «Господи, прости його», щоб ця могила не заросла бур'янами. Отець Симеон дуже любив служити Богу, він служив навіть тоді, коли вже був невиліковно хворим, фізично немічним. Не забувайте спочилого батюшку у своїх молитвах. Інколи буває дуже прикро, коли ми приїжджаємо на храмове свято якогось села, беремо участь у святковому богослужінні, одержуємо величезну кількість записок для поминання, і в жодній з них немає імен парафіяльних священиків – як тих, хто колись служив тут, так і того, хто служить тепер. Сотні, тисячі імен – і серед них жодного священика! А він служить перед Престолом, молить Бога за всіх.

Прости нас, Господи. Прости нас, дорогий брате Симеоне. Царство тобі Небесне!..

СЛОВО НА ПРОЩУ

Сьогодні, браття і сестри, настала прощенна неділя. У нашому народі цей день ще називають «прощею». Зараз ми розпочнемо вечірнє богослужіння, наприкінці якого правитиметься уставний чин прощення, з якого, власну кажучи, усі ми увійдемо до Великого посту.

Нехай ні в кого не виникне хибна думка, що просити прощення один в одного, як це робиться за благочестивою традицією під час богослужіння, так легко і просто. Підійшов, поклонився, склав руки на грудях, промовив: «Прости», почув у відповідь: «Бог простить, я прощаю і мене простить» – і пішов собі додому. Дорогі браття і сестри, враховуючи те, як ми живемо, як ми ставимося до Бога, до Його Церкви, у стосунках один до одного, просити прощення один раз на рік для нас, мабуть, занадто мало.

У життєпису одного з християнських подвижників, який жив і спасався

у спекотній пустелі, є такий приклад: випробовуючи його смирення, до нього прийшли такі ж самі аскети й кажуть йому: «Ти – блудник». А він мовчить, хоча прожив майже все життя у пустелі, не бачивши жодного жіночого обличчя. Йому далі кажуть: «Ти – крадій». А він знову мовчить, хоча в пустелі немає що красти, крім піску.

Таким чином йому перелічують всі людські гріхи. А він смиренно мовчить, ні в чому себе не виправдовуючи перед братією. А коли ті раптом сказали йому: «Ти – єретик», подвижник підвівся і рішуче відповів на це: «Ні, я не єретик» і почав читати той самий Символ віри, який співаємо ми за Божественною літургією.

У цьому прикладі є багато повчального для нас. Коли ми кажемо: «Простіть мені», ми визнаємо свою гріховність перед людьми й Богом не вибірково, тому що ми насправді грішні у всьому і перед усіма. Проте той, хто не зрадив Бога, не відступив від Нього, може сказати так само твердо: «Ні, я не єретик, не відступник, не зрадник». Але сказати так може лише той, хто дійсно ні в чому не відступив від Бога і віри в Нього.

Цих слів не має права сказати той, хто піддавав сумніву канони Святого Право-

слав'я, спасенні церковні Таїнства, був роздвоєним у вірі, ходив до церкви, але дотримувався різних забобонів, прикмет, язичницьких традицій і обрядів. Образив Божу велич той, хто у мить душевного, психічного напруження сумнівався у присутності Божій, ремствував на Бога, обвинувачував Його у власних негараздах. Господи, прости нас.

Не має права сказати, що він не відступив від Бога той, хто приходив до храму Божого не для молитви, а для того, щоб поставити свічку так, аби когось від того стало зле, або стояв перед запаленою свічкою з мертвою, вихолощеною душею.

Хто підміняв православну віру суєвір'ям, звертався за порадами й допомогою до чаклунів, шептух, екстрасенсів, астрологів та інших слуг диявола. Кайтеся, браття і сестри, хто займався цими чорними справами. Це – страшний гріх перед Богом.

Хто не сповідався так, як вимагає Церква, а тільки заради обряду, коли сповідь не торкалася душі, а все трималося на кінчику язика.

Хто причащався не за уставом, жив не за законом совісті й віри в Бога.

Хто ображався в храмі, намагався чинити у церковному житті свою волю,

дратував своїм негідним поведженням інших.

Хто відносився до священиків з неповагою, зі зверхністю, лицемірів перед ними, не чесно відносився в словах, ділах і думках.

Хто хотів використати ближнього для своєї власної користі, для збагачення, все робив для того, щоб заробити собі авторитет в очах інших.

Хто не зміг зберегти святість церковного шлюбу, порушував вірність, потурав дітям у гріховних звичках і пристрастях, не виховував їх церковно, православно.

Називати наші гріхи, браття і сестри, дуже страшно і важко. Вони складають сутність нашого життя і нашого духа. Прости нас всіх, Боже...

Добре, що сьогодні ми прийшли до храму і молимося Богу. Гірше, якщо ми належимо Богу тільки тілом, а душа відстоїть від Нього дуже далеко. У тих гріхах, дорогі браття і сестри, що я називав, священик у тисячу разів більш грішний, ніж ви всі. Тому й ми стоїмо перед вами відкрито, сповідуючи свою гріховність і просячи у вас прощення. Простіть Христа ради.

ТАЇНА ЖИТТЯ У БОГОВІ

Християнська віра – це величезна таїна. Віра – це життя, але життя у Богові. Якщо Богу вірити правильно, то й жити-меш теж правильно.

Часто в нашому житті трапляються такі події, які ставлять людину перед життєво важливим вибором. Наприклад, чоловік покинув жінку і пішов до іншої, а першій жінці в самотньому житті стало дуже важко. І вона собі думає: «Як так жити, то краще вмерти» І починає вже думати про те, як піти з цього життя. Вона правильно думає? Аж ніяк.

Звичайно, з нею сталася біда. Але це зовсім не той випадок, який веде до відчаю, до хибної думки, що тепер немає заради чого жити. Якщо ж вона наполягає на своєму, то який висновок можна зробити? В її душі відсутня віра в Бога. Тому що коли ця віра є, то вона підказує вихід з будь-якої ситуації нашого життя, навіть такої, яка здається нам цілковити-

тою безвихіддю. По вірі Господь дасть силу витримати і не впасти у відчай, від якого залишається один крок до самогубства. Господь обов'язково дасть людині ту опору, з якої вона розпочне нове життя або знайде підтримку й втіху.

Іще один випадок: дівчина не виходить заміж. Їй вже 25, 26, 30 років, а сімейного життя немає. І вона собі думає: «Якщо мене Бог покинув, то навіщо мені жити?»

Такий страшний висновок чи самовирок може зробити душа глибоко невіруюча, яка не знає, Ким є для неї Господь Бог. Коли ж вона знає свого Батька Небесного, то дивиться на скрутні обставини свого життя зовсім інакше. Якщо не вдалося створити власного сімейного затишку, це зовсім не означає, що життю настав край. Людина з Богом у душі завжди знайде застосування своїх сил та енергії в служінні іншим людям, своїм батькам, державі, Матері-Церкві.

Скільки таких прикладів, коли людина без рук і ніг, цілковитий інвалід, який, здавалося б, непридатний ні для чого, знаходить своє місце у житті: здобуває освіту, починає працювати на користь іншим, ні на що не ремствує і не впадає у відчай з бажанням якомога скоріше накласти на себе руки.

З вірою в Бога людина здатна витримати будь-які випробування долі. Навіть якщо виникає питання: жити чи доведеться вмерти – людина цілком покладається на волю Божу, бо для неї жити чи вмерти в Богові, за словами святого апостола Павла, «якщо ми з'єдналися з Ним (тобто Христом) подобою смерті Його, то будемо з'єднані з Ним і подобою воскресіння, знаючи, що наш давній чоловік був розп'ятий з Ним, щоб було знищене тіло гріховне, щоб нам не бути більше рабами гріха... А коли ми померли з Христом, то віримо, що й жити будемо з Ним, знаючи, що Христос, воскреснувши з мертвих, уже не вмирає – смерть уже не має влади над Ним» (Рим. 6, 5–9).

А коли ми починаємо сумніватися у цьому, ставимо перед собою питання: «Чому Бог мене не чує? Чому не допомагає?», то тим самим ми ще більш занурюємося в такий стан, з якого дійсно вже немає виходу, від чого нехай береже нас Господь. І треба, браття і сестри, не лише самим непохитно стояти у вірі, але й допомагати тим, хто немічний вірою, хто розгубився між вірою і невір'ям, заблукав у сумнівах і ремствує на власне життя. Господь завжди з нами і Його Батьківська ласка над кожним, хто вірить у Нього. Амінь.

ТАМ, ДЕ БІДА – ЗАВЖДИ Є НАДІЯ

Слово на зустрічі ікони «Чорнобильський Спас» у Свято-Покровському соборі м. Сміла

Браття і сестри! Ми стоїмо перед незвичним образом, який народився у центрі Чорнобильської трагедії й техногенної катастрофи – найжахливішої за всю історію людства. Цей образ народився в скорботному серці одного зі священників, якому Господь відкрив його у такому вигляді, яким ми його бачимо на іконі «Чорнобильський Спас».

Саме тоді, коли наближається страшна біда, коли люди відчують зловісний подих смерті, у душах віруючих людей завжди народжується надія на спасіння, бо віримо, що Господь, Божа Матір, святі нас ніколи не залишають Своїм заступництвом, милосердям і поміччю. Ми віримо у те, що якщо Господь Своїм Промислом послав на нашу землю чорно-

бильську біду, Він нам і допоможе подолати її. І скільки вже було таких випадків, коли радіометричні прилади не фіксували наявності радіації в місцях, які ми вважаємо святими, християнських оселях, де вірять Богові, де вклоняються його святим образам. Таких прикладів і випадків безліч! І ця ідея милосердя Божого відображена на іконі «Чорнобильський Спас», бо ми віримо, що Господь за молитвами вірних Йому змилується над нашою скорботною українською землею, пошле їй Свою поміч.

Разом з тими заходами, які здійснюються з боку держави для надання допомоги людям, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зусилля Православної Церкви є неабиякою моральною підтримкою в суспільстві. І не випадково народилася ідея пронести хресним ходом цей святий образ по всій українській землі – від Донецька до Карпат, аби всі люди змогли доторкнутися до нього з вірою в Бога, Його благодатну силу і милосердя.

Сьогодні в нашій державі немає такої родини, до якої не доторкнулася ця трагедія. Особливо постраждали ті, хто опинився в її епіцентрі, хто вступив у схватку з радіацією: військовослужбовці, пожежники, правоохоронці, лікві-

датори. Ми схиляємо свої голови перед пам'яттю всіх, хто віддав своє життя у цій схватці: а це тисячі ще молодих життів... Тому, браття і сестри, прикладаючись до цього святого образу, будемо молитися за упокій тих, кого забрала від нас чорнобильська трагедія, і про те, щоб нас Господь зміцнив нас духовно і тілесно, дав благодатних сил вистояти і перемогти цю біду.

Біля образу
«Чорнобильський Спас»

ТВЕРЕЗІСТЬ ХРИСТІЯНСЬКОГО ДУХУ

Сьогоднішнє євангельське зачало, браття і сестри, розкриває перед нами таїну християнського життя. Його можна читати й перечитувати знову, сприймати розумом, погоджуватись або не погоджуватись, але доки ці слова не будуть осягнуті й сприйняті душею, доти вони залишаться просто словами, а не головним принципом життя людини у Христі Ісусі.

«Хто хоче за Мною іти, – каже Господь, – хай зречеться самого себе, візьме хрест свій та й іде за Мною» (Мк. 8, 34). Навіть якщо розмірковувати над цією фразою суто логічно, не все відразу стає зрозумілим і сприйнятливим. А якщо спробувати сприйняти ці слова про хрест не розумом, не логікою, а душею?

Звичайно, ми маємо дуже багато прикладів життя саме за тим принципом, про який каже Христос: зречтись себе, узяти свій хрест і йти за Спасителем. Один з таких прикладів – життя Олексія,

чоловіка Божого. Заради Христа він відмовився від усіляких земних благ. Протягом багатьох століть життя цього святого було джерелом для християнського натхнення, глибокого емоційного усвідомлення християнського подвижництва. Цей приклад не уписується в наше буденне життя, але цілком уписується в розуміння вищезгаданих євангельських слів. Взагалі, воно не має аналогів ані у світському, сімейному, ані в аскетичному чернечому житті.

Можна сказати, що життя Олексія, чоловіка Божого, є єдиним своєрідним випадком в історії Церкви Христової, але в ньому є такі моменти, які торкаються й нас.

Наприклад, багато хто з нас займається буденними справами, і ці справи іноді настільки захлинають нас своєю буденщиною, що, як кажуть, ніколи угору подивитися. Не вистачає доби, не вистачає тижня, щоб з усім упоратися. А спробуй у неділю не піти на базар, відкласти усі піклування, а піти до храму – оце й значить відмовитися від чогось у собі заради Христа.

Якщо людина не здатна відкласти буденщину й у святий день піти до храму, помолитися там, вже не кажучи про великі подвиги віри, вона ніколи не зможе

збагнути, заради чого треба зрікатися себе і брати якийсь хрест.

Придивіться уважніше, браття і сестри, і ви знайдете багато живих прикладів, в які уписується або ж, навпаки, ніяк не уписується логіка євангельських слів. Відмовитися від уваги до власної особи, а віддати її іншому – це й значить: зректися себе. Не вимагати для себе ніякої пошани, не розніжувати свого тіла, не розслаблятися в духовному житті – це теж означає: зректися себе. Зректися – це значить жити скромно, смиренно, менш задивляючись на себе у дзеркало з думкою: «А як на мене подивляться інші? Чи пасує мені те чи інше? Чи сподобаюсь я людям у цьому або іншому вбранні?»

Ми майже щодня проводжаємо на кладовище спочилих, і нам іноді доводиться чути від їхніх родичів: «Що ж подумают люди, якщо буде обід без горілки?» А коли іде піст, кажуть: «Що скажуть люди, якщо обід буде без м'яса?» Про що думаємо: про те, як не образити Бога чи про те, що скажуть люди? Про душу спочилого, про його загробну долю чи про те, що скажуть про нас інші, якщо ми не поставимо на стіл горілку?

Про що думає дівчина, яка нафарбувала, напудрила себе з голови до ніг, а самі ноги ледь прикриті коротенькою

спідничкою? Про Бога чи про те, як вона сподобається іншим?

Узяти хрест нашого Спасителя – це значить прислухатися до того, що Він сказав, а не до того, що кажуть люди. Прислухатися до Христа – це й значить: йти за Ним. «Жоден, хто кладе руку свою на плуг і оглядається назад, не придатний для Царства Божого» – сказано у Святому Письмі (Лк. 9, 62).

А скільки в нашому житті моментів, коли ми не віримо Христові, а віримо різним дурницям, прикметам, забобонам! І скільки б з нас бажало поставити біля себе Христа і щоденно вимагати від Нього для себе уваги: здоров'я, благополуччя, заможного життя. Христос для багатьох християн стає не більш ніж джерелом задоволення власних бажань. Але мало хто з нас може сказати Йому від усього серця: «Слава Тобі, Боже, за біль і за радість! Слава Тобі, Боже, за те, що Ти є!». І сказати так, щоб ці слова полилися з глибини душі, щоб відчув кожний, що він звертається до Бога.

Взагалі, браття і сестри, що таке наше християнське життя? Хіба воно не є суцільним хрестом, хрестоношенням? Є у всіх відношеннях. Коли накопичується багатство, коли людина стає владною, популярною, відомою – хіба це не стає

для неї самої хрестом, коли душа прикипає до слави, багатства, популярності, людського авторитету так, що з усіх сил намагається цього не втратити. А для простої людини, яка нічого цього не має, живе від зарплати до зарплати і думає лише одне: «Як же завтра?» – її життя теж є хресним. Але цей хрест – зовсім не той, про Який каже Христос.

Задоволений тим, що маєш багато – поділись з ближнім. Живеш від зарплати до зарплати, від пенсії до пенсії, важко від злиденного життя – подякуй Богові від душі, що Він послав тоді мужність і силу витримати те, що послано тобі. І скільки б я тут не говорив, і скільки б не говорив кожний священик на моєму місті, слово тільки тоді доходить до душі, коли воно перевірене власним життям. Якщо цього немає – нічого немає, є лише голі слова, які не торкаються до душі. Тоді один говорить, а інші слухають. Більш нічого.

«Хто хоче йти за мною – нехай візьме свій хрест», – закликає кожного християнина Господь. «Не Мій Хрест, – каже Він – а лише свій, і йди за Мною». Чи обіцяв Христос за це якісь блага? Коли ми читаємо житіє Олексія, чоловіка Божого, то Господь дав йому багато вже тут, на землі, зробивши його «чоловіком

Божим», як про це сповістив людям небесний голос. Коли він помер і біля його виснаженого тіла зібралися тисячі людей, то багато з них отримали зцілення від хвороб. Хто їх зцілював? Подвиг чоловіка Божого, благодать Святого Духа. Чи схоже це на те, що пропонують людям сучасні цілителі або секти?

Тому нехай оце надзвичайне слово про хрест, як про найголовнішу сутність життя на землі, зі скорботами, з радощами, падіннями, невдачами, успіхами, сумом – з усім, що є в ньому – надихне всіх нас правильно жити, розуміючи наше небесне призначення, а не людську славу і шану.

Нехай, дивлячись на те, як ми смиренно живемо, любимо один одного, про нас скажуть, що ми люди Божі, Його діти. Це й буде найвищою нагородою і відзнакою християнського життя. Амінь.

У ЩО МИ ВІРИМО?

Браття і сестри! Я в руках тримаю свічку. Це не зовсім звичайна свічка, яку ми ставимо перед святими образами. Вірніше, вона є церковною, бо придбана кимсь у храмі Божому, але поламана таким чином, що не має ніякого церковного вигляду. І в такому вигляді її хтось запалив перед іконою Казанської Божої Матері. Давайте, браття і сестри, разом помолімось за цю людину, і нехай наша молитва дійде до Бога так, щоб той, хто радить нам ставити свічки саме таким чином і ставить їх сам, зрозумів, що він служить не Богу, а дияволу і слугам його. Яке це святотатство, який глум! Віруюча людина не може, не має права робити цього. Таку свічку може поставити тільки людина глибоко невіруюча і лише з однією-єдиною метою: комусь напакостити, нашкодити. Ось з якими «молитвами» дехто переступає поріг Божого храму...

А тепер подивіться на книгу, яку я тримаю в руках. На ній є напис: «Біблія». Однак у ній зазначено, що це особлива Біблія – менонітська, і вона розповсюджується безкоштовно серед усіх, хто бажає придбати її. Хто тільки сьогодні не розповсюджує цю священну книгу! Харизматики, євангельські християни-баптисти, адвентисти, п'ятидесятники, «Свідки Єгови» – представники і послідовники десятків релігійних течій. А яку Біблію повинні мати і читати православні християни? Тільки канонічну православну. Інші ж видання цієї книги, якщо вони навіть гарно надруковані, пропонуються нам безкоштовно, нам не потрібні.

Ми живемо у надзвичайно спокусливий, лукавий час. Але незважаючи на всі спокуси сьогодні, до кожної хати, до кожної нашої оселі видимо чи невидимо приходить Господь наш Ісус Христос. Він приходить до нас через службу в храмі Божому і церковну проповідь, через духовну програму по радіо й телебаченню і церковну газету, просто через спілкування між людьми. І так відбувається всюди, де сповідують нашого Спасителя. Особливо тепер, коли ми відзначили 2000-ліття від народження Ісуса Христа і зробили крок до нового тисячоліття.

Якщо замислитись, то це не звичайна ювілейна дата. Ця межа відкриває велику таїну всім людям – усім без винятку: не лише християнам, а й мусульманам, іудеям, язичникам. Це – таїна народження Христа, Його з'явлення на нашій грішній землі як Людини і як Бога. І цю найвидатнішу подію в історії людства відзначають усі мешканці нашої планети, незалежно від релігійних переконань. А що написано у Святому Письмі? «І буде проповідуване це Євангеліє Царства по всьому світу, на свідчення всім народам; і тоді прийде кінець» (Мф. 24, 14). І ось ми з вами являємось живими свідками здійснення цих великих пророчих слів, коли жодна людина на землі, навіть дикуни, котрі аж дотепер живуть у джунглях або пустелях, не зможуть сказати, що вони ніколи не чули про Христа та Його Євангелія Правди. І ця Правда примушує кожного з нас знову й знову замислитись над своїм життям і тим, як псує його гріх, роблячи людську душу непридатною для вічного Царства Божого.

Згадаймо Біблію. Бог, звертаючись до Каїна, говорить йому: «Коли ти добре робитимеш, то підіймеш обличчя своє, а коли недобре, то в дверях підстерігає. І до тебе його пожадання, а ти мусиш над

ним панувати» (Бут. 4, 7). Цей гріх був зовсім не якоюсь плямою, яку б можна було просто випрати, або якоюсь легкою хворобою, неміччю, від якої можна швидко і безболісно позбавитися. Ми повинні усвідомити, що гріх – це сутність нашої зіпсованої людської природи. Ми усі – усі без винятку – уражені гріхом. І коли людина обирає шлях, який веде до Бога, вона починає боротися проти свого гріха. Ця боротьба триває до останнього подиху людина, часто набуваючи драматичного характеру. Але людині часто хочеться, щоб цієї боротьби не було, щоб вона позбавилась цієї хвороби – гріха – вже через кілька кроків просування до Бога. Людині хочеться якомога швидше стати святою, а гріх не поспішає випускати її зі своїх обіймів. Людина починає страждати, але зовсім не тому, що бореться з гріхом, а тому, що не розуміє духовної природи гріха. Спробуймо розібратися разом у цьому питанні.

Я зробив три кроки назустріч Богу: щиро молився, постився, ходив до храму, намагався не пропустити жодної служби, сповідував свої гріхи. Чи допомагає мені Господь очистити мою душу від гріховної скверни? Звичайно, так. Господь допомагає мені боротися і перемагати найрізноманітніші гріхи, котрі панують у моїй

душі й моєму тілі. Наприклад, я страждав черевоугодництвом, і Господь допоміг мені перемогти цей гріх. Однак на цьому боротьба не закінчується. Далі на мене чекає боротьба із сріблολюбством, грошолюбством. А далі – блуд, заздрощі, пиха, гнів, незадоволення і багато чого іншого, що перешкоджає мені визнати себе святим. Тож скільки разів мені треба перемогти свою неміч, щоб хоча б трохи наблизитись до Бога? Аж до останнього подиху. А тому несправедливо ставити питання про наше духовне спасіння таким чином: я зробив крок до каяття, а вже вимагаю святості. Мені хочеться, щоб шлях мого спасіння був легким, зручним. Ми не ставимо перед собою запитання, чи справедливо чекати такого «спасіння». А як треба його ставити? Так, як ставили його усі подвижники і праведники: «Господи, допоможи мені, грішному». І це щире прохання повинно супроводжувати нас протягом усього нашого життя, якщо ми насправді хочемо докорінно змінити його, наблизитися до Бога. А для того щоб ми краще усвідомили сутність своєї гріховної природи, Святе Письмо повчає нас прикладом.

Жінка вісімнадцять років живе скорченою. Чи була її хвороба наслідком якогось гріха? А якщо так, то якого: її осо-

бистого гріха чи загального людського? І загального, і особистого. Коли людина прикута хворобою до ліжка, то це можна вважати проявом гріха, бо у Царстві Небесному немає хвороби, як ми уявляємо її у нашому земному тимчасовому житті. А тому коли людина захворіла, це стає зовсім не випадковим явищем, збігом якихось обставин, а тим, що відповідає гріховній природі людини. Ми несемо перед Богом нашу особисту відповідальність за свої гріхи, але їх духовна природа бере витoki із порушення Адамом і Свою Божого заповіту.

А тепер знову замислімося: людина лежить на смертному одрі, а їй нестерпно хочеться одужати. Спочатку звертається до лікарів, а потім, коли це їй не допомогло, просить рідних і близьких відвезти її до якоїсь «знахарки». І її возять: від «знахарки» до бабки-шептухи, від екстрасенса до астролога, від чаклуна до «народного цілителя». Не шкодують ані грошей, ані часу, підняли на ноги усіх своїх знайомих і незнайомих. Забули лише про найголовніше: ця нещасна людина є, насамперед, грішною, її душа обтяжена нерозкаяними гріхами, і саме це є головною причиною її страждань.

На жаль, ми часто забуваємо про те, що жодна людина не зможе уникнути

смерті. І якщо Господь посилає людині хворобу, щоб вона замислилась над вічністю, згадала про Бога, приготувала себе до зустрічі з Тим, Хто дарував їй життя, чи потрібно у такому разі їхати до екстрасенса, чаклуна, «цілителя», аби тойвилікував її? Звичайно, ні. Тоді чому, знаючи про це, ми ідемо туди та й ще радимо йти туди іншим? Чому дехто ставить свічки не так, як вчить нас Церква, а так, як вчить нас хтось? Адже це роблять люди, які ходять до храмів, слухають церковні проповіді, знають про те, що цього робити не можна. Ці люди не усвідомлюють, що ніякі чаклунські поради, якщо не допустить Господь, нічим не зашкодять тому, на чие ім'я була поставлена ця збочена свічка. Натомість тому, хто її поставив, доведеться тримати сувору відповідь на Страшному Суді за свою жорстокість до ближнього.

Господь усім нам бажає спасіння, бо Він постраждав за усіх без винятку, а тому часто Своїм незбагненим промислом посилає людині хворобу, неміч, аби вона замислилась над своїм життям, схаменулась від гріха, прислухалась до голосу Божого. Однак ми боїмося не Бога, а сухої жаби на порозі нашої хати, пристріту, сплутаного волосся, чорної кішки на дорозі та багато чого іншого. Чому ж

ми буваємо часто такими маловірними? Тому, що не маємо у серці міцної віри в Бога. А якби вона була, то ми б нічого не боялись, бо віруючі у Христа, як запевняє нас Сам Господь, «будуть брати руками змій; і, коли вип'ють щось смертоносне, не зашкодить їм» (Мк. 16, 18).

І ще треба пам'ятати: коли ми починаємо боротися з власним гріхом, нам потрібне усе те, чого вимагає Свята Церква: піст, молитва, стриманість, церковний послух, смирення, каяття. Але найбільше, найцінніше, що нам потрібно мати – це братня любов поміж собою, бо усе вищезгадане – піст, молитва, послух та інше – є тими засобами, які вкоріняють любов у нашому серці.

Кожному з нас, дорогі браття і сестри, потрібне особливе внутрішнє око, яке б неухильно спостерігало за нашою совістю, за кожним її рухом. Якщо ж немає цього внутрішнього спостереження, самоспоглядання, то відносно Живого Бога я залишаюсь пустим, безблагодатним, мертвим. А святий апостол Павло пише, що «наша боротьба не проти плоті і крові, а проти начальства та проти влади, проти правителів темряви світу цього – проти піднебесних духів злоби» (Еф. 6, 12). Отже, коли я борюся з власними гріхами, то тим самим я борюся

«проти піднебесних духів злоби». І якби в цій боротьбі нам не допомагав Сам Господь і Бог наш Ісус Христос, усі б ми були навечно поневолені дияволом – головним ворогом нашого спасіння. Але Господь зі Своєї ласки посилає нам Свою небесну допомогу і підтримку: через Святе Причастя і сповідь, через церковну проповідь, молитву, свячену воду і хрест, через святі ікони.

То ж нехай Господь допоможе нам ніколи не зваблюватися і не ставити свічки так, як навчає диявол і слуги його. Нехай Господь допоможе нам зрозуміти, що ми повинні боротися за чистоту і святість нашої віри. Ця боротьба ніколи не була і не буває легкою. Спаситель світу виніс Свій Хрест на Голгофу, а ми готові падати у розпач, ледве нас торкнулася хвороба і волати: «Боже, забери!» Ми кричимо тоді, коли Господь нам послав цю хворобу для нашого ж спасіння, очищення душі.

Треба, браття і сестри, твердо вірити в те, що Господь не відступає від нас, він допомагає нам Своєю благодаттю і силою, Своєю присутністю в нас самих і нашою присутністю в Ньому. Богу нашому слава, честь і поклоніння нині і повсякчас. Амінь.

ФАРИСЕЙСЬКІ ОБІЙМИ

У Старому Заповіті написано: «Дай мені, сину мій, твоє серце, і очі твої хай кохають дороги мої» (Пр. 23, 26), а в іншому місці Святого Письма є такі слова: «Люби Господа Бога твого всім серцем твоїм і всією душею твоєю, і всім розумом твоїм» (Мф. 22, 37). У Новому Заповіті ці вимоги не відмінені – вони просто поглиблені, бо, за словами Спасителя, «немає більше від тієї любові, коли хто покладе життя своє за друзів своїх» (Ін. 15, 13). І протягом всіх віків свого існування, браття і сестри, Христова Церква ці святі слова постійно повторює, проповідує, а православний народ прагне до того, щоб вони стали життям віруючих людей, їх суттю.

Ми молимося, просимо Бога, аби Він зміцнив нас у святій вірі, але часто ми буваємо настільки прив'язаними до матеріального світу, до всього земного, що сказати, ніби ми насправді віддали своє

серце Богові, не завжди вдається. Протягом усієї багатовікової історії людства на землі точилися й вибухали кривавими війнами змагання за території, за міста і села, за владу, пошану, скарби і ще багато за що. Старозавітний Каїн вбив смиренного Авеля, каменем спотикання стали деякі земні прихильності для іудейських царів-пророків Соломона і Давида.

У новозавітній християнській історії є багато прикладів цього ж самого. Розуміючи, як не просто зламати або змінити людську психологію прив'язаності до земних понять, речей, уявлень, у Святому Письмі це питання Христос поставив дуже гостро: «І коли рука твоя спокушає тебе, відітни її; краще тобі калікою увійти в життя, ніж з двома руками йти в пекло, у вогонь негасимий» (Мк. 9, 43).

Зверніть увагу, браття і сестри, Господь мав на увазі не фізичне відношення до спокуси. Коли Господь каже: «Якщо тебе рука спокушає», то слово «спокуса», не несе фізичного значення, а мається на увазі моральний наслідок того чи іншого хибного вчинку. Відрубай недобрі побажання, з якими ти можеш потрапити у вогонь вічний – ось що тут мається на увазі. «Якщо ж рука твоя або нога твоя спокушає тебе, – відітни її і відкинь від

себе: краще тобі увійти в життя без руки або ноги, ніж з двома руками і з двома ногами бути вкинутим у вогонь вічний» (Мф. 18, 8).

Наша прив'язаність до матеріального світу не є природною. Пригадайте, як себе поводити іудеї, що вони сказали, коли до них привели людину, яку зцілив Христос.

Вони питають її: «Скажи, як тебе зцілив чудотворець?» А Він зцілив у суботу, тобто за єврейським законом порушив святий день. Що ж стає вищим: прив'язаність до суботи чи благо, яке може створити людина в цей день? Хіба не так іноді кажемо й ми з вами? Хіба не трапляється в нашому житті так, що ми намагаємося прикрити добро людини власним злом, власною недоброзичливістю? Нам хтось каже: «Яка чудова, добра людина!», а в нас щось перевертається усередині – і ми кажемо у відповідь: «Що у ньому доброго? Якби ви знали, який він насправді...»

І через такий осуд виходить, що невинна людина нами очорнюється. Це є проявом витонченої психології фарисейства, яка зберігається в людському житті аж по цей день. Коли людина залучається до Церкви і вперше приходить до Бога, вона до Нього ставляться з відкритим

серцем. Якщо ж вона згодом стає церковною пристосованкою, то перетворюється на фарисея: це можна, це не можна, туди не йди, там не стань, це роби, а цього не роби... Всіх повчає, всіма незадоволена... Суцільне фарисейство.

Якщо ж серце буде належати Богові, то воно належатиме всім. Тоді зовсім не потрібні ніякі докази для того, щоб переконатися у чудодійних властивостях святого образу, пересвідчитися у всьому, чому навчає Церква, відчутти, що тобі прощені гріхи. Фарисейство ж, навпаки, про все вимагає доказів. Зберіть всі докази – і все одно залишиться місце для сумнівів: не так робили, не так кланялися, не так сповідували, не так молилися... Усе буде «не так».

Одвіку не було такого випадку, щоб народжений сліпий раптом зміг бачити. Христос зробив це диво і звелів зціленому показатися іудейським старійшинам. Той прийшов до них, і що йому відповіли? Що він увесь в гріхах і насмілився говорити? Хіба не таким тоном ми іноді відповідаємо іншим? Там, браття і сестри, де немає відкритої душі, де немає місця для Бога, є лише суцільне фарисейство.

Якщо хтось старанно постить і заодно думає, що він вже став трішечки святим,

той став фарисеєм. Якщо я старанно вичитую вечірні й ранкові правила, читаю акафісти аж до запаморочення і при цьому думаю, що я вже кращий порівняно з тими, хто цього не робить, це є також фарисейством. Якщо я кожної неділі ходжу до храму, а інші не ходять і я беруся осуджувати їх – це теж непідробне фарисейство. Якщо я бачу, що молода дівчина увійшла до храму без хустки та ще й в брюках, а я стою в хустці й сукні та й при цьому думаю, яке вона має право приходити до Бога у такому вигляді – я знову-таки стаю фарисеєм.

Таких прикладів з нашого церковного життя можна навести багато, коли я обіймаю ближнього не з любов'ю, а лише співчуваю йому, тоді як душа моя сповнена мерзоти, то це є теж відверте, мерзотне фарисейство. І ця фарисейська психологія яскраво розкривається в тому євангельському зачалі від Іоанна, яке ми чули за сьогоднішньою Божественною літургією. Як просто і разом з тим мудро відповідає фарисеям на їхні звинувачення сліпий, якого зцілив Христос: «Чи Він грішник, я не знаю; одне знаю, що я був сліпий, а тепер бачу» (Ін. 9, 25). У цьому епізоді – безодня премудрості, яка розкриває перед нами таїну людської психології й моралі.

Все у мене вдало виходить, все вдається, сиплеться мов із кошика, і це самозадоволення призводить мою душу до такого стану, що вже нікого не бачу, крім себе. Це ж фарисейство! А якщо нічого не виходить, то я так нагніваний на всіх і на вся, як фарисеї на Христа, – це також є фарисейством.

Там, де Бог – завжди чистота, святість, світло, і воно відчувається в кожному русі, кожному слові, погляді віруючої людини. І тому недарма казали, що у праведника лице цвіте. Воно цвіте Божою присутністю, і ця Божа присутність у кожній клітинці тіла людського, воно випромінюється благодаттю. А де фарисейство, там немає нічого світлого і Божого: сама пихатість, незадоволеність, роздратування, несмирення.

Фарисейство – це відсутність Божої благодаті, від чого хай нас всіх береже Господь. Амінь.

ХРЕСНИЙ ШЛЯХ НАШОГО СПАСИТЕЛЯ

Коли б ми, дорогі браття і сестри, пройшли хресним шляхом, яким йшов на Голгофу Ісус Христос – побитий, знеможений, скрочавлений – від підніжжя Єрусалимської гори і вище на лобне місце, то ми б відчули весь біль за людський гріх, вже навіть не торкаючись непосильної ваги того хреста, який витерпів наш Спаситель за всіх нас. Страшно навіть уявити, як Він під тяжкістю хреста знесилений падав, коли на Його колінах залишались відкриті язви, бо Він падав на каміння і Йому потрібно було знову підніматися і рухатися далі уперед, де на Нього чекали римські воїни, аби там розп'яти.

Все це я нагадав для того, щоб уявно повторити ще раз ту жахливу подію, яка одного разу сталася в житті всього людства – коли людина розп'яла свого Бога. І в сьогоднішній день ніяка нація не відмовиться від причетності до цієї трагедії,

тому що всі люди нагрішили, всі брали участь у цьому кривавому видовищі, коли підняли на хрест прибитого до нього безгрішного Бога.

«Хто з вас може докорити Мені за неправду. Коли Я говорю істину, то чому не вірите Мені?» – запитав Христос, звертаючись до людей (Ін. 8, 46). І ніхто не відповів.

А якщо ми поставимо це запитання сьогодні? За що Він постраждав? За що Його, безгрішного, ганьбили, над ним так знущалися? Відповідь буде одна: за правду. Виходить, сутність відповідальності, яку Христос узяв на Себе, і полягає в тому, аби виконувати волю Свого Отця Небесного, виконувати її аж до смерті. І тому, коли ми з вами, браття і сестри, стоїмо зараз перед Святим Розп'яттям, чи відчуває кожний з нас власну причетність до цього страхіття, про яке ми чули з прочитаних євангельських епізодів про Христові страждання? Чи можемо ми сказати, що цей гріх лежить на комусь, а ми, мовляв, до цього аж ніяк не причетні? Чи маємо право стверджувати, що ми, знаходячись сьогодні занадто далеко від того часу, не маємо до цього ніякого відношення?

Так, браття і сестри, нам дуже важко визнати, що ми до цього гріха непри-

четні. Нам важко визнати, що не лише іудеї, які волали: «Кров Його на нас і на дітях наших! Розіпни, розіпни Його!», були безпосередніми учасниками цього страхіття. А хіба ми не кричали разом з ними? Хіба не ми жадали Його смерті, Його вилучення з нашого життя?

Таїна хресних страждань полягає у тому, щоб їх спасенною силою всі люди спаслись від гріха, в тому числі й ми з вами. Тоді, якщо Христос страждав за гріхи людства, Він страждав і за наші з вами гріхи, за особисті гріхи кожного з нас, браття і сестри. Тому ми не можемо, не маємо права дивитися на цей Хрест і Розіп'ятого на ньому Спасителя спокійно, осторонь, з боку, з хибною думкою, що це, мовляв, не моїх рук справа, що я тут ні до чого.

Якщо безгрішного Христа розіп'яли грішні люди, то гріх розпинає Його і по цей час: гріх не якийсь абстрактний, примарний, а особистий гріх кожного з людей. І ніхто з нас не зможе заперечити, що саме мій гріх додав страждань нашому Спасителеві.

Якби Христос не випив усю гіркоту чаші голгофських страждань, тоді я мусив би страждати сам так, як Він постраждав за мій гріх. Він Сам постраждав, бо не хотів, щоб страждали ми, щоб

ми всі з вами отримали прощення, свободу від прокляття смерті, щоб, врешті-решт, стали спадкоємцями Царства Небесного.

Можливо, браття і сестри, думка про споконвічну владу гріха над родом людським не залишає когось навіть тоді, коли він стоїть перед Хресним Розп'яттям. Можливо, хтось подумки так і каже собі: «Все одно помирати, а за гробом вже нічого не буде»?

Аби не було Христового Воскресіння, то можна було б так думати. Але саме тому, що звершилося велике, неперевершене диво, якого, до речі, вимагали іудеї: «Ти, що храм руйнуєш і за три дні будуєш, спаси Себе Самого! Якщо Ти Син Божий, зійди з хреста!» (Мф. 27, 40), Господь не просто зійшов з хреста – Він Воскрес із мертвих. Воскрес для того, аби усі ми переконалися, що смерть, страждання і все, що пов'язане з гріхом, вже не має влади над людським родом, над всіма нами і над кожним з нас окремо.

І коли ми дивимось на хресні страждання і смерть Спасителя, то ми дивимося на своє воскресіння. Коли ми дивимося на цей страшний хрест, ми думаємо про своє прощення і спасіння. Коли ми стоїмо біля підніжжя хреста, ми віримо, що саме через Хрест відкрилися двері

у Царство Небесне, коли кожен грішник, яким би він не був, через Спасителя отримав право мати своє місце у Царстві Божому, назвати Бога своїм Отцем без сорому, без страху.

Іудеї вірили, що стати перед живим Богом – значить вмерти, а ми – православні християни – віримо, що стати перед розіп'ятим Богом – значить жити і бути прощеним. У цьому надзвичайна таїна і висота християнства, що ми можемо дивитися на все це очима, серцем і духом.

Тому нехай Христос сьогодні прийме нас усіх! Хай наша молитва і служба буде Йому угодна. А запалена свічка, яку ви сьогодні понесете додому, хай свідчить про страшну Христову смерть і про велич Христового Воскресіння. Амінь.

ХРЕСТУ ТВОЄМУ ВКЛОНЯЄМОСЬ, ВЛАДИКО!

Сьогодні, браття і сестри, говорити краще не з амвона, а стоячи біля Святого Розп'яття. Тут ми стоїмо перед величезною таїною.

Вчора на центр храму винесли хрест, прикрасили його квітами, і перед тим, як до нього підійти, вклонились до землі, приклались і після цього священник освяченим єлеєм написав на чолі віруючих ще один хрест. Відходячи, ми знову наклали на себе хресне знамення.

Чи правильно ми робимо, вклоняючись Хресту, осіняючи себе хресним знаменням, маючи на своїй шиї теж маленький натільний хрестик – символ нашого спасіння й віри? Чому ми вклоняємося Хресту? Чому ми його на собі носимо? Чому християнські кладовища, де лежать всі наші спочилі рідні й близькі, теж увінчані хрестами? Може, цього зовсім не потрібно робити? Наприклад, протестантські конфесії, вже не кажучи про новітні секти, зовсім не визнають

Хреста, не вклоняються йому, і при цьому глибоко переконані, що вчиняють правильно.

Відповідь на це дає нам церковне вчення і Біблія. Там є свідчення про те, що у той час, коли іудейський народ згрішив перед своїм Господом, Він послав йому кару – змій. І тисячі людей померли від зміїних укусів. Але щоб врятувати народ від загибелі, Бог дає йому образ. За словом Господа, Мойсей робить мідне зображення змія і через перекладину піднімає його вгору, аби кожний, хто дивився на це святе зображення, не вмирав від укусів отруйних змій (Числа, 21, 9).

Христова Церква завжди непохитно вірила, що Мойсей підняв змія в прообразі того хреста, перед яким сьогодні стоїмо ми з вами, дорогі браття і сестри. Невипадково у Євангелії є такі слова: «І як Мойсей підніс мідного змія в пустині, так мусить бути піднесений Син Божий, щоб кожен, хто вірує в Нього, мав життя вічне» (Ін. 3, 14-15).

Чому ж ми, православні християни, вклоняємося Хресту? Тому що на ньому за гріхи людства – у тому числі й за наші з вами – був розіп'ятий безгрішний Син Божий. Звичайно, ніхто з нас не тримав молотка і не прибивав цвяхів до живих рук свого Спасителя, але всі ми причетні

до цього неймовірно жахливого злочину тим, що ми є грішниками. Тому святий апостол Павло і написав, що людина прибила до Хреста свій гріх, піднявши на нього Свого Бога, Який, «тримаючи все словом сили Своєї, здійснив Собою очищення гріхів наших і сів по правиці Бога на небі» (Євр. 1, 3). Цвяхами до дерева були прибиті Його руки, і з тих рук текла кров на хрест, на якому Він був прибитий. Було проколоте ребро, були прибиті ноги – саме так, як зображено на цьому Розп'ятті. І те дерево, на якому Він був прибитий, було окроплене Божественною кров'ю. І тому, коли Він помер і Його зняли з хреста, а потім заховали Його в печеру, іудеї це дерево заховали, щоб його ніхто не зміг Його знайти. А потім на тому місці поставили язичеське капище на честь Венери, щоб тим самим спробувати навіки сховати правду про Христове Воскресіння.

Ось чому, дорогі браття і сестри, ми стоїмо сьогодні перед Розп'ятим Христом – Сином Божим, ось чому ми кла-няємося Хресту. Чому для нас хрест є величезною Святиною? Тому що саме звідти, з Голгофського Хреста, людина отримала прощення своїх гріхів. І для того, щоб ніхто не сумнівався, що хрест є величезною Святиною, у свій час Сам

Бог показав на небі зображення Хреста у вигляді світлих промінців. Цей хрест побачив знаменитий імператор Костянтин і почув голос: «Цим перемагай!», тобто перемагай хресною правдою, хресним терпінням, хресним милосердям. І відтоді Церква відкрито прославляючи Хрест, почала зображати хресне знамення, на якому був розіп'ятий Христос і поклонятися йому.

На дереві був розіп'ятий Христос, а це – образ. Чи маємо ми право подумати, що це – ідол, як у цьому нас намагаються переконати протестанти та інші конфесії, які не визнають святості Хреста Господнього? Нам кажуть, що ми ідолопоклонники, то кому ж ми вклоняємося? Ми ж Богу вклоняємося! Коли один імператор об'явив, що він – бог і свою статую поставив на видному місті, щоб люди кланялись статуї, то тим самим він засвідчив, що обдурив людей, бо насправді був не ніяким богом. А люди кланялись статуї, думаючи, що вони поклоняються Божеству. Там, де обман – там ідол. А коли ми говоримо про Розп'яття Христове, хіба можна це назвати обманом?

Зі Святого Письма ми знаємо про те, що праворуч Розп'ятого Спасителя стояла Божа Матір, а ліворуч – Іван Богослов. І коли ми з вами зараз стоїмо перед Свя-

тим Розп'яттям, то це місце називається Голгофою, і це є правда, бо тут, на Хресті, ми бачимо не лише Того, Хто висить на ньому, а перш за все свій гріх, який через Пречисте Тіло нашого Спасителя було прибите до хреста і Його Пречистою кров'ю цей гріх був омитий. Через це ми маємо право сказати: «Господи, прости мені». А якби цього не було? Не було б і «Господи, прости мені», не було б нічого.

Тому невинно, браття і сестри, в сьогоднішню неділю Церква винесла цей хрест, щоб ми з вами до нього приклались, тому що завершується тривалий піст, і кожен з нас відчуває якусь неміч у своєму тілі, своєму дусі. Нехай кожний замислиться, чи так ми терпимо, так страждаємо за наші гріхи, як за них постраждав Господь? До того ж, якщо ми й страждаємо, то страждаємо за свої гріхи, а Він за чий страждав?

Навіть коли людина, хвора на рак, лежить на смертному одрі й відчуває неймовірні болі, все рівно її хрест не можна порівняти з тим, на якому був прибитий Христос, тому що Йому ніхто не допомагав терпіти страждання. До того ж глузували, говорячи: «Якщо Ти Син Божий – зійди з хреста! Спаси Себе, якщо Ти Син Божий».

Його смерть на Голгофському Хресті звільнила тисячі людей, які згодом прийняли мученицьку смерть через розп'яття. А таких прикладів в історії відомо багато. Коли, наприклад, проти римлян підняв повстання легендарний Спартак, то усіх заколотників посадили на гострі дерев'яні палі – це також хрест. Коли римський імператор Нерон обвинуватив християн за те, що вони поклоняються Богу, він багатьох з них підняв на хрести, а під кожним з них запалив вогонь, аби ці люди живцем згоріли тільки за те, що вони визнали Христа своїм Богом. Протягом століть на нашій землі стояли тисячі таких паль і хрестів, на яких розпинали людей за те, що вони боролися за свою волю і за свою релігію. І це розп'яття триває аж донині, змінюється хіба що його форма. Але завжди й всюди, де людина бореться з гріхом, з розтлінням, безбожжям – там виникає Хрест. А там, де Хрест, там завжди й вибір: прийняти його, бути розп'ятим на ньому разом зі своїм Спасителем чи жити легко, просто, без будь-якого хреста, відвернувшись від цього образу, перед яким ми стоїмо зараз. Але кожна людина робить свій вибір, обираючи тим самим, з ким вона – з Богом чи без Нього. Амінь.

ХРИСТИЯНСЬКА ГІДНІСТЬ

Водному із зачал Євангелія є притча про те, як господар кличе своїх близьких на вечерю, а всі запрошені з різних причин відмовляються прийти до нього. Чому вони відмовляються? Тому що не навчені, глухі, байдужі, цілком зайняті лише собою, далекі від розуміння, де є Боже, а де – людське. Замислімося над заповідями блаженств, які розкриває наш Спаситель у Своїй першій нагорній проповіді. Подібно тому, як будь-яка цивілізована держава має свою конституцію або державний устрій, Церква теж керується власною конституцією, яка не є законом юридичним, але духовним. Цю конституцію ми слухаємо щоразу, коли в храмі здійснюється Божественна літургія. Про що там йдеться?

«Блаженні вбогі духом, бо їхнє є Царство Небесне; блаженні ті, що плачуть, бо вони втішаться...» (Мф. 5, 1–12) Як можна порівняти ці євангельські слова із запрошенням господаря на вечерю?

Уявімо собі, браття і сестри, таку цілком імовірну ситуацію: приходить господар до когось і каже: «Ходи до мене повечеряти», а я йому кажу: «У мене немає часу». І хто може звинуватити мене, якщо я дійсно не маю часу відгукнутися, а мушу займатися своїми справами? Ніхто. А тепер спробуймо перенести цю ситуацію в духовну площину.

Мене кличе Господар – не людина, а Сам Бог. Якщо відгукнутися на Його запрошення, то потрібно, щоб у серці був відповідний настрій, внутрішнє бажання. Якщо ж у неділю я навіть до храму зайти не хочу, побути там на службі, помолитися, то з яким внутрішнім настроєм я піду до Бога? Як я буду перед Ним стояти, про що буду говорити, якщо у серці й на душі сама порожнеча, якщо я навіть не вмю просити прощення і прощати?

Взагалі, чи доступно людині стояти перед Богом? Він – Святий, а я – грішний, Він – праведник, а в мене лицемірство, коли Він все бачить і знає, а я роблю вигляд, що нібито нічого цього не розумію. Чи можу я перед Ним стояти в такому стані душі? Виявляється, можу.

А саме задля того, щоб ми змогли зрозуміти наше стояння перед своїм Творцем, Христос у Своїй нагорній проповіді

розкрив людям тайни Царства Небесного і намалював образ душі, яка гідна зустрічі з Богом на Його вечері.

«Блаженні вбогі духом...» А хто ці люди? Як розуміти ці слова? Для того щоб стояти перед Богом, потрібно мати про себе надзвичайно смиренне уявлення, без будь-якої пихатості. Я мушу бачити свою совість перед Ним, і більш нічого. А для того щоб я здобув цей стан душі, мені потрібен тривалий час внутрішньої боротьби з самим собою, внутрішнє самовдосконалення. І чим чистішою стає душа, тим більше вона усвідомлює власну гріховність, негідність перед Богом, а не навпаки: хизується своєю праведністю, духовною досконалістю. Преподобні отці Церкви, які пройшли цей найважчий шлях, стояли перед Богом у глибокому смиренні й внутрішньому упокоренні. Будучи вже святими, вони не припиняли благати Господа про прощення як власних гріхів, так і гріхів усього людства.

Написано далі: «Блаженні ті, що плачуть, бо вони втішаться». А хтось, може, думає: «Навіщо плакати? Хіба не можна обійтися без цих сліз, яких без того вистачає в нашому повсякденному житті? Навіщо взагалі оплакувати свій гріх, якщо про нього можна просто забути, викреслити з пам'яті? А, може, хтось

думає й так: мовляв, Бог і так все простить, адже Він милостивий. То навіщо плакати? А якщо гріх торкається совісті, то чи можна взагалі його забути?

Якщо ми визнаємо, що за наші гріхи дійсно треба відповідати, то як: плакати безкінечно, до повного фізичного і духовного знесилення, чи, може, трошки? Плакати так, щоб хтось бачив, що я плачу чи сховатися від стороннього ока, коли ти відчуваєш, що відстоїш далеко від Бога, а Він тобі потрібен?

Дуже важливо, браття і сестри, щоб наша сльоза торкнулася не обличчя, а совісті. І тоді ми можемо предстати перед Господом саме такими, як Він Сам хоче нас, грішних, бачити на Своїй вечері. Тоді наші сльози, браття і сестри, будуть капати не лише на обличчя наші, а передусім на совість, на душу, омиваючи її від гріховного бруду.

Подальші слова розкривають нам сутність нашого життя, де ми повинні бути милостивими, миротворцями, чистими і душею і серцем, оком і тілом. Але милостивим і миротворцем я буду тільки тоді, коли в моїй душі буде те саме визнання власної гріховності, духовної бідності, інакше навіть мої добрі справи можуть бути джерелом власного самозадоволення й пихатості. Ми повинні мати той благо-

датний мир, який повинен пролитися на всіх і торкнутися не лише до моєї душі, а, перш за все, того, кого я бачу перед собою.

Якщо ми правильно розуміємо слова, сказані вище, тоді зрозумілими стануть інші слова: «Блаженні гнані правди ради. Блаженні будете, коли вас будуть гонити заради Мене» (Мф. 5), тобто знатимете, що не дарма терпіли за Христа, не дарма вас поносили за те, що ви постите, за те, що живете праведно, чисто, побожно, нікого не обманюєте, поводитеся зі всіма чесно, справедливо. Коли ви все виконаєте, тільки тоді радість торкнеться вашої душі, але радість не віку цього, а радість Божественна, яка торкається совісті, яка базується на совісті, а не на розрахунках матеріального світу.

Бідність духу – це настільки особливий стан, про який можна мало що сказати словом, бо якщо його не відчуєш – нічого не зрозумієш, скільки б про це не говорити. Якщо гординя, пихатість, внутрішня незадоволеність, постійне роздратування не дають душевного спокою, то, навпаки, відчуття нестачі терпіння, витримки, внутрішнього спокою наповнюють душу Божественною присутністю, вона тоді стає спроможною відгукнутися на заклик Небесного Батька. Про яку

бідність духу можна вести мову, коли я ледь почув від когось не зовсім приємне для себе слово – і відразу ж починаю виправдовуватися, не розуміючи по совісті, як я стою перед Богом і людьми.

Так от, дорогі браття і сестри, читаймо конституцію Церкви своєю душею і совістю, а не механічно, як якусь мирську книжку. Не можна прийти на вечерю до Бога, зовсім не розуміючи, не усвідомлюючи того, яким я повинен стати перед Ним. Якщо ми прийдемо у неприбраному вбранні, як про це розповідає притча, нас ганебно виженуть з бенкету і зачинять перед нами двері Господаря вечері.

У перші століття християнства сторонній людині було суворо заборонено бути присутньою за Божественною літургією, всі оголошені – тобто люди, які ще не були членами християнських общин, а лише готувалися до святого хрещення – виходили з храмів і двері зачинялися. Не тому, що християни тих часів боялися смерті від язичників, гонінь, переслідувань, а тому що боялись недбало стояти перед Богом. Боялись, щоб хтось не перехопив уваги до Христа і не поніс їх у світ безбожний, грішний. І тільки так можна пояснити характеристику перших християн, бо вони вважали: щоб стояти перед Богом – потрібно бути святим, до-

сконалим, чистим. Не випадково перші християни увійшли в історію Христової Церкви як святі люди. Не тому, що вони були безгрішними – вони були грішні люди, але тому, що відчували потребу стояти перед Богом у святості свого життя і своєї совісті, а тому й дбали не про земне, і насамперед про здобуття смиренного духу, усвідомлення його бідності перед Богом.

Коли священик за Божественною літургією піднімає Агнця, при цьому він промовляє величні слова: «Святая – Святим!» Тоді той, хто не відчуває цієї святості, буде стояти безблагодатно, негідно перед Богом.

Тільки присутність у душі людини благодаті Божої розкриває нам Бога, повноту Його любові до грішників і робить їх гідними Його радісної вечері. Ця сила дається Богом і тільки Богом за смиренням людини, у чому нехай Господь допоможе кожному з нас. Амінь.

ХРИСТІЯНСЬКЕ БЛАГОЧЕСТЯ

Браття і сестри! Ми ходимо в церкву, намагаємося старанно виконати молитовне правило, дотримуватися посту, дбати про свій духовний рівень, узгоджувати свою совість зі Словом Божим, бути відкритими в стосунках з людьми. Безумовно, усе має велике значення для нашого православного життя. Проте християнське благочестя набагато глибше, аніж наша видима належність до Церкви. За словами преподобного Серафима Саровського, всі відомі нам православні чесноти – піст, молитва, милостиня і будь-яка справа, яку ми виконуємо Христа ради – є лише засобом для здобуття найголовнішого: благодаті Святого Духа.

Доволі часто ми опиняємося у таких ситуаціях, коли раптом виникає запитання: чи насправді я християнин, православний, віруючий? З погляду фарисейської психології можна сказати: і пощуся, і молюся, і десятину віддаю, але

коли я раптом почую про себе не зовсім лагідне слово або переді мною виникла дилема – стриматись чи вибухнути, я чомусь вибухаю, виходжу з себе, чогось вимагаю, перебуваю в стані емоційного роздратування, не надто слідкуючи за своїми словами. А люди дивляться на мене такого та й кажуть: «А він ще в церкву ходить».

Я не можу заперечити, що дарма молився, постився, дарма в середу та п'ятницю дотримувався посту і робив багато чого благочестивого – я так не можу сказати. Мені стає гірко від того, що я неправильно поступив: когось обманув, образив, не міг стримати своїх емоцій тощо.

Наше життя, дорогі браття і сестри, інколи буває настільки дивним і суперечливим, що важко поєднати присутнє у ньому християнське благочестя з відступом від цього благочестя. Наприклад, я стверджую, що вірую Богови, вірую в те, що коли помру, то моя душа оживе, а тіло заховають у землю і воно стане прахом, якому вже нічого не буде потрібно, хоча б над могилою поставили золотий пам'ятник. Для тіла він зовсім не потрібен. Але стає незрозуміло, яким чином людина, яка вважає себе православним християнином, дев'ятого дня йде на кла-

довище з горілкою і шматком м'яса, п'є, виливає на могилу спочилого чарку та й каже: «Хай йому земля буде пухом!».

Нам потрібно задуматися над тим, що ми робимо? А скільки разів ми можемо закликати, волати: «Зупиніться, люди добрі! Для чого горілкою обливати тіло, коли воно вже стало прахом?» Ніхто не думає, яка доля чекає по смерті душу спочилого. Ніхто навіть не хоче замислитися, а Бог простив її гріхи, а простить?

Тому, браття і сестри, коли я починаю говорити або думати про себе по-фарисейськи: мовляв, я й пощуся, молюся, даю милостиню, не пропускаю жодної недільної і святкової служби в храмі, але не маю сили стриматися, коли про мене хтось сказав не надто солодке слівце, то відразу виявляється, якою є моя віра: міцною, слабкою або ж взагалі ніякою. Часто я відразу ж загораюся мов сірник.

А яким є моє православне обличчя, моя віра, коли я відвідую спочилу людину в день її смерті, і там замість молитви не припиняю роздумувати про свої повсякденні дрібні проблеми буденщини? Я зовсім не думаю, чому тіло, яке наразі лежить переді мною, є мертвим, не думаю про те, що ж сталося з душею, куди вона пішла. Я не думаю про те, що прийде час, коли я сам лежатиму мерт-

вим тілом, а моя душа відійде до Бога з усім тим мотлохом, який переповнює мою голову і душу. І більшість людей навколо нас теж біля небіжчика балакають замість того, щоб молитися. Про що це свідчить? Перш за все про те, що часто ми є православними лише ззовні, а внутрішнє наповнення маємо зовсім інше.

Тому не випадково Іоанн Хреститель у Святому Письмі закликає всіх принести гідні плоди покаяння, а не такі, які уявляються нам: покаялися і думаємо, що вже живемо по-християнськи. І тому нам усім, браття і сестри, хто ходить до храму, і справді треба бути святими. Не можна мовчати там, де гріх лізе майже у вічі. Не можна закриватися, ховатися, коли потрібно говорити. Скажи: «Покайтеся, бо наблизилось Царство Небесне!» – і тебе ніхто не осудить за те, що ти сказав євангельське слово.

А ми, на жаль, називаючи себе православними християнами, занурюємося з головою в язичницький світ, наше буденне життя обплутане захаращеним язичництвом: те не зроби, там не стань, туди не ходи, те не можна. Яким є наше життя, браття і сестри? Прости нам, Боже...

Бути православним християнином – це, перш за все, величезна відповідальність перед Богом і перед всім світом.

Недарма в одного зі святих отців є мудрі слова: «Краще взагалі не пізнавати Істини, ніж пізнавши відмовитися від неї».

На нас дивляться різні люди: і віруючі, і невіруючі, і ті, хто виступає проти Святого Православ'я, засуджує його як спотворене християнство. Чому засуджують? Тому що воно насправді відступило від Істини? Ні, тому що ми з вами часто живемо не по-православному: не маємо любові поміж собою, прихиляємось до язичництва, віримо в різноманітні забобони. А сектанти показують на нас пальцем і кажуть: «Оце така їхня віра! Ходіть до нас, у нас все по-іншому». І довірливі люди йдуть, і опиняються у таких тенетах, звідки часто немає вороття назад.

«Ви – сіль землі, ви – світло миру» – так говорив Ісус Христос про Своїх вірних послідовників. А ми з вами, браття і сестри, є цією сіллю для тих, хто нас оточує і на нас дивиться? Ми є для них світлом?

Прости нас, Господи. Хто має вуха – хай чує. Амінь.

ХТО ГІДНИЙ МИЛОСТІ БОЖОЇ?

Якщо ми, браття і сестри, запрошуємо до себе когось у гості, то готуємося до цієї зустрічі відповідним чином – і зовнішньо, і внутрішньо. А якщо до нас хтось приходить зненацька, то це завжди викликає в нашій душі радісну стурбованість.

А у Святому ж Письмі чітко написано, щоб ми завжди були готові до зустрічі з Господарем, бо не знаємо ані дня, ані часу, коли він повернеться: «Будьте подібні до людей, які очікують господаря свого, коли він повернеться з весілля, щоб як прийде і постукає, негайно відчинити йому. Блаженні ті раби, господар яких, прийшовши, знайде пильнуючими. Істинно кажу вам: він підперезеться і посадовить їх, і, підійшовши, буде прислуговувати їм... Будьте ж і ви готові, бо Син Людський прийде тієї години, коли ви не думаете» (Лк. 12, 36–40). І це стосується усього духовного життя людини, бо зустріч з Богом відбувається переду-

сім саме тоді й там, де все інше – суто зовнішнє супроводження – має вже другорядне значення. З цього погляду подивимося на євангельське оповідання про десятьох прокажених.

Чи були вони готові до свого зцілення, до зустрічі з Ісусом, Який показав таке диво? Якби вони не були готові, то, мабуть, не пішли показати єврейським священикам, як велів їм Господь після того, як очистив їх від прокази. Вони пішли смиренно, не ставлячи ніяких інших питань, тому що були готові до цієї події. Можливо, вони ще не усвідомлювали до кінця, що Той, Хто зцілив їх, був Богом, а сприймали Його здебільшого як чудотворця. Проте вони смиренно виконали те, що велів їм Ісус: пішли і показали свої тіла священикам, аби ті пересвідчились у тому, що вони стали чистими.

Проказа у всі часи була однією з найнебезпечніших хвороб, тому прокажених ізолювали від здорового суспільства, вони не мали ніяких контактів з іншими людьми, жили поміж диких гір і в пустелях, нікому непотрібні.

Прокаженим суворо заборонялося з'являтися в іудейських містах і поселеннях, до когось підходити з проханням або милостинею.

А тут вони – відразу десять хворих на проказу – раптом підходять до Ісуса і благають зцілити їх. Чи знали вони про закон, який забороняв їм робити це? Звичайно, так. Знав про це й Христос, але Він був вище іудейського закону і тому зі Свого милосердя до цих нещасних, відкинутих суспільством людей, зціляє їх. Причому ця милість торкнулася всіх десятих прокажених, серед яких був самарянин, тобто язичник, взагалі непідвладний іудейським законам.

Саме він, як свідчить Євангеліє, повернувся, щоб подякувати Тому, Хто зцілив його. Решта ж залишилась невдячною.

Для іудейської психології та іудейського закону зцілення, втім як будь-яка милість стосовно язичника, було глибоко образливою дією. А Господь, підкреслюючи, що Він прийшов спасти всіх, додає: «Чи не десять очистились? Де ж дев'ять? Чому ж вони не повернулись віддати хвалу Богові, крім цього чужинця?» (Лк. 17, 17-18).

Зверніть увагу, браття і сестри, що Ісус каже не «цей чоловік», а називає його «чужинцем», тобто підкреслює його неєврейське походження. Водночас Ісус дає всім зрозуміти, що цей чужинець теж гідний Божої милості.

Звідси виникає запитання: хто ж взагалі гідний цієї милості? Той, хто готовий зустріти Бога, відкрити Йому свою душу. Хіба Господь не здатний зцілювати хворих, допомагати немічним, знедоленим, тим, хто закликає ім'я Його на поміч, йти назустріч тим, хто Його шукає? Біда лише в тім, що наша душа не завжди готова зустріти Бога, вже не кажучи про те, щоб віддячити Йому за Його благодіяння до нас.

Євангельське оповідання про прокажених, яке ви чули за сьогоднішньою Божественною літургією, містить величезний духовний зміст для розуміння таїни нашого спасіння. Ми мусимо завжди й всюди бути готовими до зустрічі з Богом. Ми мусимо вірувати Йому, якщо хочемо бути Його дітьми. Ми мусимо бути здатними вмістити у свої душі благодать Божу так, як до цього були готові душі десяткох прокажених. Ізольовані від суспільства, вони благали Господа про зцілення. Невиліковна хвороба, яка ізолювала їх від спілкування з людьми, готувала душі цих людей до зустрічі з Богом. А ця зустріч, у свою чергу, стала тією силою, яка дарувала їм зцілення.

Звідси, дорогі браття і сестри, випливає висновок, який має безпосереднє відношення до кожного з нас: треба сми-

ренно сприймати те, що посилає нам Господь задля нашого блага, користі душі та її спасіння.

Не треба впадати у відчай, коли до нас приходять хвороба або якась скорбота. Можливо, саме таким незбагненим чином Господь веде нас до Себе. Можливо, Він терпляче чекає, як чекали Його десять прокажених, щоб ми підняли до Нього руки: «Господи, допоможи!»

Скільки з нас піднімали руки до Бога саме в такому духовному стані, чекаючи від Нього милості й ласки? А у скількох з нас душа так і не може розкритися перед Богом, залишаючись зневіреною і холодною? Може, у когось і запалав вогник тієї віри, яка в душах прокажених з Євангелія палала справжнім полум'ям, задля здобуття милості Божої, прощення гріхів і Царства Небесного?

Тоді треба підтримувати цей спасенний вогник, дякувати Богові за Його незбагненну милість до нас, грішних, і Його величезне терпіння ради спасіння наших душ. Амінь.

«ХТО З ВАС БЕЗ ГРІХА?»

У Святому Письмі, дорогі браття і сестри, багато сказано про фарисеїв, про те, ким вони були у відношенні до Христа, як вони себе поводити в різних ситуаціях, пов'язаних із проповіддю Його вчення про спасіння душі й Царство Боже. І коли читаєш про фарисеїв, то перед нами постає досить непривабливий образ людини надзвичайно лукавої, користолюбної, надзвичайно замкнутої, мерзотника і зрадника. Якщо досить умовно провести паралель між сьогоденням і часом описаних євангельських подій, то фарисейство можна назвати певною політичною течією, навіть партією або згуртованою групою іудеїв, які, з одного боку, хизувалися своїм знанням закону Божого, а з іншого – виступали в ролі таких собі спостерігачів за тим, хто і як з їх співгромадян виконує цей закон у своєму житті.

Звичайно, якщо людина грамотна, духовно обізнана, то цей факт сам по собі

не може не викликати негативного ставлення. Проте Євангеліє розкриває перед нами внутрішній світ людини-фарисея, і робить це настільки яскраво, переконливо, що цей образ сприймається нами саме так – у вкрай негативному контексті.

От ми бачимо Христа, Який зцілив чоловіка, у якого була суха рука, тобто каліку. А події ці відбувалися в суботу – священний для кожного правовірного іудея день. Фарисеї, які знаходяться у храмі поруч з Христом і бачать Його милість до нещасних, тут же докоряють і Христа, і своїх одновірців: Христу, виявляється, не можна в суботу зціляти, а хворим не можна в суботу приходити за зціленням (Мф. 3, 4).

Аби ми більш нічого не знали про те, хто такі фарисеї, цього епізоду було б цілком достатньо, щоб зрозуміти дух цих людей: жорстокий, немилосердний, пихатий. Вони знають закон, кожну його букву, кожну крапку і кому, а щодо живої людини, яка страждає і чекає милості, їм немає ніякого діла.

А що на це їм відповів Христос?

«Хіба ти в суботу не напоїш свого вола, якщо він хоче пити?» – запитує Він фарисеїв.

«Хто з вас, маючи одну вівцю, якщо вона в суботу впаде в яму, не візьме і не

витагне її?» – запитує Він в іншому місці (Мф. 12, 11).

Зверніть увагу, браття і сестри: Ісус нікого не засуджує, а спрямовує Своє запитання в душу фарисеїв: хіба ти не допоможеш нещасній тварині?

«Так», – відповідає фарисей, бо іншої відповіді просто не може бути. І якщо фарисей готовий у священний день – суботу – врятувати тварину, то чому таким жорстоким, глухим виявляється його серце до людських страждань?

В іншому євангельському оповіданні йдеться про блудницю, яка була спіймана під час гріха. За іудейськими законами така жінка підлягала побиттям камінням – аж до смерті. І от ми знову бачимо фарисеїв, які підбурюють розлючений натовп здійснити цей страшний вирок. Лише чекають, що на це скаже Ісус? А в руці кожного – камінь наготові.

Що ж Христос?

«Хто з вас без гріха, – спокійно каже Він, дивлячись на фарисеїв, – нехай перший кине камінь у неї» (Ін. 8, 7).

Знову, як бачимо, Господь звертається до душі, до серця фарисеїв, до того ж звертається навіть не як Бог, а як милосердний вчитель.

«Хто з вас без гріха?» – запитує Він. А відповіді немає. Всі мовчать.

«Першим кинь камінь!»

І знову всі мовчать. Немає відповіді.

Чому немає? Напевно, фарисеям було чим відповісти Христові, адже буква закону була на їхньому боці: блудниця підлягала покаранню через публічне, прилюдне побиття каміннями, аби цим гріхом не займалися інші. Але ніхто не наважився кинути камінь першим. Чому? Тому що слова Христа торкнулися до серця фарисеїв і всіх, хто стояв поруч, і всі вони відчували власну гріховність, а не лише гріх тієї жінки, яка стояла перед ними в очікуванні покарання. І тому всі розійшлися, не наважившись кинути камінь першим.

Але, мабуть, в іншій ситуації, коли фарисейська совість спить і немає кому пробудити її запитанням: «А хто з вас без гріха?», фарисейська психологія не стримує руку з камінням.

Запитаймо себе, браття і сестри: чи є в нашому житті такі фарисеї, які беруть каміння і кидають його в людину, навіть не усвідомлюючи власної гріховності перед Богом.

Ще в одному євангельському місці фарисей запитує Христа про те, яка є найбільша заповідь у законі (Мф. 22, 26).

«А що про це написано? – перепитує його Господь. – Шануй Бога, люби його,

шануй ближнього, люби, як самого себе. Ти це читав?»

І той слушно відповідає: «Читав. Я все це виконав від юності моєї».

Справді, ця людина виконала все, що вимагав від неї іудейський закон: віддавав десятину частину від усього, що мав, роздавав милостиню, шанував батьків, дотримувався посту. Здається, немає за що дорікати. У такому разі, в чому проявилася тут фарисейська закваска, яку засуджує Євангеліє? А в тому, що фарисей сприймав можливість успадкувати Царство Небесне так, як це тлумачив єврейський закон, обіцяючи різні земні блага всім, хто його ретельно виконує.

А що відповів Христос, коли почув про бажання фарисея наслідувати Царство Боже?

«Іди, роздай все, що маєш, приходи і слідуй за Мною», – сказав Він, і це спричинило в душі фарисея великий сум.

Здавалося б, як все просто: роздай все, що маєш і прямуй за Богом. І водночас як все непросто для фарисейської психології, яка не уміщає у собі розуміння Божих слів.

Що ж таке фарисейство, браття і сестри? Чи є воно посеред нас, у нашому житті, нашому ставленні один до одного?

Часто нам дуже легко побачити сучок в оці брата, тоді як ціла колода висить на нашій шиї, а ми її не тільки не бачимо, а й не відчуваємо. Хіба це не є проявом фарисейства? Хіба не є фарисейством бути немилосердним у ставленні до собрата, брати на себе право судити, зневажати його, хизуючись примарною власною праведністю і благочестям?

Фарисейство християнське є незрівнянно більш страшним і небезпечним, ніж фарисейство іудейське. Старозавітний іудей чітко знав: якщо ти бездоганно виконав усе, що велів Бог, то маєш право на нагороду на землі. А християнам чітко сказане інше: «Якщо навіть усе виконаєте, скажіть, що ви – недостойні». У цьому є величезна різниця між старозавітними й новозавітними очікуваннями. Але Господь запевняє християн: «Якщо праведність ваша не перевищить праведності книжників і фарисеїв, то не ввійдете в Царство Небесне» (Мф. 6, 20).

Для фарисея було достатньо знати, що йому треба робити. А нам недостатньо знати, що треба робити: ще й треба знати, якими ми є, коли робимо те, що вимагає від нас Бог. Як ми виконуємо Його святу волю, як ставимося до ближнього, як ми бачимо сучок в оці іншого, а на себе не хочемо навіть подивитися.

Фарисейство в сьогоднішньому вигляді – це найстрашніший недуг, тому що він закритий християнством, прихований за зовнішнім благочестям, сповіддю, відвідуванням Церкви. Дуже часто це фарисейство взагалі є невидимим – до тієї миті, коли до нашого серця не доторкнуться слова Спасителя: «Хто з вас без гріха?» Нам страшно подивитися на себе, побачити себе такими, якими ми є насправді перед Богом. Тому нам легше, зручніше запитати іншого: «А ти хто? А ти виконав?» Ми не знаємо, якою є людина, до якої ми звертаємо це фарисейське запитання, які він звершив подвиги, як він страждає він власних гріхів. І таким чином наші православні люди фарисейством закривають рота один одному, боячись зізнатися у власних гріхах, шукаючи сучок в оці свого брата.

Допоможи нам, Боже, позбавитися від цієї згубної фарисейської закваски. Амінь.

«ХТО Ж ВІН?..»

Вчора, браття і сестри, Церква відзначала Вербну неділю, на богослужінні було багато народу, а сьогодні, мабуть, всі помітили, що людей у храмі стало значно менше. У такому разі виникає питання: люди йшли до Бога чи за вербою? Якщо до Бога, то чому їх немає сьогодні, коли настали скорботні дні Страсної Седмиці, коли Церква згадує найбільш жахливі часи хресних страждань нашого Спасителя? Якщо ж йшли просто за вербою, то її освячення перетворюється на якесь без благодатне язичницьке дійство. Хіба в язичестві немає якихось обрядових дійств, пов'язаних із освяченням чогось? Є, але вони не мають нічого спільного з Істиною. Який духовний сенс для людини мають наші богослужіння, якщо вона сприймає їх як обрядові дійства?

Люди, які стояли усередині храму, підняли вербу, а ми окропили її свяченою водою, прочитавши перед тим

установу канонічну молитву. Потім ми сказали: «Той, хто не вірить, що верба освячена, виходьте, будь-ласка, на двір» – і більшість людей вийшла, напевно вважаючи, що свяченої води для них було надто мало. Треба, мабуть, обли-ти людину свяченою водою з голови до ніг, щоб вона пішла з храму з відчуттям внутрішнього задоволення, а кількох крапель їй аж ніяк не вистачає. Тому й вийшли, щоб знову й знову вже надворі окропитися свяченою водою, а не молитися в храмі. А сьогодні взагалі не прийшли. Узяли свяченої верби додому і вважають, що цього цілком достатньо. Прости нам всім, Господи!

У Святому Письмі є достатньо прикладів, які переконують нас у тому, що Христос, в Ім'я Якого ми вчора освячували вербу й здійснюємо всі церковні Таїнства, є Істинний Бог.

От учні бачать, як їхній Вчитель наказує бурі й морським хвилям вщухнути – і стихія миттєво вщухає.

«Хто ж Він, що і вітри і море слухняні Йому?» (Мф. 8, 27) – у невимовному здивуванні запитують вони, бачачи таку владу над стихією.

А от Христос іде по хвилях бурхливого моря назустріч переляканим учням, щоб врятувати і зміцнити їх віру.

А от учні падають перед своїм Вчителем, Який разом з ними піднявся на гору Фавор і там на їхніх очах Його Тіло перетворилося на дивовижне сяйво. Апостол Петро зміг лише промовити: «Господи, добре нам тут бути!» (Мф. 17, 4).

У той же день, спускаючись з гори і дивлячись на Єрусалим, який лежав прямо перед ними, Ісус молиться, аби його люди зрозуміли, Хто служить для його спокою.

А вчора ми згадували євангельську подію входження Господа Бога і Спаси нашого Ісуса Христа до Єрусалиму. Він в'їхав туди як Цар, але не як цар земний, а Цар Небесний, чим викликав незадоволення тих законників, які не розуміли цього.

«Накажи своїм людям, хай замовкнуть», – просять вони Ісуса. На що Той відповідає: «Кажу вам, що коли вони замовкнуть, то каміння кричатиме!» (Лк. 19, 40).

Саме так і сталося, коли Христа розіп'яли на хресті, а ті люди, які ще кілька днів тому в захваті вигукували: «Осанна в вишніх! Благословенний Той, Хто іде в Ім'я Господнє!» – розбіглися, охоплені жахом.

Тоді заговорило каміння: величезна скеля розкололася зверху й донизу. І по

цей день тріщина у скелі свідчить про те, Хто Він є.

Чому ж, браття і сестри, ми залишаємося такими маловірними або зовсім не віруючими у те, про що свідчить Євангеліє? Чому для нас гілка верби, яка є лише символом зустрічі Господа, Який іде на хресні страждання, важливіше за Самого Господа? Чому ніхто не запитає себе: «Хто Той, чиїм Ім'ям і Духом освячується вода, верба і все життя наше?» Чому нас було так багато вчора і так мало у храмі сьогодні?.. Амінь.

ЧИ ЗДАТНІ МИ ВМІСТИТИ БОГА?

Браття і сестри, якщо ми вважаємо себе хоча б трохи віруючими людьми, ми мусимо мати силу залишатися ними щодня, щомиті. Якщо в нас немає ніякої сили, то ми з вами християни лише за суто зовнішніми ознаками.

Сьогодні неділя, у всіх православних храмах здійснюються святкові богослужіння. А скільки людей присутні на цих богослужіннях? Де ми з вами, дорогі браття і сестри, наші рідні, близькі, знайомі, сусіди? Де наші діти? На стадіонах, у кав'ярнях, барах, біля комп'ютерів, телевізорів? Де вони?

Кажуть, що сьогодні по всіх школах проводиться урочиста лінійка. А хто з віруючих батьків прийшов до директора школи і сказав, що сьогодні неділя і було б краще відмінити лінійку, провести її завтра, коли розпочнуться заняття в школі, а неділя є святим днем, який заповіданий нам Богом не для лінійок, барів,

комп'ютерів, різноманітних бісівських розваг, а для молитви й духовного відпочинку. Кого і чого ми боїмося? Що про нас подумують, що ми божевільні фанатики, психічно хворі люди? Так це ж неправда! Хто зможе сказати, що турбота про духовне здоров'я наших дітей, їхню духовну безпеку є релігійним фанатизмом? Тільки така людина, яка сама є духовно або психічно хворою. Нормальна ж людина такого про віруючих ніколи не скаже.

Ми називаємо себе християнами, а живемо в оточенні цілого моря різноманітних страхів, через що ми боїмося сказати, що в нашому повсякденному житті не все нормально, не все правильно, благочестиво. Ми мовчимо, а наші діти до ранку тиняються вулицями, вживають наркотики, бавляться азартними іграми, дивляться гідоту – і це сприймається суспільством як цілком нормальне явище.

12-річна дівчинка завагітніла – і кажуть: мовляв, у цьому немає нічого страшного, а сучасна школа через так звану валеологію відкрито пропагує статеве життя школярів, навчає їх всім тонкощам розбещеної моралі. Люди гуляють у парку, ходять по шприцах, якими щойно кололися підлітки, – і знову кажуть, що все нормально, таке робиться у всьому цивілізованому світі.

Жінки живуть з жінками, чоловіки з чоловіками, содомський гріх розцвів на нашій колись благочестивій землі, а нам знову кажуть: чого ви кричите, це ж нормально, так живе вся Європа, увесь світ! Ніхто не каже, куди котиться цей світ, до якої прірви.

Ніхто не каже, що саме за цю розбещеність суспільної моралі були знищені два величезних міста – Содом і Гоморра. Це ж не біблійна вигадка, браття і сестри, а цілком достовірний факт з історії людства!

Хіба не в наші дні відбуваються жахливі природні катаклізми, коли, наприклад, величезна океанська хвиля в одну мить змиває курорт, за яким закріпилася слава світової індустрії так званих сексуальних розваг і порнобізнесу?

Простіть, браття і сестри, але я мушу говорити про це. Бо якщо нам всім не говорити, а мовчати, то складається враження, що у нас дійсно все нормально: і шприці, і аборти, і молодесенькі дівчатка в нічних барах, і цілодобові клуби комп'ютерних розваг. Все нормально! І те, що наші діти через наше мовчання, через наше боягузтво готують свої душі для пекла – теж нормально. А це «нормально», можливо, й починається з сьогоднішньої неділі, зі спустілого храму, з

лише кількох людей у ньому, коли решта знаходиться бозна-де.

Господь знає, що ми дуже слабкі – і душею, і тілом. Якщо немає сили йти у неділю до храму, звідки ж вона береться, аби починати в цей святий день займатися пияцтвом, пустомовством, непотрібним сміхом, блудом та іншим гріхом? Чому ми не можемо просто спокійно посидіти, трохи відпочити, почитати щось корисне для своєї душі, а не впертися з ранку й аж до глибокої ночі в телевизор, передивляючись серіали.

Ми, браття і сестри, живемо у надзвичайно небезпечний і спокусливий час, коли не треба боятися відкрито сповідати нашу святу православну віру, захищати її від знущань, спроб усунути її із суспільної моралі, замінивши різноманітними псевдодуховними сурогатами на зразок сектантських віровчень.

Звичайно, нам важко вмістити у собі психологію християн, які жили, наприклад, у часи неронівських гонінь. Язичники розпинали, кидали їх на розшматування хижим звірям перед величезним натовпом на велелюдній площі.

«Куди ти біжиш?» – запитують жінку, яка поспішає на те жахливе місце.

А вона відповідає: «Там роздають

вінці мучеників, я теж хочу, щоб і мені дістався».

Яка була сила віри, що люди взагалі не боялися смерті. Для них жити з Христом чи вмерти з Ним – не мало принципового значення. Христос був суттю їх життя, а все інше втрачало духовний сенс.

А у нас яка віра? Ми самі не завжди пам'ятаємо і дітей не можемо навчити молитві «Отче наш». Ми боїмося перехреститися на очах сторонніх людей, коли проходимо повз храму, кладовища, коли сідаємо за стіл. А на нас дивляться наші діти, онуки, беручи живий приклад.

Діти бачать батьків, які палять, не ховаючись ні від кого, і беруть з цього приклад. Онукичують, як якийсь дідусь вживає такі слова, від яких в'януть вуха – і теж беруть з нього приклад. Вони бачать, в якому настрої виходять дорослі люди з нічного бару – і теж хочуть з цікавості зазирнути туди.

Так формується моральне обличчя всього суспільства, в якому вже практично не залишилося місця для нашого Спасителя Ісуса Христа. Нинішній суспільній моралі Христос зовсім не потрібен, бо Своєю присутністю – через храми, через натільні хрестики, які ми носимо, через молитви, через неділі та інші святкові

дні – Він перешкоджає коїти справи темряви.

Нам, браття і сестри, є за що просити прощення в Бога день і ніч. Так, як ми живемо, ми не здатні вмістити у собі Бога. Бути християнином, нести на собі й у собі це високе звання у всі часи було великим покликанням. Але з вірою в Бога можна протистояти й перемагати будь-яке зло. Коли ж ми мовчимо, то стаємо співучасниками панування гріха, від чого застережує святий апостол: «Не беріть участі в неплідних ділах темряви, але краще викривайте їх» (Єф. 5, 11).

Прости нам, Господи, за те, що ми є такими, якими є...

ЧОГО ЧЕКАЄ ГОСПОДЬ ВІД ГРІШНОЇ ЛЮДИНИ?

Браття і сестри, я б хотів розпочати своє слово з запитання, яке має безпосереднє відношення до теми сьогоднішнього євангельського читання. Ви, сподіваюсь, пам'ятаєте, що в ньому йшлося про сотника, який звернувся до Ісуса Христа з проханням зцілити його важко хворого слугу (Лк. 7, 2).

Цей сотник був не просто римським воїном-легіонером, а командиром, поставленим над цілим військовим загonom, тобто людиною певною мірою грамотною, досвідченою. Можна припустити, що, залишаючись язичником, він підійшов до Христа, будучи непогано обізнаним у місцевих іудейських звичаях, традиціях, психології й ментальності іудеїв, особливостях їх релігії.

І коли він звертається до Ісуса, ми чуємо від цього сотника, наділеного чималою владою і силою, несподівано смиренні слова:

«Господи, не трудись, бо я недостойний, щоб Ти увійшов під дах мій; тому і себе самого не вважаю я гідним, щоб прийти до Тебе, але скажи слово, і видужає слуга мій» – каже він Ісусові (Лк. 7, 6-7).

Замислімося, чим було викликане таке смирення: тим, що сотник, знаючи психологію єврейства, став поводити себе перед Христом як мудрий дипломат, чи тим, що в його душі раптом стався якийсь переворот і він увірував у те, що перед ним стоїть Істинний Месія? Якщо уважно читати цей євангельський епізод, вдумуватися в кожне слово, яке промовляє сотник, спілкуючись з Христом, можна досить впевнено сказати, що він дійсно бачив у Ньому не просто чудотворця, людину, наділену чудодійною силою, а саме Месію, пришествя Якого на землю з надією чекав увесь єврейський народ і про Якого сповіщали всі єврейські пророки. У кожному слові сотника криється віра у Христа як Месію. Він звертається до Нього зі словами прохання не як дипломат, не як людина, яка із середини пізнала дух єврейства, а від глибин свого серця, в якому розкрилося розуміння божественного походження Того, Хто стояв перед ним. Його прохання вирвалося не від хитроців, не від того, що йому

боляче було дивитися на страждання свого слуги, а із самого серця. І, побачивши це, Господь негайно зцілив його немічного слугу, при цьому додавши, що «Я не знайшов такої великої віри навіть в Ізраїлі» (Лк. 7, 9).

Поставлю перед вами, браття і сестри, ще таке запитання для вашого роздуму. Старозавітний пророк Мойсей, як відомо з Біблії, вирізнявся своєю гугнявістю, був не надто речистим проповідником. Чому ж Господь не зняв з Мойсея цей недолік, коли посилав його для визволення Ізраїлю, а поставив Аарона, щоб той говорив народові про волю Божу (Вих. 7, 1)? Чому Господь не зняв з одного з найвеличніших пророків його гугнявість, а залишив таким, яким він увійшов в історію?

Нехай кожний з вас вдома подумає над відповіддю. А я запрошую вас до нових роздумів.

Апостол Петро за своїм характером був справжнім вогнем. Достатньо пригадати, як, не злякавшись озброєної охорони, він вихопив меч, щоб захистити свого Вчителя, якого схопили іудеї, і відсік одному з них вухо. Хтозна, що б він ще наробив, якби Ісус не звелів негайно сховати меч у піхви. Чи змінив Господь при цьому вогняний темперамент Свого учня

Петра? Хіба апостол Петро став іншим, коли Христос воскрес, перестав бути тим вогнем, яким був до цього? Ні, він залишився тим самим вогнем, але вже яким цей вогонь став? Цілком Христовим.

Тож, коли Господь кличе до Себе людей, чи змінює Він їх темперамент, особливості характеру? Чи робить Він всіх однаковими? Ні. Він хоче, щоб цей темперамент, цей характер служив Йому, а не гріховним звичкам. Тому, дорогі браття і сестри, коли Господь через Свого пророка Ієремію каже: «Дам їм серце, щоб знати Мене» (Ієр. 24, 7), тут мається на увазі серцевина душі людини, його внутрішня сутність, яка може бути присвячена Богові. Темперамент, характер хай залишаються твоїми, а серце віддай Богові – от у чому головний сенс цих слів. І коли людина зробить так, вона стає такою, якою її хоче бачити Бог.

Саме таким представ перед Ісусом Христом сотник, про якого розповідає Святе Письмо. Таким став Савл, коли йому чудесним чином з'явився Сам Христос. Чи змінилася його людська природа після цієї зустрічі? Ні, докорінно змінилася його душа, яка стала належати Богові й служити Йому так само самовіддано, безстрашно, як до того вона служила гріхові.

Звідси можна зробити висновок: у чому полягає сутність життя у Христі? У тому, щоб лише змінити свій темперамент, характер, якісь уподобання, чи у тому, щоб віддати Богові своє серце, стати Христовими з глибин душі, а не ззовні? Зовсім невипадково в духовному житті християнина величезне значення має серце – не як людський орган, а як його головна сутність, яка, власне кажучи, визначає, до кого приліплюється людина: до Бога чи до ворога нашого спасіння. Саме серце, його внутрішня настроєність визначає духовні уподобання людини, його ставлення до Бога, до Церкви, до всього, що є в Церкві, що вона проповідує, чому навчає. Наш розум здатний лише спостерігати, в якийсь мірі оцінювати те, що відбувається навколо нас, але Царство Боже формується в самих нас, у нашому серці.

Є відоме народне прислів'я: «Насильно милим не будеш». Як ми можемо бути милими Богові, коли наше серце наглухо закрите, затьмарене від Бога, коли в ньому гніздиться безліч пороків? Тому ми повинні брати приклад з людей, які стали святими, відкривши своє серце Богові. Далеко не всі здатні понести такі подвиги віри, які здійснили святі. Такими, яким був видатний святитель і вче-

ний Лука (Войно-Ясенецький), можуть бути одиниці, але сповідувати Христа безстрашно, відкрито – так, як сповідував він, можливо всім. Ніхто не зможе понести подвигів віри, які ніс преподобний Сергій Радонезький, але ми можемо брати з нього приклад смирення перед Богом. Ніхто з нас не може стати другим апостолом Павлом, але стояти непохитно у християнстві так, як він, ми можемо і мусимо.

На цю тему можна говорити годинами, але сутність залишиться одна: доки ми не станемо Христовими за своїм серцем, доти будемо залишатися християнами лише ззовні: у церкву ходжу, молитовні правила вичитую, регулярно сповідаюся, причащаюся, всі пости виконую, а в душі залишаюся пустим, безблагодатним. Це, браття і сестри, дуже страшний стан, з яким живуть чимало людей.

Скільки є таких випадків, коли ми чуємо: «Молився-молився, а Бог мене не чує!» Син п'яниця, а мати замовила сорок молебнів з читанням акафісту про його зцілення. Все прочитали, відслужили, а син все рівно залишився п'яницею, навіть більше почав пиячити.

Хто в цьому винен: Бог чи людина, яка молилася з закритою душею? Може, Він справді не завжди нас чує або не хоче

чути? Ні, Він все чує. Тільки ми часто багато молимося, а серце залишається закритим для дії Його благодаті, їй нема куди спуститися. Чи може Бог спуститися в душу, в якій для Нього немає місця?

Розуміння скорботи за ближнього у нас найчастіше знаходиться в голові, і воно буває настільки сильним, що не дає відчутти Бога серцем, яке б розкрилося перед Ним. Тоді б не було потрібно багато слів.

Достатньо сказати: «Господи, допоможи!», але сказати не вустами, не запамороченим від страждань розумом, а від повноти розкритого серця, і Господь обов'язково допоможе. У цьому нас запевняє Святе Письмо через розповідь про римського сотника. Амінь.

ЧОМУ БОГ НЕ КАРАЄ ГРІШНИКА?

Браття і сестри, всі ми віримо і сповідуємо своєю вірою те, що Христос є Істинний Господь Бог. Коли Він ходив по землі і проповідував Царство Боже, Його учні ще не знали Божественної сутності свого Вчителя. Їм треба було повірити, що Він був Істинний Бог.

Ісус називає апостолів спочатку Своїми учнями і, дивлячись на Петра, Він, мабуть, знав, що прийде час, коли цей учень від Нього відречеться. За нашою логікою, коли Господь покликав Петра йти за Собою, чому Він не попередив його: «Петре, будь обачнішим, слідкуй за собою»? Чому Христос відразу не застерезив Петра від зради? Мабуть, тоді й не було б тієї жахливої ночі, про яку розповідає Святе Письмо, коли Петро тричі зрікся свого Вчителя?

Звернімо нашу увагу ще й на те, що протягом трьох років Свого вчительства Господь і Бог наш Ісус Христос ані разу

не звернув уваги на те, що чекало на Петра попереду, біля того самого багаття, де він промовив страшні слова: «Я не знаю Його...». Лише в останній момент, під час Тайної вечері, коли Христос був готовий віддати Себе в руки катів, Він сказав Петрові: «Кажу тобі, Петре, півень не заспіває сьогодні, як ти тричі відречешся, що не знаєш Мене» (Лк. 22, 34).

А що почув у відповідь?

«Хоч би і всі спокусились Тобою, я ніколи не спокушусь!» (Мф. 26, 34).

Браття і сестри, зверніть увагу на сам дух розмови за Тайною вечерею.

«Один з вас Мене зрадить» – каже Ісус, дивлячись на учнів. А той хто насправді зрадить – Іуда – мовчить.

Чому Ісус відразу ж не сказав йому: «Іудо, відійди від Мене!», як Він сказав Петрові, що той тричі відречеться від свого Вчителя?

А от ми бачимо, як Христос у нічному Гетсиманському саду дає Себе поцілувати Іуді. А той знову мовчить. Чи може людина ставитися до свого зрадника так, як до Нього поставився Христос? Ні! На це здатний тільки Бог.

Коли ми читаємо Євангеліє, то часто мимоволі звертаємо увагу на такі факти, які з погляду буденної людської психології викликають таке запитання: чому Бог

не карає завзятих грішників? Чому Він терпить те, що викликає в душі людини не просто обурення, а справжній протест усього його ества?

Проте це питання можна поставити трохи в іншій площині: хіба Бог не знає, що я грішник? Звичайно, знає, бо Він – Бог. У такому разі, чому Він мене не карає? Тому що любить. Тому що чекає на моє покаяння, бо якщо мене покарати, я не покаюсь. Він не хоче ні в чому примушувати мою волю, робити наді мною якесь насилля, взяти мене за комір і стиснути мене так, щоб я, дивлячись вгору, знав, що біля мене Бог і почав до Нього волати, до цієї миті не проявляючи ніякої власної участі.

Коли багач просив Авраама за братів, то Авраам сказав, що вони мають Мойсея і пророків – тож нехай їх слухають. А ми маємо закон, отриманий від Самого Христа. У такому разі нам зовсім не потрібна рука, яка б тримала нас за комір: слід просто слухати Слово Боже і намагатися неухильно виконувати його. Зникає будь-яка необхідність у покаранні або насиллі над волею людини. Маєш закон – виконуй, дотримуйся його.

В одній з книжок, в якій розповідається про життя одного благочестивого священика, є такий спогад. До нього

прийшов якийсь чоловік і в запалі своєї душі почав розповідати про когось, хто не вирізнявся благочестям життя. Він настільки живо описував його гріховне життя, що чекав, коли ж той батюшка з підтримки його стану теж жахнеться від почутого. А батюшка подивився на святі образа, які були в його кімнаті, перехрестився і промовив: «Господи, прости й помилуй цю нещасну людину!»

Нам, браття і сестри, треба теж навчитися не судити грішників, а молитися за них, прощати їм, аби Господь змилювався їм над тим, як живемо ми самі. Це і є ознакою того, що ми живемо з Христом у серці. Якщо Бога не просять, а займаються самосудом, осудженням, Бог насильно не може втручатися в людську душу. Він не вміщається силоміць. Якщо ж ми просимо, щоб Господь нам допоміг, то Він безумовно допомагає. Звичайно, якщо ми просимо зі смиренням і вірою в Бога, не вимагаємо сповнення власних бажань.

Наприклад, я вам говорю проповідь, а хтось може запитати: «Ти хто такий, щоб нас повчати?» І я мушу, я зобов'язаний цілком спокійно, без внутрішнього роздратування сприйняти все, що мені кажуть. Якщо ж я стану в позу особистої образи, то між мною та іншими виросте

нездоланна стіна непорозуміння. Тому Святе Письмо, розповідаючи про нашого Спасителя Господа Ісуса Христа, про те, як Він жив, що говорив, навчає нас, як потрібно жити й нам: мовчати, кричати, обурюватися чи молитися, бути в усьому смиренними, незлобивими, розсудливими, терпіти один одного з глибоким усвідомленням того, що всі ми є дітьми Єдиного Небесного Батька.

Це стосується всього нашого життя. Щось не заладилося в сім'ї – не ремствуй, не звинувачуй когось у своїй біді, а молися. Не спіши говорити гнівні слова, а увійди до свого серця – і помолися. Тоді відпаде необхідність у словах. Це, дорогі браття і сестри, зовсім просто і в той же час вельми важко. Якщо я говорю від свого імені, молюся від свого імені, хочу від свого імені, я завжди залишаюся сам, всюди є тільки я, я, я... І не даю місця, аби Бог доторкнувся до моєї душі, залишаюся відгороджений від Нього, повернутий до Нього не своїм обличчям, а спиною.

Тому нехай нам Бог всім допоможе, щоб ми, коли уважно читаємо Святе Письмо, вчилися думати, тоді нам буде легше жити. Спаси нас всіх, Господи! Амінь.

ЧОМУ З НАМИ ТРАПЛЯЮТЬСЯ СПОКУСИ?

Браття і сестри! Коли віруючій людині Господь попускає різні спокуси? Коли вона постійно молиться, коли постить, намагається не пропустити жодного богослужіння. Разом з тим ми повинні замислитись над тим, наскільки подвиг життя людини відповідає тому, чого від неї чекає Господь?

Спокуси супроводжують життя людини протягом усього її життя. Тільки вона намірилася вступити на шлях духовного життя, прийти до храму – одразу виникає спокуса не робити цього, не ходити туди. Тільки починає ходити, молитися, сповідатися, причащатися – й одразу знову спокуси, які заважають ретельно виконувати це. Тільки людина щось досягла, відчула духовну насолоду – знову починаються спокуси, аби отруїти цю насолоду, очорнити її, затьмарити брудними думками, почуттями, спогадами, зіштовхнути зі спасенного шляху.

Для чого ж у нашому християнському житті виникають постійні спокуси? Для того, щоб ми не зневірилися у Христі, духовно загартувалися? Хіба Господь і Бог наш не бачить, що всі ми слабкі, немічні, духовно розслаблені? Звичайно, бачить і саме тому й ставить нас у такі обставини, щоб підштовхнути нас до боротьби з цими спокусами, а, виходить, з гріхами. Господь Своєю благодаттю постійно допомагає, підтримує духовні сили людини, аби вона не спасувала перед труднощами, нагадуючи при цьому, що ніякі спокуси не можуть перевищувати міру духовної наснаги людини.

Чи можна нам, браття і сестри, взагалі обійтися без спокус? Мабуть, ні, бо Сам Господь каже, що «мусять прийти спокуси» (Мф. 18, 7), через протистояння, боротьбу з ними наша душа загартується, стає здатною протидіяти гріхам, боротися з тими силами, які намагаються відвернути нас від Бога.

Зверніть увагу, браття і сестри: спокуса, яка посилається людині для духовної брані, дуже рідко буває, так би мовити, особистою, коли спокуса виникає безпосередньо з самої людини. Якщо я увесь час свого життя перебуваю у своїй хаті, ні з ким не спілкуюся, ні кого не дратую і сам ніким не дратуюся, то якщо виникає

спокуса – це трапляється усередині мені самого, хіба що диявол щось підкине для того, щоб моя душа розпалилася ще більше. Що ж мені залишається робити? Сприймати цю спокусу такою, якою вона є, чи просити Господа, аби Він відгородив мене від неї, забрав її?

Якщо йду до Бога, у всьому визнаю Його святу волю, то я мушу приймати від Нього усе, що Він мені посилає, навіть найгірше з погляду моєї людської психології. Наприклад, одержала людина пенсію, не встигла заплатити за газ, воду, інші комунальні послуги – і в неї вже не залишилося грошей на життя. Це – спокуса чи ні? Якщо я після цього починаю бути всім незадоволений, ремствувати, обвинувачувати у всіх злиднях Президента, уряд, народних депутатів, у мене не вистачає сил на терпіння і молитву, чи можна вважати усе це спокусою, якою випробовується моя віра, моє ставлення до Бога?

Якщо я визнаю, що це спокуса, то я мушу не ремствувати, а бути терплячим, молитися, аби Господь дав мені сил для внутрішньої витримки, такого духовного стану, в якому я б відчував спокій і рівновагу. Якщо ж не визнаю, що це спокуса, яку мені посилає Господь, то мені залишається протилежне: ремствувати,

бути всім і всіма незадоволеним, на всіх скаржитися, шукати винуватців у всіх моїх бідах і злиднях.

Людині дається вибір: чинити так чи інакше. Але мало хто сприймає це саме як спокусу, цілком покладаючись на волю Богу, молячи Його, аби Він допоміг змінити життя на краще. Людина ремствує, скаржиться, її душа буквально розривається, а між тим життя залишається незмінним, нічого не змінюється. І у той же час людина віруюча вміє сприймати все, що відбувається навколо, зовсім інакше, впливаючи на це силою своєї віри, свого терпіння і молитви до Бога.

А тепер, браття і сестри, уявіть ситуацію, коли спокуса виникає не в мене із середини, а від когось. Скільки тоді в моїй душі виникає неприязні, злоби, роздратування, образ! Я навіть не замислююсь над тим, про кого я мушу думати: про себе чи про того, від кого виходить спокуса для мене? Я не хочу припустити думки, що, можливо, саме своїм терпінням, витримкою, добрим ставленням зможу допомогти людині, яка робить гріх по відношенню до мене. Яка молитва в такому разі швидше дійде до Бога: «Господи, дай мені сил витримати» чи «Господи, дай сил йому, захисти його від гріха, укріпи його»?

У народі недарма є прислів'я: «Серце серцю звістку подає». Якщо я сприймаю спокусу, яка виходить від іншого, з милосердям, то серце іншого обов'язково відчує наше внутрішнє ставлення до нього, нашу доброту і молитву. І тоді, можливо, його серце відкриється на ту теплоту, яку відчуваємо ми, спілкуючись з Богом. А якщо ж він відчує від нас скельний холод, неприязнь, образу? Що він подумає про нас і про нашу віру?

Хіба ми замислюємося над наслідками свого ставлення до інших? Хіба ми припускаємо, що Господь, можливо, свідомо послав до нас людину, яка не знає, що робити з собою, як їй бути, яка бачить у нас взірця християнського терпіння, любові, витримки? А чим ми зустрічаємо її? Чим відповідаємо?

Якщо спокуси є наслідком нашої гріховності, то ми повинні розуміти, що, розкриваючи нашу духовну неміч, Господь допомагає нам благодатно налаштуватися на боротьбу з власною гріховністю, вистояти в ній і перемогти без будь-якого ремствування. У Святому Письмі прямо сказано: «Горе світові від спокус..., однак горе тій людині, через котру спокуси приходять» (Мф. 18, 7). Якщо спокуса діє на нас десь з боку, ми маємо захистити себе, не дати втягнути

себе у чийсь гріховність силою благодаті Божої, яка у таку мить посилається обов'язково. Під час боротьби зі спокусами треба наполегливо просити в Бога прощення як собі, так і тому, від кого ця спокуса виходить, прощати цій людині за словом апостола: «Носіть тягарі один одного і таким чином виконаєте Закон Христа» (Гал. 6, 2).

Усе, що відбувається з нами протягом усього життя, відбувається глибоко промислительно з погляду Божого піклування про наше спасіння. Якщо в нашому житті нічого не відбуватиметься такого, що б змогло випробувати, змінити, зміцнити нас, ми залишатимемося духовно мертвими. Тому, роздумуючи над таїною нашого спасіння у Христі, ми обов'язково торкнемося і таїни наших спокус, які розкривають наше серце, душу, відкривають поле для духовної брані, навчають нас терпінню і милосердю. Усі спокуси, які посилаються людині, даються їй по її силі й ніколи не перевищують її. Тому коли настає час боротьби зі спокусами, потрібна молитва, а не злість і не роздратування, якою розпалюється ця злість. Так витримав один раз, витримав другий, третій. А надалі буде ще легше. Поможі нам всім, Боже! Амінь.

ЩО ЗНАЧИТЬ ВІРИТИ ПРАВОСЛАВНО?

Браття і сестри, «Символ Православної віри», який ми читаємо кожного дня, визначає наше ставлення до Бога. Словами «Символу» ми визнаємо, що протягом 2000 років Наша Церква сповідує віру в Єдиного Бога у Святій Трійці Славиного. Але тепер доволі часто можна почути таку думку: якщо Бог Єдиний, то можна вірити в Нього кому як заманеться. А від цієї думки виникає питання: що значить вірити й сповідувати Бога православно?

Чому всі християнські конфесії стверджують, що сповідують Єдиного Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа, а єдності поміж християнами немає? Чи правильним є те, що ми, православні християни, не йдемо ні на яку змову з різноманітними сектами, не розчинюємося в різних течіях, які тепер стають модними на нашій споконвічно православної землі?

Усі ці питання виникли не сьогодні. Протягом багатьох віків, можна сказати, за весь час існування своєї історії, християнство з надзвичайною уважністю ставилося до чистоти свого віровчення, не припускаючи навіть можливості мати щось спільне з іншими вірами й «богами». Святий апостол Павло, звертаючись до людей, які ще не пізнали Істинного Бога і жили в язичництві, з цього приводу писав, що, вклоняючись язичницьким ідолам без роздуму, люди вклоняються бісам, тобто апостол визнав язичницьку віру за таку, в основі якої лежить бісівський, а не Божественний початок. А язичники сприймали різноманітні предмети, природні явища, рукотворні вироби своїми богами. Так само в часи дохристиянської Русі Перуна теж називали богом, вклонялися сонцю, вважаючи його божеством.

У ті далекі часи, коли християнство з милості Божої пробивало собі непростий шлях до багатьох душ і сердець язичницьких народів, з'явилися різні думки стосовно правильності християнства. Хтось піддавав сумніву істинність православного віровчення, через що вже тоді виникли перші паростки сектантства. А як до них відносилась Церква? Вважала, що я можу молитися разом з сек-

тантом, брататися з ним, стверджувати, що він теж правильно вірить Богу? Для того щоб дізнатися про це, потрібно відкрити історію Вселенських Соборів, які чітко визначили позицію Церкви стосовно інших «вір»: «Якщо не признаєш так, як сповідує Церква, хай буде тобі анафема». А святий апостол Павло ще до подій, пов'язаних із діями Вселенських Соборів, написав: «Але коли б навіть ми або ангел з неба почав проповідувати вам не те, що ми проповідували вам, – нехай буде анафема» (Гал. 1, 8).

Аби коринфяни, які почали ділитися між собою, зрозуміли, що вони тим самим шматують Христову Церкву, вони б послухали апостола Павла, який писав, врозумляючи їх: «Я розумію те, що у вас говорять: «я Павлів»; «я Аполлосів»; «я Кифін»; а «я Христів». Хіба ж Христос поділився? Хіба Павло був розп'ятий за вас? Чи ж ви хрестились в ім'я Павлове?» (1 Кор. 1, 12-13).

Апостол Павло знову й знову підкреслює, що саме Христос і ніхто інший є наріжним каменем Церкви, Спасителем душі й тіла, фундаментом вселенської споруди – Церкви, в якій Духом Святим люди приходять до пізнання Істини, аби спастися. Якщо ми теж стоїмо на таких позиціях, визнаємо Главою Церкви

Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа, Йому служимо, від Нього черпаємо благодатні сили для боротьби з гріхом, визнаємо Єдину Церкву, яку Він заснував для нашого спасіння і яка не погрішила і по цей день відносно Христа, то це значить, що ми стоїмо на правильних позиціях і нам не треба ні ким і ні чим зваблюватися.

Якщо Біблія нам говорить про те, що коли явиться Антихрист, то він буде показувати лже-чудеса і багато хто в них повірить, то вже в сьогоднішні дні для нашого зору і для нашого слуху відкривається величезна кількість різноманітних «чудес». Відкрийте будь-яку світську газету, увімкніть телевізор – і на вас відразу виллється ціле море таких цілком вигаданих «чудес».

І весь цей величезний потік інформації має одну-єдину мету: відірвати православну людину від Православ'я, посіяти в її душі зерна сумніву, що в Православній вірі щось не так, як в інших, не все правильно, не все розумно, що чудес багато і в інших вірах, і всі вони теж свідчать про Істину й таке інше. І наслухавшись, начитавшись про такі «дива», людина, яка живе життям, розгубленим між Православ'ям та язичництвом, часто піддається впливу цього інформаційного

тиску, починає схилитися до хибних думок про те, що, мовляв, якщо Бог є Єдиним для всіх, то до Нього можна йти різними шляхами, у тому числі повз православного благочестя і духовності.

Спробуйте, браття і сестри, поміняти подвиг преподобного Серафима Саровського на філософію словесної балаканини про належність до Христа та християнства поза активної боротьби з гріхом за чистоту серця і святість життя. І що отримаєте? Комфортну молитву, примарне диво. А на що можна поміняти подвижницьке життя Антонія і Феодосія Печерських, мученицький подвиг Преподобного Макарія Переяславського чудотворця, смертні вироки черкаських мучеників?

Коли ми живемо в такому насиченому інформаційному просторі, православному християнину потрібно пильнувати за тим, аби не підпасти під його вплив і не розміняти святу Православну віру на якусь іншу, яку нам пропонує черговий телевізійний проповідник. А це під силу тільки тим християнам, які не бояться узяти той спасенний хрест, який їм пропонує Сам Ісус Христос.

Шлях Святого Православ'я пролягає через терни боротьби з гріхом, зі спокусами світу цього, через спроби розчи-

нити нашу віру в різноманітних ересях і псевдодуховних сурогатах. Крізь ці терни пройшли всі святі угодники Божі, прославлені Вселенським Православ'ям. Тож нехай Господь за їх молитвами допоможе й нам бути гідними дітьми Православної Матері-Церкви, зберігаючи нашу багатовікову віру в її істинності й чистоті. Амінь.

«Я – РАБА ГОСПОДНЯ»

У церковному православному календарі сьогоднішнє свято називається Благовіщенням Пресвятої Богородиці. Тому наше слово, дорогі браття і сестри, про Божу Матір. То є цілком правильно, що ми її шануємо саме так: Божа Матір! То є правда, що Вона народила Ісуса Христа – Істинного Бога і Спаса нашого. І саме тому, що Вона народила Бога в людському естві, Церква назвала Її Богоматір. І коли у своїй пам'яті ми згадуємо про Її євангельський образ, Її земне життя, то вона зосереджується на одному моменті: Мати Божа народила не просто людину – Вона народила Боголюдину, тому що в образі Ісуса Христа незбагненним для нашого земного уявлення поєдналося ество людське і ество Боже. Це поєдналося в Одній Особі – Господа нашого Ісуса Христа.

Вклоняючись перед Богоматір'ю, ми вклоняємося перед однією з найбільших

таїн людської історії: таїною непорочно-го зачаття, благодатного народження від Неї Бога в тілі людини. Коли ми замислюємося над тим, Ким Вона є для нас, грішних людей, то наш розум мусить визнати лише те, що сказала Сама юна Діва, коли перед Нею раптом з'явився небесний посланник зі звісткою про те, що Вона народить Спасителя світу: «Я – раба Господня, нехай буде Мені за словом твоїм» (Лк. 1, 38).

Наш обмежений земними уявленнями розум інколи прагне віднайти відповідь на такі питання, перед якими природа розуму земної людини мусить змиритися. Тайна Благовіщення Пресвятої Богородиці є саме тим випадком, коли цілком достатньо сказати так, як сказала Вона: «Я – раба Господня».

Якби святий євангеліст, описуючи подію Благовіщення, не записав більш нічого, крім цієї відповіді, цього було б цілком достатньо для того, щоб кожний з нас міг собі уявити неземний, надзвичайний, втілений у людській природі образ Богоматері – смиренної Богопослушниці, Яка від народження і до останніх днів Своїх виконувала лише волю Божу. У той час, коли іудейські священики обручали юну Діву праведному Йосипові, їй було лише 14 років,

Вона була сиротою, вирізняючись серед інших Своїх ровесниць надзвичайним смиренням, послухом, працелюбністю, цнотливістю серця, чистими молитвами й думками. Досягши за іудейськими законами повноліття, Діва зовсім не думала про те, як вийти заміж. Все Її єство заповнювало бажання цілковито віддати Себе служінню Богові. У той же час Її обручили праведному Йосипові не для того, щоб він мав Її як жінку, а для того, щоб він, будучи праведним, зумів зберегти Її обітницю: не виходити заміж, а служити Своему Творцю, і ця величезна благодатна місія випала одному з багатьох благочестивих іудеїв, аби той своєю праведністю, мудрістю, витримкою зумів берегти Її таїну доти, доки не прийшов час Святого Благовіщення.

І коли праведний Йосип зрозумів, що Пречиста Діва у Своїй утробі має нове життя, він продовжував зберігати таїну Її материнства і водночас – дівоцтва. Церква свідчить – а ми мусимо у це вірити беззаперечно – що Вона не порушила таїну свого дівоцтва і залишилась Дівою навіть після Різдва Свого Улюбленого Сина, тому що такою була воля Божа. Коли ми про це говоримо, то наш розум повинен триматися великого смирення, аби він випадково не пішов у бік

непотрібних запитань і сумнівів, і щоб наша думка не торкнулася матеріальних уявлень про власне життя, і щоб через це наше гріховне ми випадково не прирівняли до Її Святого, Богом вибраного і освяченого.

Чи могла Вона бути схожою на нас, грішних, щоб вмістити в Себе всю повноту Святого Духа? Ми не маємо права думати, що Вона була такою, інакше Церква не назвала б Її Престолом, маючи на увазі таку характеристику, яка відповідає Величі, Висоті й Славі Самого Бога. Церква назвала Богоматір Воротами, через які з неба на землю зійшов Бог, і ці ворота такі, що ніхто через них ні до, ні після Нього не проходив. Бог зійшов на землю через Врата утроби Пресвятої Діви. Тому, коли ми говоримо про Її неземну чистоту, то повинні думати і знати, що Вона порівняно з нами була духовно досконалою, здатною вмістити у Свою утробу Самого Бога і здійснити споконвічну надію людства на спасіння від прокляття гріха.

У той же час, Матір Божа залишила для кожного з нас зразок для наслідування. Святе Передання залишило для нас деякі штрихи з Її життя, які розкривають перед нами образ Богоматері як такої людини, яка була завжди внутрішньо

зібраною, уважною до Себе, до Своїх думок, почуттів, слів, справ. Вона ніколи не була без діла, завжди була зайнята як фізично, так і духовно, і це відповідало Її образу і високому призначенню.

Зі Святого Письма нам відомий епізод, коли Вона шукала свого 12-літнього Сина, який залишився в Єрусалимському храмі. Знайшовши Його там серед до-свідчених вчених мужів, Вона запитала: «Чого ж Ти Сину залишився, хіба Ти не знав, що батьки за Тобою переживають?» А Він Їй відповів, що Йому належить бути там, де знаходиться Його Отець Небесний.

Євангеліст записав, що ці слова Вона складала у Своїй душі. Може, для когось це є не до кінця зрозумілим місцем, яке воно розкриває перед нами багатство душі Богоматері. Можна уявити звичайну земну жінку, яка раптом помітила, що поруч немає її сина і знайшла його через три дні? Чи складала б у цьому випадку таємницю своєї душі, чи все б вилила у своєму емоційному пориві?

Як тоді, коли юній Діві з'явився небожитель зі звісткою про народження Спасителя світу, так і тепер, коли Вона почула від Свого Улюбленого Сина такі таємничі слова про Його Небесного Батька, Матір Божа не могла дати відповідь

розумом, тому Вона відповідає серцем, Вона складає ці слова в душі, зберігаючи їх для нас. Коли ми дивимось на образ Богоматері через ікону, наша душа торкається іншого світу, і цей світ цілком нематеріальний, який не має аналогів на землі, цей світ Божественний, чистий, благодатний. Невипадково Церква так високо цінує образ Богородиці, незважаючи ні на що: на гоніння іконоборців, на сучасні твердження сектантів, які взагалі не визнають святості нашої Цариці Небесної, на деякі скептичні сумніви.

Ми не можемо собі уявити всієї величчї Матері Божої. Коли ж ми намагаємося доторкнутися до Неї нашими земними уявленнями й порівняннями, то не здатні сприйняти усього того чистого, божественного, що Вона дає людям через Свій образ. Тому нехай Її благодатна сила нам буде усім доступна, щоб ми, православні християни, не соромились того, що шануємо нашу Небесну Заступницю відкрито, чисто і не піддаючи сумніву те, про що проповідує і чому вчить Христова Церква. Це й буде проявом християнського благочестя відносно Божої Діви, Яка народила нам Спасителя. Амінь.

ЯКОЮ ЛЮВОВ'Ю НАС ЛЮБИТЬ БОГ?

Браття і сестри, спробуймо уявити собі таку ситуацію: судять якусь людину за скоєний нею злочин, а мати цієї нещасної людини сидить під дверима суду і зі сльозами на очах чекає вироку для свого сина. І от раптом відчиняються двері, мати заходить до зали суду, падає на коліна і благає суддю помилувати того, хто по закону повинен бути засудженим.

Чи можлива така ситуація в реальному нашому житті? Звичайно, так. Для суду людина, яка скоїла злочин, є злочинцем і повинна за це відповідати. А ось для матері цей злочинець є насамперед її сином, а вже потім – злочинцем. І так завжди і всюди: для матері її рідний син залишається перш за все її сином, а вже – потім тим, ким він є в його стосунках з законом, з суспільством, з оточуючими його людьми, близькими, знайомими. Це є природньо. І ось так природньо ми з вами – усі без винятку! – залишаємося

дітьми для нашого Небесного Бога і Отця. Ми – Його подоба, ми носимо в собі Його світлий образ, часто навіть не усвідомлюючи до кінця цієї незбагненої величі свого походження. Ми є дітьми Божими, а тому Бог не може просто так нехтувати тим, що є від Нього в нас, Його дітях. І якщо над нами простягається десниця Господня і ми відчуваємо її на собі, то ця десниця наказує нас з милосердям і любов'ю.

Людині залишається лише слухати Бога і шукати в собі Його святу волю: шукати не десь за хмарами, не в якихось фантазуваннях або безплідних уявленнях, а в прагненні наповнити своє життя святістю і покорою перед своїм Отцем Небесним. Знати Бога і Його блаженне Царство дуже легко і просто для людини, яка слухає свого Творця і завжди і всюди виконує волю Його.

Правда, інколи трапляється так, що цей шлях у житті людини буває надзвичайно тривалим, покрученим, багатостраждальним, сповненим скорбот, сліз, втрат, багатьох спокус і падінь. І мимоволі виникає запитання: а чому Бог кожного з нас не узяв і не поставив так, щоб усі ми йшли до Нього легко і просто? Чому Святе Письмо готує нас до того, що «багатьма скорботами належить

нам увійти в Царство Боже» (Дії, 14, 22) і що «Царство Небесне зусиллям здобувається, і хто вживає зусилля – здобуває його» (Мф. 11, 12)?

Людина, яка шукає у своєму житті Бога, рано чи пізно, але обов'язково знаходить Його і стає на шлях богопізнання саме так, як ми про це говоримо: простим, але не покрученим шляхом віри. Тоді чому ми не йдемо до Бога просто від початку цього спасенного шляху? Хто винен у цьому: Бог чи ми самі? Чому ми йдемо до храму Божого не тоді, коли нам легко, радісно на душі, а коли душу переповнює гріх, коли цей гріх розчавлює її, і вона кричить, плаче, стогне, не має спокою? Чи ми не знали до цього про те, що не можна грішити? Знали і знаємо. Матір-Церква всім людям постійно про це нагадує. І всі знають що не можна грішити, але грішать. І грішать часто так, що йдуть до храму, коли совість вже не може більше витримувати цього сповненого гріхами життя. Наша совість, якщо вона остаточно не скам'яніла, постає проти нас самих і спонукає до каяття, до сліз, до примирення з Богом.

Ми усі грішимо перед Богом. Усі. Але кого з нас Господь відразу покарав за скоєний гріх? Нікого. Тому що Він є, як співає наша Церква, «довготерпеливий

і багатомилостивий». Святий пророк Давид, як відомо зі священної історії, теж згрішив, але як він звертається до Бога, з яким серцевим та духовним настроєм? «Помилуй мене, Боже, з великої милості Твоєї, і з великого милосердя Свого заглянь беззаконня мої!» (Пс. 50, 1).

А тепер пригадайте ще один епізод Старого Заповіту: Каїн вчинив кривавий злочин проти свого брата Авеля – вбив його. Бог звертається до вбивці: «Де, Авель, твій брат?» Хто не пам'ятає цього біблійного епізоду, обов'язково перечитайте його (Буття, 4, 3–13).

Замислимося: чи звертається Господь до Каїна як до злочинця, вбивці? Ні. Він звертається до нього, як люблячий батько, спрямовуючи Своє слово йому до душі: «Де, Авель, твій брат?» А ось відповідь самого Каїна: «Не знаю. Чи я сторож брата свого?»

У цьому епізоді розкривається любов Бога до Свого творіння – до земної людини. Якої саме людини? Тієї, про яку Господь Бог наш Ісус Христос скаже і в Новому Заповіті: «Я прийшов кликати не праведних, а грішних до покаєння» (Мф. 9, 13). Чому Господь не цурався митарів та подібних їм людей, яких відкинув від себе Ізраїль? Чому за Христом завжди і всюди ходили натовпи грішни-

ків? Тому що він хотів їх спасти і привести до покаяння. Що саме Христос бачив перш за все в людині, яка стояла перед Ним і благала про Його милість? Бачив те, що Він побачив у тій самарянці, про яку нам розповідає Святе Письмо: Свій образ і Свою подобу. Ісус каже самарянці: «...ти мала п'ять чоловіків, і той котрого тепер маєш, не чоловік тобі» (Ін. 4, 18).

Це їй каже Бог. А які б слова почула на свою адресу ця ж сама самарянка від звичайної людини? Уявіть собі таку ситуацію. Чи змогла б така людина знайти в собі стільки витримки, стільки ласки, тепла, співчуття, щоб не образити самарянку, не прогнати її від себе?

Навіть тоді, коли Христос викриває фарисеїв та книжників, Він робить це не силою злості, а силою Правди Отця Свого Небесного. Любов Божа до нас, земних людей, є саме такою, як про це свідчить Сам Господь: «...так Бог полюбив світ, що віддав Сина Свого Єдинородного, щоб кожен, віруючий у Нього, не загинув, а мав життя вічне. Бо Бог не послав Сина у світ, щоб судити світ, але щоб світ був спасений через Нього. Віруючий у Нього не буде осуджений, а не віруючий уже осуджений, бо не увірував в ім'я Єдинородного Сина Божого. Суд же такий, що Світло прийшло у світ, але люди полю-

били темряву більше, ніж світло, бо діла їхні були злі» (Ін. 3, 16–19).

Запитаймо себе: хто з нас, коли він судить ближнього, водночас нелицемірно любить його? Хто з нас не має на серці добре ставлення до людини, коли гнівається на неї? Хто з нас спокійно, без роздратування поводить себе, коли про нас говорять гірку правду? Чим ми відповідаємо, які думки, слова і почуття народжуються в нашому серці в цю мить? Якщо в нас немає внутрішньої стриманості, немає щирої добросердної прихильності до іншої людини, немає доброзичливості, милосердя, усі наші слова про любов залишаються марними абстрактними. Бо коли людина насправді має у своєму серці свою любов, вона виявляє її не лише у словах, але і у своїх вчинках, добрих діях, в усьому житті. Ось у чому полягає глибокий духовний зміст Святого Письма: «Будьте досконалі, як і Отець ваш Небесний досконалий» (Мф. 5, 48).

Тут усе надзвичайно просто і свято. Але для того щоб досягнути цю просту беззаперечну істину, людина нерідко витрачає усе своє життя, намагаючись відкрити для себе велику таїну Любові Божої до себе та інших. І коли ця таїна нарешті відкривається, людина починає нелицемірно любити усіх людей, не звер-

таючи увагу на їхні недоліки й пороки. Вона тоді починає любити своїх друзів і своїх ворогів, старих і молодих, здорових і немічних, розумних і не зовсім таких – усіх без винятку. І тим самим вона виконує головний заповіт нашого Спасителя: «Любіть один одного, як Я полюбив вас!» (Ін. 15, 12), – і такій людині відкриваються райські обителі, де живуть ті, кого ми називаємо святими. І за їх богоугодними молитвами Господь нехай допоможе усім нам здобути таку велику силу любові до Бога, наших рідних і близьких і усіх людей. Амінь.

«ЯКЩО ТИ МОЖЕШ, ГОСПОДИ...»

Браття і сестри, чи маю я права сказати так, що той, хто причастився – дожив до Пасхи, тому що в тілі після Воскресіння Христового розкрився Бог? Маю, тому що момент розкриття у грішному людському естві Бога є Пасхою, і кожний, хто причащається Тіла і Крові Христових у вигляді хліба і вина, залучається до Пасхи, Воскресіння Христового. Тому всім причасникам ми маємо право сказати, що в них сьогодні справжня Пасха, бо вони зустрілись з Богом – і зустрілись за бажанням свого серця.

Ви готувалися до сповіді, Святого Причастя, а, значить, і до зустрічі з Богом. Не з хлібом і вином, а з Живим Богом. Ця зустріч для вас сьогодні відбулася, і хай Господь допоможе нам розкрити перед Ним свою душу до кінця, аби Він теж розкрився перед нами Своїм добром, ласкою, терпінням, милосердям. Іноді, браття і сестри, нам буває дуже важко,

але ніхто не просить Бога: «Господи, допоможи мені видержати все, як воно є! Дай мені сили й терпіння!». Чому, коли у нас щось болить, нам важко просити Бога про терпіння? Нам обов'язково хочеться скорішого зцілення, позбавлення від страждань, а не терпіння, хоча добре відомо, що коли Бог допомагає, тоді й не так болить. Про це свідчать ті, хто на собі це відчув.

Це зовсім не людська вигадка, а духовний досвід людей, які знають, Ким є Бог в їхньому житті. І скільки б ми не читали духовних книжок, якщо кожен з нас не здобуде цього досвіду особисто, той ніколи не зрозуміє, Ким є Бог і що Він від мене хоче.

Христос дав Своїм учням владу зцілювати хвороби і виганяти бісів, а святі апостоли, як свідчить Євангеліє, не могли вилікувати отрока, про що їх просив батько. Що на це сказав учням Христос? «Через невір'я ваше» (Мф. 17, 20).

Чому учні не могли зцілити нещасного отрока? Тому що на той час у них була дійсно слаба віра. Справді, чи вірили апостоли непохитно, що їх Вчитель Христос – Істинний Бог? Не дуже. Це при тому, що вони на власні очі бачили ті чудеса, які Він робив, на ту благодатну силу, яку Він мав. Коли до них привели немічно-

го отрока, вони, напевно, подумали так: «Разом зцілимо», тобто понадіялись не на Бога, а на себе, чим завдали отроку та його батькові ще більших страждань, бо не здійснили їх сподівань на зцілення. Тому, коли батько прийшов до Христа, то його вислів: «Якщо Ти можеш, зжалься над нами і поможи нам» (Мк. 9, 22) був поставлений саме так – «якщо Ти можеш» – через недостатню віру апостолів. А якою була відповідь на це Самого Христа? «Якщо хоч трохи можеш вірувати, все можливо віруючому!» (Мк. 9, 23).

І знову ми чуємо не просто прохання, а справжнє волення батька: «Господи, я вірую, допоможи моєму невірству!»

Нехай кожен з нас, браття і сестри, запитає самого себе: а яка є моя віра? Міцна чи слабка? Я стою у своїй вірі в Христа непохитно чи озираюся на всі боки, коли мені стає важко, нестерпно, боляче, гірко? Чи не починаю я ремствувати, сумніватися у присутності Божій у моєму особистому житті? Хто відчув у собі непохитну віру в Бога, для того нічого не страшно: ні сучасне, ні майбутнє, тому що він всюди з Богом – і в хворобі, і в радості, під час суму і на одрі смерті.

Відчуття Бога в самому собі – це такий момент, який може переживати тільки та людина, яка причастилася Христових

Таїн достойно. Вона відчула, що це не просто обряд, не просто частинка хліба і вина, а це єдність з Самим Богом. І хто б скільки не прочитав духовних книжок і не проповідував, якщо людина не пройшла шлях здобуття власного духовного досвіду, вона залишається слабкою, недосконалою у вірі в Бога.

Прославлений багатьма благодатними чудесами Києво-Печерський подвижник – багатостраждальний Пимін – потрапив до монастиря надзвичайно хворим, і зі своїм ліжком ніколи не розлучався. Він був єдиним сином у заможній родині, спадкоємцем усього, що мали батьки. Коли вони привезли його до святої обителі, і за їх наполегливими проханнями всі ченці почали молитися за одужання хворого, то сам немічний юнак молився про інше: аби Господь не забрав хворобу і залишив його в цьому монастирі.

Хіба може уявити собі цю ситуацію людина, яка, ледь до неї доторкнулася неміч або якась хвороба, готова бігти до кого завгодно, забувши про Бога, аби тільки знову стати здоровою?

Будучи вже монахом, преподобний Пимін увесь час лежав хворим, але за його смирення Господь дав йому благодатну силу зцілювати інших. Дивлячись на те, які він з Божою поміччю міг ро-

бити чудеса, деякі ченці запитали його: «Ти вмієш багатьох зцілювати. А чому ти собі не просиш одужання?» А на це він відповів: «Тому що так Богу угодно».

Можливо, цьому праведному монаху було б легше бути здоровим, але йому було добре жити в немощах, але з Богом. Відчуваючи у собі Божу присутність, він ні на що не ремствував, не ображався на свою долю, а мовчки страждав, але Бог йому допомагав, щоб це страждання мало духовний сенс.

Молячись за тих, хто звертався до нього за допомогою, зцілюючи їх, святому страждальцю ставало легше на душі, тому що він молився не своїми словами і своєю душею, а молився Богом, тому що бачив немочі людські й у цих немощах він втрачав свої немочі.

Браття і сестри, Господь зовсім не хоче, щоб я пишався, хизувався власним здоров'ям, ставив себе над тими, хто хворіє. Бог хоче іншого: щоб я, маючи здоров'я і силу, хоча б раз Йому подякував. Якщо наша душа живе тільки для себе, для власного самозадоволення, і навіть молиться, постить, прикладається до святих ікон і мощів – все робить начебто по-церковному, але живе тільки для себе, то така душа залишається закритою для Бога.

Саме тому, дорогі браття і сестри, так часто й трапляється в нашому духовному житті: стояв на колінках, всі правила прочитав, сповідався, причастився – а душа закрита, пуста, на обличчях не побачиш радості, благодатного світла. Не від того, що Бог закрився від нас, а від того, що закрита душа наша. Це духовна хвороба, це неміч багатьох з нас, і Господь допомагає нам відчувати цю неміч, щоб ми зрозуміли, коли душі потрібно розкритися у простоті віри в Бога. Амінь.

ЗМІСТ

Проповіді, наповнені словом Божим і життям. Вступне слово Бориса Кузика	3
Благодатний час покаяння	7
«Безперестанку моліться!»	19
Бути готовими до зустрічі з Богом.....	23
Високе християнське покликання	29
«Возлюби Господа твого всім серцем твоїм»	35
Господь приходять до нас	40
«Дай Мені, сину Мій, своє серце...» ..	47
«Де Я, там і слуга Мій буде»	58
Для кого страшним буде Страшний Суд?	64
Духовна перевірка християнського життя	73
Душа – християнка	78
Жити життям святих.....	80
«І прости нам провини наші...»	87
«Іди і більше не гріши!»	99
Ким є Господь Бог у нашому житті?	107
Коли людина шукає Бога?.....	114
Ми всі воскреснемо!	120

Ми покликані у святість	123
Милосердя Боже.....	131
«Милості хочу, а не жертви»	139
Наші Небесні покровителі	144
«Не можна служити двом господарям»	158
Невичерпне джерело благодаті Божої.....	161
«Підніміть голови ваші!»	167
Право бути православним християнином	173
«Православне» неоязичництво	178
Світло нашого Спасителя.....	184
Слово на похованні	190
Слово на Прощу	196
Таїна життя у Богові	200
Там, де біда – завжди є надія	203
Тверезість християнського духу	206
У що ми віримо?	212
Фарисейські обійми	221
Хресний шлях нашого Спасителя....	227
Хресту Твоєму вклоняємось, Владико!.....	232
Християнська гідність	238
Християнське благочестя	245
Хто гідний милості Божої?	250
«Хто з вас без гріха?»	255
«Хто ж Він?..»	262
Чи здатні ми вмістити Бога?.....	266
Чого чекає Господь від грішної людини?	272

Чому Бог не карає грішника?	279
Чому з нами трапляються спокуси?	284
Що значить вірити православно?	290
«Я – раба Господня»	296
Якою любов'ю нас любить Бог?.....	302
«Якщо Ти можеш, Господи...»	309

В 2004-2005 годах при поддержке и личном участии известного российского ученого-экономиста, доктора экономических наук, члена-корреспондента Российской академии наук, генерал-майора запаса Бориса Николаевича Кузька из печати в свет вышли иллюстрированные книги, адресованные широкому кругу читателей, интересующихся отечественной церковной историей и краеведением.

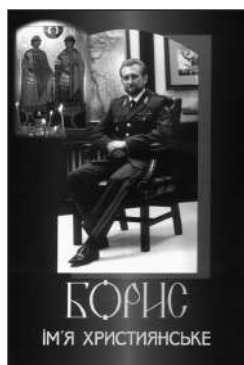
НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ (НЕПОКОРЕННЫЙ ИСПОЛИН)

Книга посвящена истории одной из древнейших святых обителей Руси – Свято-Троицкого Матроинского монастыря. Красочное издание подготовлено к печати творческим коллективом историков, писателей и журналистов, вобрав в себя наиболее полные исторические свидетельства о зарождении обители, его становлении, мужественной борьбе за православную веру в наиболее драматические периоды украинской истории.

Из книги читатель может подробно узнать о выдающемся подвижнике Православия, игумене Мельхиседеке. Многочисленные цветные фотографии рассказывают и о сегодняшнем дне святой обители.

Книга издана на украинском языке.

БОРИС – ІМ'Я ХРИСТІАНСЬКЕ (БОРИС – ИМЯ ХРИСТИАНСКОЕ)

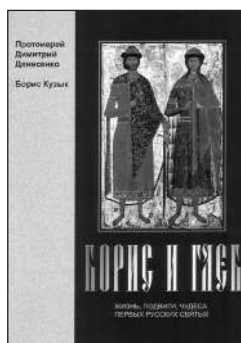

Книга принадлежит перу члена Национального Союза писателей Украины Анатолию Крымскому. Богато иллюстрированное издание повествует о детских, школьных и юношеских годах самого Бориса Николаевича Кузька. В доступной художественной форме двадцати новелл автор рассказывает о его благочестивых предках и родителях, учителях, воспитателях, под благодатным влиянием которых формировался характер, вера, высокие моральные качества будущей гордости Александровского края.

Книга издана на украинском языке.

БОРИС И ГЛЕБ

Книга представляет собою уникальный сборник статей о первых русских стратотерпцах святых князьях Борисе и Глебе, духовному осмыслению совершенного ими подвига мученичества и современной им исторической эпохе. Книга написана Борисом Кузыком в соавторстве с настоятелем Борисоглебского храма в Вышгороде, кандидатом богословских наук протоиереем Дмитрием Денисенко, предназначена для слушателей духовных учебных заведений, а также всех, кто стремится узнать о жизни, подвигах и чудесах первых русских святых. Книга написана на русском языке.

ПРОТОИЕРЕЙ ПЕТР СУХОНОСОВ. Кавказский стратотерпец и праведник нашего времени

Книга, написанная автором ставшей популярной среди православного читателя «Кавказской Голгофы», продолжает повествование о православном священнике, принявшем мученическую смерть в бандитских застенках Чечни на исходе XX столетия. Книга отличается от житийной формы повествования, насыщена философскими размышлениями автора о путях христианского подвижничества и мученичества в наши дни, значительно обогащена новыми документальными свидетельствами, материалами, воспоминаниями и уникальными фотографиями. Книга издана на русском языке.

***Все названные книги можно заказать
по телефону в Украине:
+ 38 (067) 972 04 63
либо по электронному адресу в Интернете:
antisepta@mail.ru***

**Протоієрей Петро Дмитрук
(Дмитрук Петро Савович)**

**БЛАГОДАТНИЙ ЧАС ПОКАЯННЯ
ПРОПОВІДІ**

Книга підготована до друку на комп'ютерній базі газети
Черкаської єпархії Української Православної Церкви
«Голос Православ'я»

© Ідея оригінал-макета і комп'ютерний дизайн
Олександр Горшков

У книзі використані цифрові фото
Олександра Горшкова (Canon EOS 300D)
і *Олександра Кравченка* (Nikon CoolPix 5700)

На обкладинці – «Страсний Четвер»
Богослужіння у Свято-Покровському соборі м. Сміла
© Фото *Олександра Горшкова*

Замовити книгу можна за електронною адресою в Інтернет:

antisecta@mail.ru

або безпосередньо за телефоном
у Свято-Покровському соборі:
(04733) 4-32-14

Відповідальний за випуск *О. А. Серов*
Літературний редактор *В. Шрамко*
Технічний редактор *В. А. Усенко*
Коректор *Л. В. Куценко*
Комп'ютерна верстка *Т. В. Карпенко*

Підписано до друку 04.01.2006. Формат 60×100 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 22,2+1,11 вкл. Ум. фарбовідб. 27,72. Обл.-вид. арк. 10,86+1,6 вкл.
Тираж 3000 прим. Замовлення № 6423.

Смілянське державне виробничо-поліграфічне підприємство «Тясмин»
Україна, 20700, Черкаська область, м. Сміла, вул. Перемоги, 16
Свідоцтво ДК № 1483 від 01.09.2003 р.

Друкарня ТОВ «Виробничо-комерційна фірма «АРТ-ПРЕС»
49050, м. Дніпропетровськ, вул. Козакова, 3
Тел./факс (056) 370-20-27

ISBN 966-7036-64-2